Sushila Blackman

Cum trec în neființă mările personalități

Povești adevărate

TOTAL
PARALELA 45

Colecţie coordonată de Constantin Dumitru

Editor: Călin Vlasie

Redactor: C. Dumitru
Tehnoredactare: Gabriela Chircea
Coperta colecţiei: Irina Bogdan
Prepress: ART CREATIV

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Cum trec în nefiinţă marile personalităţi : poveşti adevărate /
compiled and edited by Sushila Blackman ; trad.: Bogdan Chircea. - Piteşti : Paralela 45, 2009
Bibliogr.
ISBN 978-973-47-0737-9
I. Blackman, Sushila (ed.)
II. Chircea, Bogdan (trad.)
008(498):929

Titlul original:
Graceful exits. How Great Beings Die

Copyright© 1997 by Joseph K. Blackman, trustee for the Blackman Revocable Trust
Copyright© Editura Paralela 45, 2009, pentru prezenta ediţie

Sushila Blackman

CUM TREC ÎN NEFIINŢĂ MARILE PERSONALITĂŢI

Poveşti adevărate

Traducere din limba engleză:
Bogdan Chircea

PARALELA 45

Pentru Bhagawan Nityananda, Baba Muktananda
şi Gurumayi Chidvilasananda,
întruparea vie a descendenţei Siddha.

INTRODUCERE

În minunatul poem epic indian *Mahabharata*, înţeleptul Yudhisthira este întrebat: „Dintre toate lucrurile care ţin de viaţă, care este cel mai uimitor?" Yudhisthira răspunde: „Că omul, văzându-i pe alţii murind în jurul său, nu se gândeşte niciodată că va muri şi el".

Două mii de ani mai târziu, oamenii ocolesc în continuare realitatea propriei lor treceri în nefiinţă. Într-un articol recent din *New York Times*, dr. Jack B. Weissman, specialist în boli infecţioase, remarca: „Ceea ce mă şochează la sistemul nostru este că mai mulţi oameni se tem de felul în care vor muri decât de faptul că vor muri". Atunci când ne gândim totuşi la moarte, suntem mai des preocupaţi cum să evităm durerea şi suferinţa care ar putea să însoţească trecerea în nefiinţă decât suntem preocupaţi de înfruntarea reală a semnificaţiei morţii şi de felul în care o abordăm. Ducem o gravă lipsă de modele, de oameni care să ne arate cum să plecăm din această lume cu graţie şi să punem moartea în perspectiva sa adecvată. Pentru aceasta, este natural să recurgem la cei care au cea mai mare experienţă în relaţionarea cu moartea (şi cu viaţa): maeştrii spirituali.

Budistul tibetan, budistul zen şi tradiţiile hindusă şi yoghină, care constituie punctul central al acestei cărţi,

sunt profund legaţi. Una dintre aceste legături este reprezentată de extraordinara importanţă pe care o acordă actului trecerii în nefiinţă. Pentru a înţelege de ce, trebuie să aruncăm o privire nu mai departe de principiile karmei şi reincarnării, care au fost întreţesute cu migală în ţesătura vieţii în Orient, încă din timpuri străvechi.

Karma şi renaşterea

Potrivit legilor karmei, toate fiinţele se confruntă cu consecinţele faptelor lor, atât mentale, cât şi fizice. Multitudinea de dorinţe şi temeri din timpul vieţii ne obligă să revenim încontinuu la viaţa pe Pământ, pentru a culege fructele acţiunilor noastre anterioare, fie amare, fie dulci. La fel cum aducem impresiile din starea de veghe în vise, la fel şi impresiile reziduale ale acţiunilor noastre în această viaţă ne însoţesc în viaţa viitoare. Genul de viaţă la care ne întoarcem este determinat, în mare parte, de felul în care ne trăim actuala viaţă. Maeştrii Orientului susţin că pentru a trăi cinstit, ca să nu mai vorbim de a muri bine, trebuie să acţionezi fără niciun fel de ataşament faţă de acţiunile tale. Pentru a fi eliberat de frica morţii şi de certitudinea renaşterii, trebuie să acţionezi fără dorinţă, fără scopuri personale şi fără ataşament faţă de rezultate.

Hinduşii susţin că sufletul individual (*jiva*) continuă să renască până când se contopeşte cu Absolutul, cu Eul tuturor. Buddha a sprijinit şi el punctul de vedere indian tradiţional, potrivit căruia oamenii sunt prinşi în capcana unui ciclu nesfârşit al vieţilor, cunoscut drept *samsara*, caracterizat de *dukkha* sau suferinţă. Potrivit învăţăturilor sale, nu există nicio cale uşoară de a scăpa de această

soartă, din cauza faptului că această karma a noastră – consecinţele acţiunilor noastre – supravieţuieşte morţii corpului pentru a condiţiona o nouă existenţă fizică.

Buddha nu propovăduia că individul renaşte; el insista că toate lucrurile sunt supuse legii mutabilităţii sau a impermanenţei (cunoscută în budism drept *anicca*) şi că nu există nimic de genul unei identităţi personale sau al sufletului, doctrină cunoscută sub denumirea de *anatta* sau „fără Eu". Cu toate acestea însă, karma – care poate să fie înţeleasă ca un pachet de energie care conţine atât sarcini negative, cât şi sarcini pozitive – este transferabilă de la o viaţă la alta.

Credinţa în reincarnare şi în ciclul renaşterilor nu este unică doar pentru budişti şi hinduşi. De exemplu, un fragment de text străvechi egiptean afirmă că „sufletul trece de la o formă la alta şi sălaşele pelerinajelor sale sunt nenumărate". În Biblie există de asemenea cel puţin un pasaj care sugerează că este posibil ca Iisus să fi crezut în reincarnare. În Matei 17:13, Hristos îşi dezvăluie forma divină unui număr de trei dintre cei mai apropiaţi discipoli ai Săi şi apoi le spune că precursorul Lui, Ioan Botezătorul, este de fapt o incarnare a Profetului Ilie. Origene, un important patriarh al Bisericii timpurii, descria renaşterea în lucrarea sa, *De Principiis*:

> Sufletul nu are nici început şi nici sfârşit... Fiecare suflet vine pe această lume întărit de victoriile sau slăbit de înfrângerile din cursul vieţii anterioare. Locul său în această lume, ca receptacul destinat să umple de onoare sau de dezonoare, este determinat de meritele sale anterioare.

Astfel, primii creştini, asemenea mentorului lor, par să fi acceptat reincarnarea, însă acest concept a fost suprimat de Conciliul din Constantinopol al Împăratului Iustinian, în anul Domnului 538. În tradiţia mistică evreiască a Evului Mediu, conceptul de suflet pre-existent s-a transformat, cu timpul, în ideea reincarnării. Potrivit lui David Chidester, în cartea sa *Patterns of Transcendence*, conceptul cabalistic de *gilgul* (metempsihoză) a ajuns să semnifice procesul prin care sufletele renasc continuu, până când – prin meditaţie, rugăciune şi respectarea conştiincioasă a ritualurilor – sunt curăţate de toate păcatele şi în cele din urmă îi sunt restituite lui Dumnezeu.

Întâmplări recente, atestate de documente, indică de asemenea autenticitatea reincarnării: copii care se întorc în oraşe în care au trăit în vieţi anterioare şi îi identifică pe membrii de familie, alegerea *tulkus*-ilor (lama reincarnaţi) dintr-o listă de numiri lăsate într-o incarnare anterioară şi experienţele de regresie spontană în vieţile anterioare, prin care trec numeroşi pacienţi când se află sub hipnoză, indusă de medici specializaţi, cum ar fi acelea pe care dr. Brian Weiss le povesteşte în cartea sa *Many Lives, Many Masters*. Informaţiile de acest gen slăbesc chiar şi obiecţiile celor mai înverşunaţi sceptici şi ne îmboldesc să ne revizuim concepţia referitoare la ceea ce suntem. Aşa cum atât de minunat formulează dr. Stephen Levine în cartea sa *Who Dies?*, a sosit vremea să ne percepem pe noi înşine ca fiind „fiinţe spirituale cu experienţe fizice, nu nişte simple fiinţe fizice cu experienţe spirituale". Astfel se percep pe ele însele marile fiinţe şi astfel, spre marele nostru noroc, ne percep şi pe noi.

Scopul fundamental al vieţii omeneşti

Dacă există „ceva" care să se continue într-o altă viaţă, care este natura acestui „ceva"? Maeştrii se referă la acest „ceva" folosind diferite denumiri. Budiştii practicanţi au dat acestui „ceva" numele de „substrat psihospiritual" sau „flux al energiei vieţii", în vreme ce hinduşii şi practicanţii yoga i-au spus *atman* sau suflet. Cu toate acestea, toţi sunt de acord în privinţa unui aspect crucial: scopul vieţii oricărui bărbat şi al oricărei femei este eliberarea, nu acela de a lăsa vreun fel de impresii.

Eliberarea din cercul naşterii şi al morţii poate să pară o idee absconsă, care nu ne afectează imediat. Însă, în realitate, desprinderea din ciclul naştere-moarte reprezintă scopul final al vieţii omului. În zen, aceasta este considerată a fi problema supremă, cea mai presantă dintre toate problemele. Scopul suprem al vieţii omului este să moară şi să nu se mai nască. Acest sfârşit, cel mai sublim şi remarcabil dintre toate sfârşiturile, este numit autorealizare, eliberare definitivă sau nirvana (termen care sugerează stingerea focului pasiunilor). Şi, din ceea ce este uneori numit cel mai bine păstrat secret al Orientului, aflăm că nu trebuie să aşteptăm până murim ca să atingem acest scop suprem. Ciclul naşterii şi al morţii poate să fie întrerupt acum. Nirvana sau autorealizarea poate să fie atinsă în cursul acestei vieţi.

Atunci când filosoful taoist Chuang-tzu a fost întrebat de ce maestrul Wang Tai era atât de extraordinar, el a replicat: „Viaţa şi moartea sunt venerate ca fiind marile momente ale schimbării, însă pentru el, ele nu reprezintă niciun fel de schimbare. Cerul şi Pământul n-ar avea

decât să se răstoarne cu susul în jos şi se pot prăbuşi în jurul său, dar el nici nu ar clipi. Mintea lui este pură şi fără greş, de aceea el nu împărtăşeşte aceeaşi soartă cu lucrurile care îl înconjoară". Din momentul în care îţi cunoşti adevărata natură, moartea corpului fizic devine irelevantă – moartea nu mai este reală. Maeştrii ne dau asigurări că acest proces al autorealizării sau nirvana nu este o anihilare, nu este ceva de care să trebuiască să te temi. Ei aseamănă starea finală cu contopirea unei picături cu oceanul – existenţa rămâne, însă limitările şi sentimentul separării se dizolvă.

Din momentul în care o persoană răzbate până în această stare finală, reincarnarea nu mai este o necesitate. Nu mai rămâne niciun factor de legătură care să lege o incarnare de alta. Aceasta nu înseamnă că fiinţa eliberată nu se mai întoarce niciodată – unele se întorc, din compasiune pentru umanitate. Tradiţia hindusă vorbeşte despre reincarnările voluntare, numite *vyutthana*, ale maeştrilor luminaţi care se întorc la viaţa pământească chiar şi după ce *maya* (iluzia) şi karma încetează să-i mai lege. La fel, budiştii cred că bodhisattva – „fiinţele luminate" care sunt întruparea compasiunii – îşi suspendă propria eliberare supremă, revenind pentru a le ajuta pe toate fiinţele conştiente în străduaniile lor pentru realizare.

În vreme ce mulţi dintre noi am fost învăţaţi să trăim cum se cuvine datorită consecinţelor – răsplata cerului, de exemplu –, maeştrii ne învaţă că această motivaţie trebuie să fie depăşită complet. Marii maeştri trăiesc cum se cuvine nu în vederea obţinerii unui câştig personal aşteptat, ci din dragoste faţă de Dumnezeu. Vieţile lor

sunt pline de servicii complet lipsite de egoism, deoarece ei înţeleg că suntem unul, cu toţii.

Buddha a afirmat că toţi oamenii ar putea să încerce personal această cale a non-ataşamentului. În vreme ce mulţi oameni din întreaga lume actuală reflectează la acest scop, aspiră la el şi chiar îl urmăresc într-un mod activ, în profunzimea fiinţei noastre lăuntrice, adeseori mai nutrim îndoiala că realmente ne este accesibil. Maeştrii din prezenta carte ne arată – prin propriul exemplu – că acest lucru ne este accesibil. Unii dintre ei au ajuns la realizare în timpul vieţii; alţii au atins starea supremă în momentul morţii. Ei sunt modelele noastre, pentru viaţă şi pentru moarte. Distilându-le şi absorbindu-le prezenţa subtilă din aceste povestiri, ne putem reînnoi zilnic devotamentul pentru acest scop. Nu trebuie decât să ne oprim o clipă şi să ne cufundăm în fluviul fără sfârşit al harului lor.

Părăsirea corpului

„Fiecare vrea să cunoască detaliile morţii, cu toate că puţini sunt dispuşi să recunoască acest lucru." Aşa începe recentul succes al lui Sherwin Nuland, *How We Die*. Pe parcursul ultimilor ani, mi-am descoperit o curiozitate tot mai accentuată legată de detaliile morţii marilor oameni. Însă această curiozitate este legată mai curând de aspectele subtile decât de cele fizice. În cazul meu, întrebările se referă mai mult la temele nevăzute, la mistere. De exemplu, o întrebare pe care o formulează deseori cei care se află în căutări este de ce oamenii autorealizaţi, care au depăşit limitele corpului, mai au dureri fizice şi de ce mai suferă. Când Ramakrishna, unul

dintre cei mai mari sfinţi ai Indiei, murea din cauza unui cancer la gât, cineva l-a întrebat cum poate explica acest lucru. El a răspuns că, acolo unde există formă, există şi durere, există şi suferinţă. Pe de altă parte, în cazul acestor maeştri autorealizaţi, vedem că, în vreme ce eul exterior poate să manifeste efectele devastatoare ale unei boli, eul lor interior – eul cu care sunt cel mai profund conectaţi – se află într-o pace totală.

Pentru un maestru, moartea nu este moarte, ci eliberare. Potrivit *Prashna Upanishad*, precum şi altor numeroase scrieri orientale, ceea ce indică traseul călătoriei sufletului după moarte este orificiul prin care sufletul părăseşte corpul. În termeni yoghini, un eter vital, *udana prana*, circulă prin canalul nervos principal subtil şi transportă sufletul către ieşirea sa adecvată. Sufletul celui care în cursul acestei vieţi s-a contopit cu Conştiinţa supremă sau care este atât de profund concentrat asupra acestei îndrumări că va atinge această stare după moarte iese printr-o mică deschizătură din creştetul capului, cunoscută sub denumirea de *brahmarandhra* sau *vidriti*. *Katha Upanishad* afirmă: „Când urcă prin (orificiul) acesta, devii nemuritor". Ieşirea sufletului prin această deschizătură a fost asemănată cu a încerca să treci un fir de aţă prin urechea unui ac foarte subţire – dacă iese în afară fie şi o singură fibră de dorinţă, aţa se face ghemotoc şi nu trece. Pentru a îndeplini această sarcină, concentrarea trebuie să fie acordată prin practicarea permanentă, astfel încât să fie absolut punctiformă.

Sufletul unei persoane virtuoase poate să părăsească trupul prin oricare dintre celelalte orificii ale capului: ochi, nas sau gură. Călătoreşte apoi pe o cale de lumină,

până când ajunge la un plan subtil al existenţei, cum ar fi cerul sau tărâmul străbunilor, unde rămâne pentru a se bucura de fructele faptelor bune sau ale karmei. Însă scrierile hinduse şi budiste, la fel ca şi unele scrieri egiptene şi greceşti, ne spun că acestea nu sunt decât nişte tărâmuri temporare, în care eşti bine-venit să rămâi atâta vreme cât îţi îngăduie faptele bune şi vine timpul ca sufletul să se nască din nou pe Pământ. Acelora ale căror fapte de pe Pământ au dus lipsă de virtute, sufletul le părăseşte trupul printr-un orificiu inferior şi merg pe o cale întunecată, pentru a primi răsplata fructelor faptelor lor rele, până când începe ciclul următor. Aceste planuri subtile ale cerurilor şi iadului sunt descrise în termeni similari de toate tradiţiile.

În *Brihadaranyaka Upanishad*, înţeleptul Yajnavalkya ne spune că, atunci când adormim, luăm cu noi partea materială a acestei lumi şi creăm o stare de visare, care este percepută prin intermediul propriei noastre „străluciri". Exact aceeaşi stare de luminare a conştiinţei, spune el, este prezentă şi în moarte.

> Când acest eu ajunge la slăbiciune, la confuzie şi aşa mai departe, răsuflările se adună în jurul lui. El preia acele particule de lumină şi coboară în inimă (...). Locul inimii sale se luminează şi, prin această lumină, eul pleacă fie prin ochi, fie prin cap, fie prin alte orificii ale corpului.

Ce se întâmplă cu aspirantul, cu acela care s-a dedicat căutărilor, care a pornit pe calea comuniunii, însă nu a ajuns la concentrarea punctiformă în momentul morţii? În *Bhagavad Gita*, Krishna ne asigură că „nici în această viaţă şi nici în cealaltă nu există distrugere pentru el,

pentru că nimeni care face bine, dragă prietene, nu calcă pe calea suferinţelor". El ne spune că un asemenea căutător se va bucura de fructele meritate pe un plan ceresc, pentru un timp, pe urmă se va naşte din nou într-o familie pură şi prosperă ori într-o familie de yoghini. Aici, sufletul recapătă impresiile mentale care au fost cultivate în cursul vieţii anterioare şi, având în aceasta un punct de pornire, se străduieşte din nou să atingă perfecţiunea.

Importanţa alegerii unei vieţi în care să întâlneşti un maestru este un alt subiect asupra căruia diferitele tradiţii cad de comun acord. *Cartea tibetană a morţilor* ne învaţă:

> Dacă trebuie să te naşti din nou pe Pământ, cumpăneşte posibilităţile şi alege o naştere bună, una care să-ţi asigure continuarea progresului spiritual şi care să-ţi asigure întâlnirea unui Guru care să-ţi fie prieten virtuos, astfel încât în acest fel să ajungi la eliberare.

În tradiţia indiană se spune că aspiranţilor care cred şi sunt devotaţi maestrului lor le este asigurată salvarea, de către acest maestru, în momentul morţii. Pătrunzând într-o stare de meditaţie profundă înaintea morţii, ei sunt conştienţi de ceea ce se petrece şi sunt eliberaţi de frică.

În zen, moartea în poziţia şezând sau în picioare este considerată demnă de un om luminat. Unii maeştri zen părăsesc voluntar această viaţă, fapt adevărat, de asemenea, şi în alte tradiţii. Pe de altă parte, în toate cele trei tradiţii pe care le discutăm, starea mentală a celui care moare este mai importantă decât capacitatea sa de a controla felul în care moare.

Gânduri de sfârşit, ultimele cuvinte

Direcţia pe care o ia eterul vital, *udana prana*, este determinată de ultimele gânduri pe care le ai în momentul morţii. Ultimele momente de gândire creează imboldul şi împrejurările pentru o nouă naştere. Pe de altă parte însă, ultimul gând nu poate să fie numai rezultatul unui act de voinţă controlat sau al unui capriciu. După cum ne spune poetul-sfânt indian Jnaneshwar, care a trăit în secolul al XII-lea:

Năzuinţele pe care le are un om în viaţă,
Care-i rămân înrădăcinate în inimă,
Vin în minte în momentul morţii.

Buddha a comparat ultimele momente de gândire cu o cireadă de vite într-un staul. Când se deschide poarta staulului, cele mai puternice vor ieşi primele. Dacă nicio vită nu este deosebit de puternică, atunci va ieşi primul conducătorul obişnuit. În absenţa oricăreia dintre aceste vite, vor încerca să iasă toate deodată.

Dintre ultimele gânduri, cele care sunt, probabil, cel mai larg reamintite, sunt acelea ale marelui om Mahatma Gandhi. Când a fost lovit de glontele asasinului, Gandhi a invocat pe loc numele zeităţii sale iubite, prin exclamaţia „Sri Ram, Sri Ram, Sri Ram!"

În *Bhagavad Gita*, Krishna îi dezvăluie lui Arjuna că este posibil să te eliberezi de la o nouă renaştere concentrându-te complet, ţinându-ţi mintea şi inima unite, abandonându-te pe deplin Domnului şi murmurând mantra *Om* în timp ce mori. Totuşi, aşa cum sugerează povestirile din această carte, până şi prima dintre sarcini

este imposibilă dacă nu respecţi o practică spirituală oarecare în timpul vieţii.

Adeseori, ultimele cuvinte ale marilor maeştri îmbracă forma binecuvântărilor, învăţăturilor sau sfaturilor. În tradiţia japoneză, maeştrii budişti şi mulţi laici, când se află în pragul morţii, îşi rostesc ultimele cuvinte sub forma unui poem al morţii sau *jisei*. Toate regulile convenţionale de politeţe care se aplică în timpul vieţii omului sunt încălcate în aceste poeme, simbolizând sfărâmarea constrângerilor acestei lumi. Poemele morţii constituie miezul moştenirii spirituale a Japoniei. În ele, ideea caracterului efemer este adeseori exprimată prin imaginea schimbării anotimpurilor, ofilirea petalelor florilor, de exemplu, fiind simbolul morţii.

În fascinanta sa carte intitulată *Japanese Death Poems*, Yoel Hoffmann ne spune că, în vreme ce ideea de mântuire individuală nu ocupă un spaţiu prea mare în concepţia japoneză a morţii, pentru budiştii zen, soluţia pentru enigma vieţii poate să fie găsită în propria ta minte. Hoffmann descrie foarte potrivit atitudinea zen: trebuie să-ţi purifici conştiinţa şi să vezi realitatea aşa cum este ea, în „atarele" său. Iar realitatea pură, aşa cum este ea văzută de o minte luminată, nu admite polarităţi cum ar fi „viaţă" şi „moarte". În tradiţia zen, luminarea este identificată cu o stare de simplitate naturală, care se întinde până în momentul morţii omului.

După cum vom vedea în povestirile şi poemele morţii care urmează, mulţi maeştri zen părăsesc această lume cu o indiferenţă neafectată, care pentru noi, occidentalii, este ceva greu chiar şi de imaginat. Aceia care urmează „Calea de Mijloc" a budismului cred că mântuirea din

această lume a suferinţei şi a durerii nu se atinge prin trecerea de la o stare de fiinţă inferioară la o stare mai înaltă, ci prin încetarea tuturor gândurilor dualiste şi prin adăstarea în această stare care transcende orice fel de dualitate. Acela care moare tânjind după viaţa în această lume sau după mântuirea în cea viitoare nu este luminat.

În tradiţia zen, să mori nu înseamnă nimic special. În prefaţa cărţii lui Helen Tworkov *Zen in America*, Natalie Goldberg relatează o minunată poveste care exemplifică atitudinea calmă a unui mare maestru zen confruntat cu perspectiva iminenţei morţii:

> Când o armată răzvrătită a cucerit un oraş coreean, toţi oamenii s-au adăpostit în templul zen, cu excepţia stareţului. Generalul răzvrătit a dat buzna în templu şi a fost foarte înfuriat că maestrul nu a vrut să-l întâmpine, darămite să-l primească aşa cum se cuvenea unui cuceritor.
>
> „Nu ştii", i-a strigat generalul, „că-l ai în faţă pe unul care poate să te şteargă de pe faţa pământului fără să clipească?"
>
> „Iar tu", zise stareţul, „îl ai în faţă pe unul care poate să fie şters de pe faţa pământului fără să clipească".
>
> Încruntătura generalului se transformă într-un zâmbet. Se înclină şi părăsi templul.

În cuprinsul acestei cărţi sunt presărate în jur de douăsprezece poeme ale morţii, pe care cititorul le poate contempla şi asupra cărora poate să reflecteze; mai există câteva care pot fi găsite incluse în povestiri.

Practica spirituală după moarte

După cum pot să ateste în zilele noastre numeroşi lucrători din aziluri, moartea nu se produce într-un

moment precis; nu este un eveniment marcat strict, ci mai curând este un proces. În Tibet, arta părăsirii trupului este cunoscută sub numele de *phowa*, iar moartea este considerată a nu fi altceva decât un simplu punct dintr-un şir, punct care marchează trecerea de la o formă de conştiinţă la o alta. Potrivit tradiţiei Vajrayana din budismul tibetan, este important ca omul să-şi continue practicile spirituale în perioada din timpul morţii şi imediat după aceea. Cu mult înaintea apropierii morţii, adepţii acestei căi studiază *Bardo Thodol* sau *Cartea tibetană a morţilor*, sub îndrumările unui maestru, astfel încât să poată traversa numeroasele stadii sau *bardo* ale morţii, pe măsură ce acestea se manifestă. În timp ce forţa vitală a omului se scurge din trupul său, apare o lumină mare, despre care se vorbeşte în foarte multe experienţe de moarte iminentă. Maeştrii tibetani ne învaţă că acela care o recunoaşte şi se poate contopi cu ea este eliberat de orice formă de existenţă separată. Cu toate acestea însă, după cum am menţionat mai înainte la discuţia despre tradiţia hindusă, numai acela care şi-a cultivat concentrarea punctuală va fi în măsură să profite de acest moment crucial. Dacă acesta este ratat, continuă călătoria în lumea de după moarte şi apar alte ocazii de apropiere de eliberare sau cel puţin de naştere bună.

Cartea tibetană a morţilor punctează experienţele fundamentale prin care trece omul în momentul morţii şi punctează indicatoarele care duc spre diferitele tărâmuri. În moarte, ca şi în vis, ne aflăm într-o lume alcătuită din imagini mentale. Este foarte important să înţelegem că aceste tărâmuri sunt creaţii ale minţii. Acela al cărui spirit a ajuns la capacitatea de a se elibera de pasiuni poate

să recunoască în starea de moarte diferite experienţe ca fiind aspecte ale propriei sale conştiinţe şi astfel este capabil să navigheze cu eleganţă prin diferitele situaţii, pe măsură ce acestea i se dezvăluie.

În capodopera *Cartea tibetană a vieţii şi a morţii*, cu care suntem contemporani, Sogyal Rinpoche ne spune că în momentul morţii „mintea obişnuită şi iluziile sale mor, iar în acest loc rămas gol, natura minţii noastre, fără limite ca cerul, rămâne neacoperită. Această natură esenţială a minţii este fundalul pentru întregul vieţii şi al morţii, asemenea cerului, care îngemănează întregul univers în îmbrăţişarea sa". Aşa cum vom vedea în povestirile care urmează, trecerea în nefiinţă a maeştrilor tibetani este adeseori însoţită de semne miraculoase şi de semne extraordinare, cum ar fi curcubeiele, muzici sau parfumuri divine, ploi de flori căzute din cer şi cutremure de pământ.

Moartea în viaţă

În tradiţia indiană yoghină, pe măsură ce impresiile karmice sunt arse în „focul" interior, stârnit de către guru, soseşte şi momentul în care poţi să-ţi trăieşti şi propria moarte, aflându-te într-o stare de meditaţie. În cartea *Does Death Really Exist?*, Swami Muktananda scrie:

> Din momentul în care ai trăit această experienţă, nu te mai temi niciodată de moarte. Prin urmare, când vine momentul să mori în timp ce meditezi, trebuie să mori complet. Acela va reveni la viaţă într-un asemenea fel încât nu va mai muri niciodată.

În cazul unei asemenea morţi spirituale – când mori până la eu fiind totuşi în viaţă –, frica de moartea fizică este depăşită şi ajungi să fii saturat de conştientizarea „spiritului etern" căruia hinduşii îi spun *moksha*. În *Meditation and the Art of Dying*, Pandit Arya ne spune că în tradiţia hindusă, uneori, un guru îi transmite unui discipol, foarte rar, o *diksha-mytyu* sau o experienţă iniţiatică a morţii:

> Această moarte iniţiatică este un proces conştient în yoga, prin care o persoană în putere şi viguroasă poate să trăiască pentru scurt timp experienţa morţii. Nu oricine poate să suporte această experienţă. Însă acei câţiva care primesc acest gen de iniţiere... nu mai sunt niciodată aceiaşi oameni. Pentru ei, semnificaţia vieţii şi a morţii se schimbă complet.

Acest citat ne reaminteşte pe loc de miile de experienţe de moarte iminentă (NDE) care au fost consemnate de diverşi cercetători, cum ar fi dr. Raymond Moody. Printre numeroasele grupuri spirituale din India care au practicat moartea anticipată se află, probabil, baulii din Bengal. Poeţi şi mistici, baulii erau *bhaktas* care practicau extazul (adepţi ai lui Vishnu sau Krishna) şi meditaţia pe tema propriei morţi, pentru a se abandona şi a se renaşte întru Dumnezeu – morţi în eul personal şi totuşi cât se poate de vii.

Budismul ne învaţă, de asemenea, că mijlocul cel mai bun de a te pregăti pentru propria moarte constă în anticiparea experienţei morţii încă din timpul vieţii. Buddha însuşi îşi îndemna discipolii să mediteze la acest

mister sacru. Potrivit *Mahaparinirvana Sutra*, apropiindu-se de propria moarte, Buddha a spus:

Dintre toate urmele de paşi,
Aceea a elefantului este cea mai mare;
Dintre toate meditaţiile de conştientizare,
Aceea a morţii este cea mai mare.

Astfel, atunci când maestrului zen Suzuki Shosan, care a trăit în secolul al XVII-lea, i s-a spus că suferea de o boală gravă, el a răspuns că aceasta nu însemna nimic pentru el, de vreme ce murise deja (presupunem că în meditaţie) cu peste treizeci de ani în urmă.

Ce se întâmplă cu sufletul unui maestru după moarte?

Seppo i-a spus lui Gensha: „Călugărul Shinso m-a întrebat unde s-a dus un anumit călugăr mort şi i-am spus că e ca atunci când gheaţa devine apă". Gensha i-a spus: „A fost bine, dar eu unul nu aş fi răspuns astfel". „Dar tu ce i-ai fi răspuns?", l-a întrebat Seppo. Gensha i-a răspuns: „E ca atunci când apa se întoarce în apă".

În cartea sa *Being Nobody, Going Nowhere*, Ayya Khema ne prezintă un alt răspuns încântător la această întrebare:

> Odată, Buddha a fost întrebat de către Vacchagotta, rătăcitorul: „Stăpâne, ce se întâmplă cu Cel Luminat după moarte? Unde se duce?" Buddha i-a răspuns: „Rătăcitorule, aprinde un foc cu beţele care sunt pe aici". El aşa a făcut şi a aprins focul. Pe urmă, Buddha i-a spus: „Acum mai aruncă câteva beţe în el". El a făcut lucrul acesta şi Buddha l-a întrebat: „Ce se întâmplă?" Vacchagotta i-a răspuns: „Oh, focul arde bine". Buddha

i-a spus: „Acum nu mai arunca beţe în foc". Şi după un timp, focul s-a stins. Buddha i-a spus: „Ei bine, unde s-a dus? S-a dus înainte, s-a dus înapoi? La dreapta? La stânga? În sus sau în jos?" Rătăcitorul i-a răspuns: „Nu, nicidecum. Pur şi simplu s-a stins". Buddha i-a spus: „Întocmai. Exact acelaşi lucru se petrece cu Cel Luminat, după moarte".

Când nu se mai aruncă niciun băţ în focul dorinţei pătimaşe, al poftei irepresibile, al nesaţului, atunci focul se stinge. De vreme ce nu există o karmă creată de un asemenea maestru, nu există nimic care să trebuiască să renască.

Maeştrii spirituali prezentaţi în această carte aparţin mai multor credinţe diferite. Printre maeştrii indieni, unii sunt *bhaktas* sau partizanii lui Dumnezeu; unii sunt *jnanis* devotaţi înţelepciunii; unii sunt *karma yogis*, care şi-au atins starea prin servicii lipsite de egoism, iar unii sunt născuţi maeştri autoperfecţionaţi. Pentru tradiţia zen din China şi din Japonia, sunt reprezentaţi atât maeştri ai sectei Rinzai, calea care susţine realizarea instantanee, cât şi maeştri ai sectei Soto, calea realizării graduale. Pentru tradiţia tibetană, unii maeştri sunt lama şi *rinpoche* bine cunoscuţi, în vreme ce alţii sunt oameni aparent obişnuiţi, ale căror stări de înălţare au fost recunoscute de către alţii abia în cursul ultimelor momente ale morţii lor.

Aşa cum se întâmplă în mod invariabil în cazul tuturor hagiografiilor, aceste povestiri au fost spuse în mod repetat, unele dintre ele secole de-a rândul.

În vreme ce vreo câteva povestiri au o aură de legendă, ceea ce m-a interesat a fost să prezint nişte experienţe reale ale morţii. Nu am intenţionat ca lista maeştrilor prezentaţi aici să fie exhaustivă, ci mai curând să prezinte o mostră din aceste trei tradiţii. În acest text şi-au mai găsit locul irezistibil şi câteva poveşti ale trecerii în nefiinţă ale unor maeştri din tradiţiile taoistă, musulmană şi budistă. O selecţie de povestiri ale trecerii în nefiinţă din tradiţiile iudeo-creştină şi din altele, care nu au fost prezentate aici, ar putea să constituie o urmare fascinantă a acestei cărţi.

Pe măsură ce citeşti aceste povestiri, este posibil să vrei să pătrunzi sentimentele sau atitudinile pe care le întrupează aceşti mari maeştri aflaţi în pragul morţii. Aşază-te şi contemplă una dintre calităţile necesare – cum ar fi bucuria, curajul, neînfricarea, umilinţa sau simplitatea – şi reflectă cum poţi să acumulezi această calitate în propria ta viaţă. O altă practică roditoare este să ai în fiecare zi în atenţie realitatea propriei tale treceri în nefiinţă. Adeseori, această atitudine aruncă totul într-o perspectivă mai clară şi mai acută, iar priorităţile tale se vor reaşeza în mod natural, având ca efect un răstimp mult mai bogat şi profund mulţumitor petrecut pe această planetă.

Toţi marii maeştri ne doresc un singur lucru: să devenim capabili să ne identificăm cu adevărata componentă a fiinţei noastre – esenţa noastră, eul nostru interior, sufletul nostru – înainte de a ne părăsi corpul fizic. Moartea e naturală şi de neevitat. Însă, din punctul de vedere al misticilor orientali, nu este reală. Numai contopirea cu Absolutul, scufundarea în Vid sunt reale.

Redactând aceste povestiri, am pătruns mai adânc în ceea ce înţelegeam despre moarte şi mi-am şters multe temeri asociate cu ea. Sper ca tu, cititorule, să ai o experienţă similară.

Această carte este scrisă pentru aceia care se află sau care aspiră să ajungă pe calea spirituală. Este scrisă pentru cei care caută. Acest termen, ca atare, este foarte cuprinzător. Îi cuprinde pe toţi aceia care consideră că nevăzutul din viaţă reprezintă adevăratul lor izvor de hrană, sprijinul şi bucuria.

Nota editorului

Pentru aceia care nu sunt familiarizaţi cu aceste trei tradiţii care sunt reprezentate aici, termenii din limbi străine sunt în general redaţi cu caractere italice şi li se dau traduceri. Excepţie fac cuvinte cum ar fi guru, lama, ashram şi nirvana, care cunosc o largă utilizare în limba engleză (şi română – *n. tr.*), precum şi doi termeni din sanscrită, care apar frecvent în această carte şi care poate că au nevoie de explicaţii: *dharma* şi *samadhi*.

Atât în hinduism, cât şi în budism, *dharma* reprezintă un concept central. În sensul în care este folosit aici înseamnă „învăţături", înţelegerea fundamentală a naturii realităţii întrupate în aceste tradiţii religioase. La origini, *samadhi* este un termen care se folosea pentru a denumi o stare de meditaţie în care dispare dualitatea subiect-obiect. Acest sens al cuvântului a fost, în mare, reţinut de tradiţia budistă, însă în tradiţiile hinduse şi yoghine, *samadhi* a ajuns să însemne, de asemenea, plecarea din această viaţă a unui maestru realizat (în acest sens, este folosit şi cuvântul *mahasamadhi* sau „mare *samadhi*") şi,

prin extensie, a devenit chiar şi termenul care denumeşte mormântul sau mausoleul unui mare maestru. Contextul ar trebui să-i indice cu claritate cititorului despre care sens este vorba.

Redarea cuvintelor asiatice este problematică, din cauza numeroaselor sisteme de romanizare; în această carte se folosesc diferitele convenţii utilizate în sursele originale.

CUM TREC ÎN NEFIINŢĂ MARILE PERSONALITĂŢI

1

Atunci când un maestru budist în vârstă a întrebat un grup de persoane care meditau „Ce supravieţuieşte atunci când moare un om luminat?", un bărbat din grup a răspuns: „Când moare un om luminat, nu mai rămâne nimic".

Maestrul a zâmbit şi a răspuns, spre surpriza celor adunaţi: „Nu. Rămâne adevărul".

2

Când a devenit clar că se afla în pragul morţii, prietenii lui Matsuo Basho, cel mai mare dintre poeţii care au compus haiku-uri, i-au cerut un poem al morţii, însă el i-a refuzat. A susţinut că, într-un fel, fiecare poem pe care îl compusese în deceniul anterior – de departe cea mai productivă perioadă a sa şi una de profundă implicare zen – fusese compus ca un poem al morţii. Cu toate acestea însă, în dimineaţa următoare, poetul şi-a chemat prietenii la patul său şi le-a spus că în timpul nopţii visase, iar la trezire îi venise în minte un poem. Pe urmă le-a recitat acest celebru poem:

Suferind, călător,
Şi totuşi, peste câmpuri veştejite
Visele continuă să rătăcească.

3

Discipolii mai în vârstă s-au adunat în jurul patului când maestrul zen Taji se apropia de pragul trecerii în nefiinţă. Unul dintre ei, amintindu-şi că maestrului îi plăcea foarte mult o anumită prăjitură, şi-a petrecut jumătate de zi colindând magazinele din Tokyo în căutarea acesteia, pe care acum i-a adus-o maestrului. Cu un zâmbet şters, maestrul aflat în pragul morţii a primit o bucăţică de prăjitură şi a început să o mestece încet. Văzându-l tot mai slăbit, discipolii s-au întrebat dacă maestrul avea câteva ultime cuvinte pentru ei.

„Da", le-a răspuns maestrul.

Discipolii s-au aplecat spre el, dornici să nu piardă niciun cuvânt.

„Spune-ne, te rugăm!"

„Doamne, prăjitura aceasta este delicioasă!"

Şi cu aceste cuvinte, s-a stins.

4

Neem Karoli Baba, cunoscut şi sub numele de Maharaji, şi-a petrecut ziua care avea să fie ultima a vieţii sale în ashram-ul său din Kainchi, ocupat cu primirea adepţilor, cu incantaţii şi rugăciuni. De două ori îl adusese pe unul dintre adepţii în starea *samadhi* şi de două ori îl readusese înapoi, aruncându-şi pătura peste capul lui. La un moment dat, le-a spus celor adunaţi: „El este guru vostru. El este tânăr, iar eu sunt bătrân. El va trăi, iar eu voi muri!"

Maharaji le-a dat de înţeles că urma să plece pentru câteva zile şi pe urmă a anunţat: „Astăzi voi fi eliberat pentru totdeauna din Închisoarea Centrală". Însoţit de

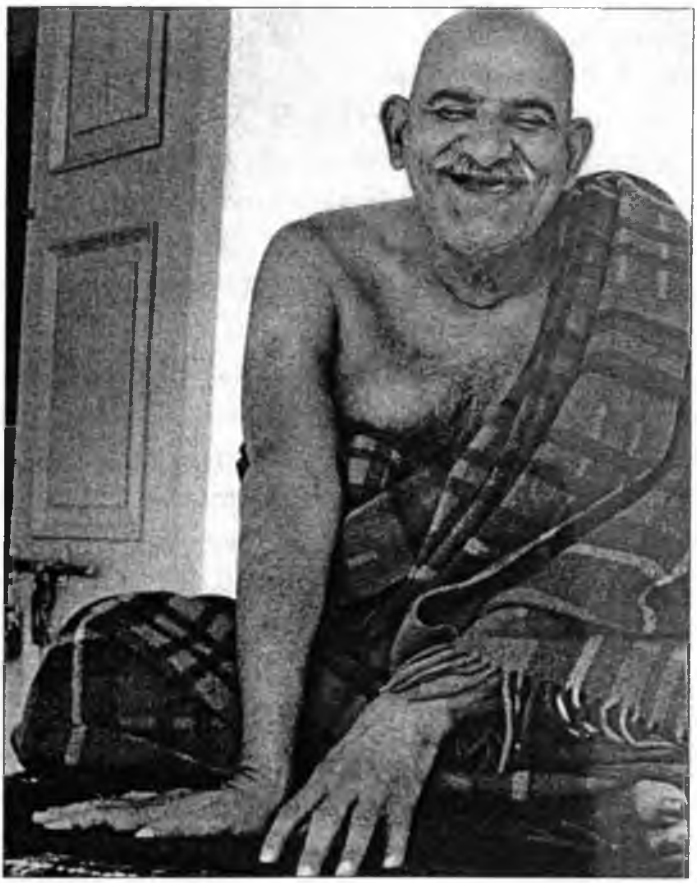

Neem Karoli Baba

doi adepţi, Maharaji a pornit într-o călătorie de o zi în Agra, pentru a consulta un specialist cardiolog, din cauza durerilor de piept de care suferea. La sfârşitul consultaţiei, specialistul i-a spus că inima lui nu avea nimic şi că îi trebuia numai odihnă. La ora 9 seara, a plecat spre gară pentru a se întoarce acasă.

La scurt timp după plecarea din Agra, Maharaji şi cei doi adepţi care îl însoţeau au coborât din tren în Mathura. Maharaji stătea pe treptele gării când a început să aibă convulsii. Avea ochii închişi, iar corpul îi era rece şi transpirat. A cerut să fie dus în localitatea învecinată, Vrindaban; în timpul drumului făcut cu taxiul, părea să-şi fi pierdut cunoştinţa, cu toate că, din când în când, murmura incomprehensibil. Adepţii săi l-au dus la urgenţă, unde i s-au făcut injecţii şi i s-a aplicat o mască cu oxigen. Personalul spitalului spunea că intrase în comă diabetică, dar pulsul îl avea bun. Când şi-a revenit, Maharaji şi-a smuls masca de oxigen şi aparatul de luat tensiunea, spunând: „Bekar" („Inutil"). Maharaji a cerut apă din Gange, însă nu au avut de unde să-i dea, aşa că i-au dat apă obişnuită. Pe urmă, a repetat de mai multe ori „Jaya Jagadish Hare" („Slavă Stăpânului Universului"), de fiecare dată cu glasul tot mai slăbit. Chipul i-a devenit foarte liniştit; toate semnele durerii au dispărut. Era mort.

După moartea sa, trupul lui Maharaji a fost dus din Vrindaban pe veranda ashram-ului din Kainchi şi pus pe un mare bloc de gheaţă. Seara, a fost plimbat pe străzile oraşului, pus pe o maşină. Mii de oameni au urmărit procesiunea, care era însoţită de alămuri şi de lumini rituale. În jurul orei 9, corpul lui Maharaji a fost aşezat pe un rug funerar în curtea ashram-ului.

5

Când maestrul zen Takuan Soho era pe moarte, discipolii săi l-au rugat să scrie un vers al morţii. La început, el e ezitat, spunând „Nu am niciun ultim cuvânt". Ei l-au implorat, aşa că a luat o pensulă, a desenat simbolul „vis" şi a murit.

Când moartea vine la tine, în cele din urmă, o primeşti ca pe un vechi prieten, conştient cât de asemănătoare unui vis şi de efemeră este, de fapt, lumea fenomenologică.
— Dilgo Khyentse Rinpoche

6

Cu toate că Anandamayi Ma călătorise în multe locuri din India, ashram-ul Kankhal avea să-i fie locul de odihnă. În iulie 1982, starea ei de sănătate a început să se deterioreze grav. Fiind zi după zi mai slăbită, adepţii au încurajat-o să bea şi să mănânce, însă ea s-a opus. Au implorat-o să le arate o manifestare a voinţei divine spontane, *kheyala*, pe corpul ei. Însă ea le-a răspuns în mod repetat: „Nu există nicio *kheyala*. Orice face Dumnezeu, e bine". Către sfârşitul lunii iulie, ea le-a dat instrucţiuni adepţilor să o ducă la ashram-ul Kishenpur din Dehradun. Avea să locuiască acolo, în camera ei de la etajul întâi, în mijlocul sunetelor incantaţiilor şi rugăciunile permanente rostite în sala de dedesubt, până la ultima suflare, în 27 august. Potrivit dorinţei sale, exprimate înaintea trecerii în nefiinţă, de a fi dusă în Kanghal, trupul ei a fost transportat în fruntea unei procesiuni, patruzeci şi trei de kilometri şi jumătate, până în ashram-ul

Anandamayi Ma

din Kanghal. Cu toate că Ma nu făcuse niciodată formal legământul de *sannyasin*, a fost înmormântată potrivit prevederilor stricte ale scripturilor.

Altarul ei rămâne şi astăzi un loc de pelerinaj, fiind renumit pentru puterile sale spirituale.

7

Hakuin Ekaku, venerat drept unul dintre cei mai mari mentori şi artişti din istoria tradiţiilor zen din Japonia, a trăit într-o situaţie de semi-recluziune în cursul ultimilor trei ani de viaţă. În iarna anului 1768, el a fost consultat de către un medic, care, luându-i pulsul, a remarcat: „S-ar părea că totul este în regulă". Hakuin a mormăit în chip de răspuns: „Ce mai doctor! Nu vede că în trei zile nu o să mai fiu?"

În zorii zilei de 11 decembrie, Hakuin s-a trezit dintr-un somn liniştit, a scos un strigăt îngrozitor, s-a întors pe partea dreaptă şi a murit. Se spune că, după incinerare, cenuşa lui Hakuin avea culoarea lucioasă a coralului şi era la fel de parfumată ca mirodeniile.

Ultima lucrare caligrafică a lui Hakuin a fost declaraţia vieţii sale: un gigantic caracter pentru „în mijlocul", cu inscripţia „Meditaţia ÎN MIJLOCUL acţiunii este de un miliard de ori superioară celei în linişte".

8

Lama Tseten, discipolul maestrului tibetan modern Jamyang Khyentse Rinpoche şi îndrumătorul soţiei spirituale a maestrului, Khandro Tsering Chödrön, a trecut în nefiinţă într-un mod extraordinar. Deşi exista o mănăstire

în apropiere, el a refuzat să se ducă acolo, spunând că nu voia să le lase pe cap călugărilor un cadavru de care să trebuiască să se descotorosească. Khandro îşi ajuta şi îşi îngrijea bătrânul îndrumător; brusc, într-o seară, el a chemat-o la el. Avea un mod foarte afectuos de a o striga „A-mi", ceea ce înseamnă „copilul meu" în dialectul lui local. „A-mi", a spus el cu blândeţe, „vino aici. Acum se întâmplă. Nu mai am niciun sfat pentru tine. Eşti bine aşa cum eşti: sunt mulţumit de tine. Slujeşte-ţi stăpânul la fel cum ai făcut-o până acum".

Imediat, ea s-a întors să fugă din cort, însă el a prins-o de mânecă. „Ce faci?", a întrebat-o. „Mă duc să-l chem pe Rinpoche", a răspuns ea. „Nu-l deranja, nu e nevoie", a zâmbit el. „Pentru un maestru nu există distanţă." Cu aceste cuvinte, a fixat cerul cu privirea şi a trecut în nefiinţă.

Khandro a dat fuga să-l cheme pe Jamyang Khyentse. Când acesta a intrat în cort, s-a uitat la chipul lui Lama Tseten şi apoi, uitându-i-se în ochi, a început să râdă pe înfundate. Întotdeauna îi spusese „La Gen" („Bătrânul Lama"), în semn de afecţiune. „La Gen", a spus el, „nu rămâne în această stare!" Vedea că Lama Tseten făcea un exerciţiu de meditaţie anume, în care cel ce meditează îngemănează natura minţii sale cu spaţiul adevărului. „Ştii, La Gen, când faci această meditaţie, pot să apară uneori obstacole subtile. Hai, te voi călăuzi."

Încremeniţi, cei prezenţi au urmărit fără să le vină să creadă ceea ce s-a petrecut în continuare. Lama Tseten a revenit la viaţă. Jamyang Khyentse a rămas alături de el şi l-a călăuzit prin *phowa*, exerciţiul de călăuzire a conştiinţei muribundului în momentul morţii. Există mai

Cu mâinile goale am venit pe lume,
Cu picioarele goale o părăsesc.
Venirea, plecarea mea —
Două simple întâmplări
Care au ajuns să aibă legătură.

— Kozan Ichigyo,
călugăr zen din secolul al XIV-lea

multe moduri de a realiza acest exerciţiu; cel pe care l-a folosit el a culminat în momentul în care maestrul a rostit silaba „A" de trei ori. Când a rostit primul „A", Lama Tseten a fost auzit acompaniindu-l foarte clar. A doua oară, glasul lui a fost mai puţin clar şi a treia oară a rămas tăcut; trecuse în nefiinţă.

Trecerea în nefiinţă a lui Lama Tseten a fost o mărturie de măiestrie spirituală.

Moartea nu este umbra, ci călăuza noastră.
— Gurumayi Chidvilasananda

9

Un adept pe nume Cholappa dorea sincer ca rămăşiţele pământeşti ale maestrului său, Akkalkot Swami, să fie înhumate la locuinţa acestuia. În acest scop, Chaloppa a săpat o groapă în curtea casei şi a construit un *samadhi* sau încăpere pentru moaşte. Într-o zi, când trecea pe lângă casa lui Cholappa, atoateştiutorul swami i-a spus: „Cholappa, te voi pune eu pe tine mai întâi în acel şanţ; nu o să plec înainte să te stingi tu!" Câteva luni mai târziu, Cholappa a murit de holeră.

În ultimii săi ani de viaţă, Akkalkot Swami a rămas la pat, acoperit cu o cuvertură de pânză. Mii de adepţi şi de oameni aflaţi în căutări îl vizitau în fiecare zi pentru *darshan* (audienţe la maestrul spiritual sau cel puţin o privire aruncată acestuia). Într-o zi, swami a avut temperatură mare, care nu voia să cedeze, şi nu a mai mâncat. Când unul dintre adepţi i-a cerut permisiunea să-l ducă într-un palanchin în locul său preferat – copacul banyan –, acesta a acceptat. Unui adept care l-a întrebat „Swami,

când o să te faci bine?", el i-a replicat: „Nici nu se pune problema să mă fac bine. A sosit vremea plecării". Medicii s-au grăbit să vină la el cu medicamente, dar nu a luat nici unul. Când adeptul a repetat întrebarea, el i-a spus: „Când îmi vor face semn munţii". Unui alt adept care i-a pus aceeaşi întrebare, el i-a răspuns: „Când o să ia foc Pandharpur". (Unii dintre cei prezenţi au crezut că aceasta înseamnă oricând învăţăturile şi calea cea dreaptă s-ar fi aflat în pericol.)

Pe urmă, Akkalkot Swami a trimis după bărbierul lui preferat, a fost bărbierit şi spălat. Cu toate că nu mai mâncase de o săptămână, arăta foarte vesel. L-a salutat pe fiecare dintre cei prezenţi în jurul său cu o privire preocupată şi s-a interesat de situaţia fiecăruia. Pe urmă, aşezat în poziţia lotusului, a rostit ultimele cuvinte: „Nimeni nu trebuie să plângă. Voi fi întotdeauna prezent pretutindeni. Voi răspunde la fiecare chemare a adepţilor". Cu aceste cuvinte, ochii i s-au închis. Pacea şi aureola întipărite pe chipul său s-au accentuat şi din gură i-au ieşit trei scântei albe. Adepţii s-au îmbulzit la copacul banyan, s-a format o procesiune uriaşă, care s-a deplasat de jur împrejurul oraşului, într-o splendoare regală. După ce trupul neînsufleţit a fost venerat după cuviinţă, a fost pus în *samadhi*-ul de acasă de la Cholappa.

10

Când maestrul Tenno era pe moarte, l-a chemat în odaia sa pe călugărul responsabil de alimente şi îmbrăcăminte de la templu. Când călugărul s-a aşezat alături

de pat, maestrul Tenno l-a întrebat: „Înţelegi?" „Nu", i-a răspuns călugărul.

Apucându-şi perna, Tenno a azvârlit-o pe fereastră şi apoi a căzut pe spate, trecând în nefiinţă.

11

S-a consemnat că înainte cu trei luni de moartea lui Buddha, pământul a fost răscolit de un cutremur puternic şi de o furtună. Discipolul său Ananda l-a întrebat care este semnificaţia acestor semne de rău augur, la care el a răspuns: „Acest cutremur anunţă că mi-am sacrificat ultimii ani din viaţă. Începând de astăzi, o să mai trăiesc numai trei luni". Trei luni mai târziu, împreună cu discipolii săi, Buddha a ajuns într-un luminiş de mangotieri, unde a intrat în vorbă cu stăpânul gospodăriei, pe nume Chunda, care i-a invitat la masă. Buddha a acceptat, însă i-a instruit pe discipoli că numai el avea să mănânce din mâncarea care urma să le fie oferită. După masă, Buddha s-a simţit rău şi a insistat totuşi să meargă mai departe, pe jos, până în Kushinagar. Acolo s-a îmbăiat şi apoi l-a rugat pe Ananda să-i pregătească un pat. „O, Ananda", i-a spus el discipolului său înmărmurit de spaimă, „a sosit vremea să ajung la odihnă. Du-te şi spune-le celorlalţi, pentru că se vor supăra dacă nu vor fi martorii plecării mele".

După ce s-au adunat toţi, Buddha le-a ţinut o ultimă predică.

> Nu se cuvine să jeliţi într-un moment de bucurie... Plângeţi cu toţii, dar există vreun motiv de jale? Ar trebui să vedem într-un înţelept un om scăpat dintr-o casă căzută pradă unui incendiu. Nu contează dacă sunt aici sau

nu; mântuirea nu depinde de mine, ci de practicarea Dharmei, la fel cum vindecarea nu depinde de consultaţia medicului, ci de luarea medicamentelor prescrise... A sosit vremea mea, lucrarea mea este încheiată... Toate lucrurile ajung în cele din urmă la un final, chiar şi dacă ar fi să dureze un eon. Momentul plecării este hărăzit de acum într-o zi. Am făcut ceea ce am putut pentru mine şi pentru alţii şi ar fi lipsit de sens să mai rămân. I-am pregătit pe toţi cei pe care am putut să-i pregătesc. Învăţăturile mele vor dăinui multe generaţii, aşa că nu trebuie să fiţi tulburaţi. Recunoaşteţi că tot ceea ce trăieşte se supune legilor trecerii timpului şi năzuieşte la înţelepciunea eternă. Atunci când lumina cunoaşterii alungă ignoranţa, când lumea este văzută ca fiind lipsită de substanţă, sfârşitul vieţii este văzut ca linişte şi ca un tratament al bolilor. Tot ceea ce există este menit să piară. Fiţi, prin urmare, mai cu luare aminte la mântuirea voastră. Vremea plecării mele a sosit.

Cu aceste cuvinte, Buddha a intrat într-o stare de meditaţie profundă şi a trecut în nefiinţă. Pământul s-a cutremurat asemenea unei corăbii pe furtună şi cerul a fost inundat de tunete şi de fulgere.

12

După despărţirea de profesorul său Huang-po, Linchi – adeseori numit Socrate chinez – a pornit într-un lung pelerinaj, înainte să se stabilească la un mic templu, în jurul anului 850. A predat acolo timp de aproximativ zece ani şi apoi s-a retras. În 866, când era în pragul trecerii în nefiinţă, s-a aşezat şi a spus: „După ce

mă voi stinge, nu lăsaţi Adevăratul meu Ochi Dharma să se stingă". Un călugăr a înaintat şi a întrebat: „Cum aş putea lăsa ca Adevăratul tău Ochi Dharma să se stingă?" Lin-chi l-a întrebat: „Când o să te întrebe cineva despre asta, ce-o să-i spui?" Călugărul a dat un strigăt. „Cine s-ar fi gândit că Adevăratul meu Ochi Dharma s-ar stinge dând peste un asemenea măgar orb!", a zis Lin-chi. Pe urmă, maestrul, cu toate că nu era bolnav, şi-a aranjat veşmintele, s-a aşezat drept şi a murit.

13

Kalu Rinpoche a încercat să se ridice, dar i-a fost greu. Lama Gyaltsen, considerând că probabil venise timpul, i-a sprijinit spatele lui Rinpoche când s-a ridicat şi Bokar Tulku Rinpoche i-a luat mâna întinsă. Kalu Rinpoche voia să stea absolut drept, însă medicul care îl îngrijea şi asistenta erau deranjaţi de acest lucru, aşa că şi-a relaxat puţin postura. Cu toate acestea însă, a luat poziţia pentru meditaţie – privirea i s-a îndreptat spre înainte şi buzele i s-au mişcat uşor. În încăpere s-a aşternut o atmosferă de pace şi de fericire, cuprinzând şi minţile celor prezenţi. Încet, privirea şi pleoapele lui Kalu Rinpoche au coborât şi respiraţia i s-a oprit.

Fără să ne dăm seama, viaţa ni s-a sfârşit şi a venit timpul să murim. Dacă ducem lipsă de fundamentul unei practici solide, întâmpinăm moartea neajutoraţi, cu frică şi suferinţă sufletească.

— Kalu Rinpoche

Kalu Rinpoche

14

Când Chuang-tzu se apropia de trecerea în nefiinţă, discipolii săi au vrut să-i organizeze funeralii somptuoase şi costisitoare. Însă Chuang-tzu le-a spus: „Cerul şi pământul îmi vor servi drept sicriu. Soarele cu Luna şi stelele îmi vor decora catafalcul. Întreaga creaţie va fi prezentă pentru a fi martora evenimentului. Ce altceva aş mai putea să vreau?"

Discipolii săi au rostit pe nerăsuflate: „Ne temem că păsările de pradă şi corbii se vor hrăni cu trupul maestrului nostru!"

Chuang-tzu le-a replicat: „Deasupra pământului, carnea mea va hrăni păsările de pradă şi corbii; sub pământ, va hrăni furnicile şi gândacii. De ce să-i lipseşti pe unii ca să-i hrăneşti pe alţii?" Şi apoi a zâmbit. „Mie Cerul şi Pământul îmi vor fi sicriu", a spus el. „Soarele şi Luna vor fi simbolurile din jad care îmi vor sta alături. Toate planetele şi constelaţiile vor străluci precum pietrele preţioase în jurul meu. Toate fiinţele vor fi prezente ca bocitoare la veghe. Ce altceva mi-ar mai trebui? Toate au fost aranjate."

15

Simţind că sfârşitul îi era aproape, maestrul Razan a chemat pe toată lumea în Sala Buddha şi s-a aşezat în locul pentru ţinut prelegeri. Mai întâi a ţinut mâna stângă deschisă câteva minute. Nimeni nu a înţeles, aşa că le-a spus călugărilor din partea de răsărit a mănăstirii să plece. Pe urmă a ţinut mâna dreaptă deschisă. Iarăşi nu a înţeles

nimeni nimic, drept care maestrul le-a spus călugărilor din partea de apus a mănăstirii să plece. Numai mirenii au mai rămas. Lor le-a spus: „Dacă vreunul dintre voi doreşte într-adevăr să-şi arate recunoştinţa faţă de Buddha pentru compasiunea pe care i-a arătat-o, atunci să nu precupeţească nimic în răspândirea Dharmei. Acum, ieşiţi! Afară de aici!" Apoi, râzând tare, maestrul s-a prăbuşit mort.

16

În 1885, Ramakrishna a făcut un cancer al gâtului, care s-a agravat constant. În data de 15 august, în anul care a urmat, dându-şi seama că sfârşitul îi era aproape, Ramakrishna şi-a asigurat soţia, pe Sarada Devi, că o să-i fie bine şi că discipolii săi vor avea grijă de ea aşa cum avuseseră grijă şi de el. A murit a doua zi. În ultimele zile, vorbea de unul singur, spunându-şi: „O, minte, nu-ţi face griji pentru trup. Lasă trupul şi durerea să-şi vadă unul de altul. Gândeşte-te la Mama Sfântă (Sarada Devi) şi fii fericit".

După incinerarea cadavrului, Sarada îşi scotea bijuteriile, aşa cum fac văduvele hinduse, când i s-a arătat Ramakrishna. Arătându-i-se, el i-a spus să nu-şi scoată bijuteriile, asigurând-o că nu s-a dus, ci doar a trecut în încăperea de alături. Încrezătoare în prezenţa lui permanentă alături de ea, Mama Sfântă, după cum le era cunoscută adepţilor, s-a dedicat învăţării şi călăuzirii tinerilor discipoli care fuseseră lăsaţi în grija ei.

Ramakrishna

Trupul şi sufletul! Trupul s-a născut şi va muri. Însă pentru suflet nu există moarte. Este asemenea nucii de betel. Când nuca este coaptă, nu stă lipită de coajă. Însă când este verde, e greu să o desprinzi din coajă. După ce îl înţelegi pe Dumnezeu, nu te mai identifici cu trupul. Atunci ştii că trupul şi sufletul sunt două lucruri diferite.

— Ramakrishna

17

Cu cinci zile înainte ca ea însăşi să treacă în nefiinţă, Sarada Devi i-a adresat următoarele cuvinte pline de semnificaţii unui adept care o vizita şi care o întrebase: „Mamă, ce se va întâmpla cu noi toţi de acum înainte?" Cu vocea stinsă, cuvintele de încurajare au venit imediat: „De ce te temi? L-ai văzut pe maestru". Apoi, după o pauză, a adăugat solemn: „Însă îţi spun un singur lucru. Dacă vrei să ai liniştea mentală, nu le găsi vină altora. Dimpotrivă, vezi-ţi propriile greşeli. Învaţă să faci ca lumea întreagă să fie a ta. Nimeni nu este străin, copilul meu; întreagă această lume îţi aparţine!"

În ajunul stingerii sale din viaţă, Mama a spus: „Sharat, mă duc. Yogen, Gopap şi ceilalţi sunt aici. Tu să ai grijă de ei". În data de 20 iulie 1920, la ora 1,30, Mama Sfântă, într-un extaz final, a părăsit lumea fizică.

18

Înainte să treacă în nefiinţă, Hui-neng, al şaselea patriarh zen chinez, a rostit aceste cuvinte de rămas-bun:

Apropiaţi-vă. În cea de-a opta lună, intenţionez să părăsesc această lume. Dacă vreunul dintre voi are vreo îndoială, să întrebe repede şi o să i-o risipesc. Trebuie să pun capăt iluziilor voastre şi să fac posibil să vă găsiţi pacea. După ce mă voi stinge, nu va mai fi nimeni care să vă înveţe.

Profund mişcaţi, toţi discipolii au început să plângă. Dintre ei, numai Shen-hui a rămas neimpresionat. Hui-neng s-a întors la el şi i-a vorbit:

Shen-hui, eşti un călugăr tânăr, ai atins starea (de trezire) în care binele şi ne-binele sunt unul şi acelaşi lucru şi nu eşti tulburat de judecăţile de laudă şi de învinovăţire. Voi, ceilalţi, nu aţi înţeles încă... Plângeţi doar pentru că nu ştiţi unde mă duc. Dacă aţi şti unde mă duc, nu aţi plânge. Natura însăşi este fără naştere şi fără distrugere, fără plecare şi fără venire.

Ultimele cuvinte ale lui Hui-neng au fost acestea:

Rămas-bun tuturor. Acum mă voi despărţi de voi. După ce o să mă sting, să nu vărsaţi lacrimi lumeşti, nu acceptaţi condoleanţe, bani şi mătăsuri de la oameni şi nici să nu purtaţi straie de doliu. Dacă aţi face toate acestea, nu v-aţi supune Dharmei sacre şi nici nu aţi fi adevăraţi discipoli ai mei. Purtaţi-vă ca şi cum m-aş afla aici şi aşezaţi-vă cu toţii să meditaţi. Numai dacă sunteţi calmi şi tăcuţi, nemişcaţi, lipsiţi de linişte, lipsiţi de naştere şi lipsiţi de distrugere, lipsiţi de venire şi de plecare, netulburaţi de judecăţi de laudă şi învinovăţire, fără a sta şi fără a pleca, atunci aceasta este Marea Cale. După ce mă voi stinge, continuaţi-vă practicile potrivit Dharmei, la fel cum aţi făcut şi atunci când eram

împreună cu voi. Chiar dacă ar fi să mai rămân în lumea aceasta, dacă nu aţi repeta aceste învăţături, atunci şederea mea aici ar fi în van.

19

Potrivit învăţăturilor Dzogchen ale şcolii Nyingmapa de budism tibetan, practicanţii avansaţi pot să-şi încheie viaţa într-un mod remarcabil, făcând ca trupul lor să fie reabsorbit în esenţa de lumină a elementelor care l-a creat; este o manieră de trecere în nefiinţă care a fost numită „trupul curcubeu".

În 1952, a existat o celebră dovadă de trup curcubeu în răsăritul Tibetului, la care au fost martori numeroşi oameni. Cel care a ajuns la această dovadă, Sonam Namgyal, era un om umil, sculptor rătăcitor care cioplea în piatră mantre şi texte sacre. Unii spuneau că în tinereţe fusese vânător şi că primise învăţăturile de la un mare maestru. Nimeni nu ştia că, de fapt, era practicant; era cu adevărat ceea ce se numeşte „yoghin ascuns". Cu câtva timp înaintea trecerii sale în nefiinţă, urca în munţi şi nu făcea altceva decât să stea, cu silueta proiectată pe cer, privind în spaţiu. Îşi compusese propriile cântece şi incantaţii şi le cânta pe acestea în locul celor tradiţionale. Nimeni nu avea idee ce făcea el. S-a îmbolnăvit, dar, ciudat, a devenit din ce în ce mai fericit. Când boala i s-a agravat, familia a chemat maeştri şi doctori. Fiul său i-a spus că trebuia să-şi amintească toate învăţăturile pe care le primise, iar el a zâmbit şi i-a spus: „Le-am uitat pe toate şi, oricum, nu e nimic de amintit. Totul este iluzie, însă sunt încrezător că totul este bine".

Chiar înaintea trecerii sale în nefiinţă, la şaptezeci şi nouă de ani, a spus: „Tot ceea ce vreau este ca atunci când mor să nu-mi mişcaţi corpul timp de o săptămână". Când a murit, familia i-a înfăşurat trupul şi a chemat lamaşi şi călugări să vină şi să se ocupe de cele rânduite. Au pus trupul într-o încăpere mică din casă şi n-au avut cum să nu observe că, deşi fusese un om înalt, nu le venise greu să-l ducă înăuntru, ca şi cum s-ar fi micşorat. În acelaşi timp, de jur împrejurul casei a fost văzută o extraordinară lumină în culorile curcubeului. Când s-au uitat în încăpere în cea de-a şasea zi, au văzut că trupul se făcea din ce în ce mai mic. În cea de-a opta zi de la moartea sa, în dimineaţa în care fuseseră rânduite funeraliile, cei care trebuiau să se ocupe de acest lucru au venit să-i ia trupul. Când au desfăcut învelitorile, nu au mai găsit nimic în ele, în afara unghiilor şi a părului.

20

După ce-i chemase laolaltă pe călugării săi, maestrul Hofuku a anunţat: „În ultima săptămână, energia a început să mi se secătuiască. Desigur, nu-i un motiv de îngrijorare. Înseamnă numai că moartea este pe aproape".

Un călugăr l-a întrebat: „Eşti pe cale să mori. Care este semnificaţia? Noi vom continua să trăim. Care este semnificaţia?"

„Şi una şi cealaltă aparţin Căii", a răspuns maestrul.

„Dar cum pot să le împac?", a întrebat călugărul. Hofuku a răspuns: „Când plouă, se revarsă" şi, aşezându-şi picioarele în poziţia lotusului, a murit liniştit.

21

Sai Baba din Shirdi, celebrul sfânt indian, a fost venerat deopotrivă de hinduşi şi de musulmani. Ceea ce urmează este o descriere a unei stări de transă profundă, cunoscută sub numele de *„samadhi* de şaptezeci şi două de ore" pe care Sai Baba a trăit-o în 1886 şi o relatare a *mahasamadhi* sale sau a eliberării finale din corpul fizic, petrecută aproximativ treizeci de ani mai târziu.

Într-o zi cu Lună plină din 1886, Sai Baba a suferit un atac puternic de astmă. Pentru a scăpa de el, s-a hotărât să-şi ridice *prana* şi să intre în *samadhi*. I-a spus unuia dintre discipoli: „Ai grijă de trupul meu timp de trei zile. Dacă mă voi întoarce, va fi bine; dacă nu mă voi întoarce, să mi-l ardeţi în locul acela deschis (arătându-i-l) şi să puneţi două stindarde acolo, ca să marcaţi locul". Spunând acestea, cam în jurul orei 10 seara, Baba a căzut la pământ. Respiraţia şi pulsul i-au încetat. Părea că *prana* îi părăsise trupul. Sătenii au venit şi au vrut să cerceteze şi să îngroape trupul în locul pe care îl indicase Baba, însă unul dintre discipoli, Mhalsapati, i-a împiedicat. A rămas aşezat, cu trupul maestrului său în poală, trei zile încheiate. În sfârşit, la ora 3 noaptea, în cea de-a treia zi, Baba a dat semne de viaţă – abdomenul a început să-i mişte şi a început din nou să respire. Deschizând ochii şi întinzându-şi braţele şi picioarele, Baba şi-a recăpătat cunoştinţa.

Cu doi ani înaintea trecerii sale în nefiinţă, Sai Baba le-a mărturisit la doi dintre discipolii săi că un al treilea discipol, Tatya, avea să moară în timpul festivalului Dasara, peste doi ani. I-a pus să jure să nu dezvăluie nimănui această informaţie. Anii au trecut şi Tatya s-a îmbolnăvit

atunci când a spus Baba, însă pe neaşteptate, Sai Baba a făcut şi el febră mare. Pe măsură ce se apropia Dasara, cei doi adepţi erau foarte îngrijoraţi din pricina prietenului lor Tatya, care era pe zi ce trecea tot mai rău. Când a sosit ziua principală a festivalului Dasara, pulsul lui Tatya a început să fie tot mai slab. Se părea că sfârşitul lui era pe aproape. Însă cei doi discipoli erau cu totul nepregătiţi pentru ceea ce avea să se întâmple în realitate: la amiază, Tatya a început să dea semne de ameliorare, însă la ora 2,30 după-amiază, Sai Baba şi-a părăsit trupul! Relatând acest eveniment ciudat, Nagesh Gunaji, biograful lui Sai Baba, spune: „Oamenii au spus că Baba a renunţat la viaţa lui pentru Tatya. De ce a făcut asta? Numai el o ştie, căile sale fiind de nedesluşit. Pe de altă parte, s-ar părea că, în cazul acestui incident, Sai Baba a dat un indiciu cu privire la propria sa trecere în nefiinţă, substituind numele lui cu al lui Tatya".

Anticipând plecarea sa, Sai Baba i-a trimis vorbă unui alt sfânt, căruia i-a spus că „lumina pe care a aprins-o, Allah şi-a luat-o înapoi". Sfântul a primit mesajul cu lacrimi în ochi.

La scurt timp înaintea trecerii sale în nefiinţă, repetând cumva cuvintele adresate de Sri Krishna discipolului său Arjuna, Sai Baba le-a spus propriilor discipoli:

> Cel care mă iubeşte cel mai mult mă vede întotdeauna. Întreaga lume este pustie fără mine. Nu spune alte poveşti decât pe ale mele. Meditează fără încetare la mine şi tot timpul îmi intonează numele. Mă simt îndatorat faţă de acela care mi se abandonează pe deplin şi îşi aduce pentru totdeauna aminte de mine. Îl voi răsplăti dându-i mântuirea (autorealizarea). Sunt dependent de

Când vii, totul este clar, nu-i
nici o îndoială în această privinţă.
Când te duci, totul este clar, fără
urmă de îndoială. Şi atunci,
ce sunt toate acestea?
— Hosshin,
călugăr zen din secolul al XIII-lea

acela care se gândeşte şi flămânzeşte după mine şi care nu mănâncă nimic fără ca mai întâi să-mi dea mie. Acela care vine la mine astfel devine una cu mine, la fel cum râul se duce în ocean şi devine una cu el. Astfel, renunţând la mândrie şi egoism, ar trebui să vă abandonaţi în mâinile mele, care mă aflu în inimile voastre.

Cu toate că Sai Baba a intrat în *mahasamadhi* în 1918, el a promis: „Voi rămâne activ şi în putere chiar şi după ce voi părăsi acest trup pământesc. Voi trăi de-a pururi pentru a-i ajuta pe aceia care vin la mine şi care se vor abandona în mâinile mele şi îşi vor căuta adăpostul în mine". Altă dată, a spus: „Racla mea îi va binecuvânta pe adepţii mei şi le va împlini nevoile. Rămăşiţele mele pământeşti vor vorbi din mormânt".

22

Când nu era decât un copil, Sai Baba fusese martor la trecerea în nefiinţă a propriului său maestru, Venkusha (cunoscut, de asemenea, şi sub numele de Gopal Rao). Într-o zi, pe când băiatul îl slujea pe maestru, câţiva dintre ceilalţi băieţi au aruncat cu cărămizi în el, din invidie. Prima nu l-a nimerit, însă când a fost aruncată cea de-a doua cărămidă, lovitura a primit-o Venkusha şi a început să sângereze abundent la cap. Micul Sai Baba a fost mişcat până la lacrimi şi l-a implorat pe maestrul său să îl izgonească, astfel încât să nu mai fie rănit din cauză că se afla în preajma lui. Venkusha a refuzat, dar după ce şi-a bandajat capul, a spus: „Văd că a sosit vremea să mă despart de tine. Mâine la 4 după-amiază voi părăsi acest trup, nu din cauza acestei răni, ci prin propriile mele

puteri... Prin urmare, îmi voi pune în tine întreaga personalitate spirituală". A început apoi să-i facă băiatului o iniţiere specială, denumită *diksha*. La ora anunţată, a doua zi, într-o stare de linişte perfectă, Venkusha şi-a părăsit trupul.

23

Chiar înainte ca maestrul Bassui să treacă în nefiinţă, la vârsta de şaizeci şi unu de ani, s-a ridicat, s-a aşezat în poziţia lotus şi le-a spus discipolilor adunaţi în jurul său: „Priviţi direct! Ce e asta? Priviţi în acest fel şi nu veţi fi păcăliţi". A repetat îndemnul cu voce tare, apoi a trecut liniştit în nefiinţă.

La propria sa cerere, a fost înmormântat sub un altar pe care-l ridicase în cinstea lui Kannon, *bodhisattva* compasiunii. Potrivit lui Bassui, Kannon fusese „o persoană care pentru fiecare sunet pe care-l auzea contempla mintea ascultătorului, realizând care este propria sa natură" – esenţa vieţii şi a învăţăturilor lui Bassui.

Ştiu că eşti foarte bolnav. Ca un bun discipol zen, înfrunţi această boală de-a dreptul. Poate că nu ştii cine anume suferă, însă întreabă-te care este esenţa minţii. Gândeşte-te numai la asta. Nu vei avea nevoie de nimic altceva. Nu râvni la nimic. Sfârşitul tău, care este fără sfârşit, este asemenea unui fulg de zăpadă care se dizolvă în aer.

— Bassui, adresându-se unui discipol aflat pe patul de moarte

24

Aproape orb la vârsta de nouăzeci şi şase de ani şi incapabil să mai predea sau să muncească prin mănăstire, Yamamoto Gempo Roshi a decis că venise timpul să treacă în nefiinţă, aşa că a încetat să mai mănânce. Când a fost întrebat de către călugării săi de ce refuza hrana, el le-a răspuns că trăise mai mult decât putea să fie de vreun folos şi că nu mai era altceva decât o povară pentru toată lumea. Ei i-au spus: „Dacă mori acum (în ianuarie), când este atât de frig, funeraliile tale vor fi o povară pentru toţi şi asta va fi o bătaie de cap şi mai mare, aşa că te rugăm, mănâncă!" A început din nou să mănânce, însă când s-a făcut cald, a încetat iar să mănânce şi a murit în tăcere, la puţin timp.

25

La vârsta de optzeci şi doi de ani, în anul 1958, Nyogen Senzaki a murit în America. În loc să scrie tradiţionalul poem japonez al morţii, Nyogen şi-a înregistrat pe bandă ultimele cuvinte. Cei care-l plângeau au fost pe undeva surprinşi atunci când, aflându-se în camera mortuară, în prezenţa trupului maestrului, înconjurat de flori şi de incantaţiile intonate de doisprezece călugări, a început să se audă, tare şi clar, o înregistrare pe bandă a vocii lui Senzaki:

> Prieteni întru Dharma, mulţumiţi-vă cu propriul vostru cap. Nu puneţi niciun cap fals deasupra propriului vostru cap. Pe urmă, minut de minut, urmăriţi-vă îndeaproape paşii. Păstraţi-vă întotdeauna mintea rece şi picioarele calde. Acestea sunt ultimele cuvinte pe care vi le adresez... Funeraliile trebuie să fie cât mai simple

cu putinţă. Pot să ia parte câţiva prieteni care locuiesc prin apropiere. Aceia care ştiu să recite sutre, trebuie să o recite pe cea mai scurtă. Aceasta va fi îndeajuns. Nu cereţi unui preot şi nici altcuiva să ţină o slujbă şi un discurs lung şi să-i facă pe ceilalţi să plângă... Amintiţivă de mine călugărul şi nimic altceva. Nu aparţin nici unei secte sau catedrale. Nici una dintre ele să nu-mi trimită vreo avansare în ierarhiile preoţeşti sau orice altceva de acelaşi fel. Vreau să fiu liber de toate aceste fleacuri şi să mor fericit.

O parte din cenuşa lui Nyogen Senzaki a fost trimisă la Soen Roshi şi odihneşte acolo, îngropată, potrivit instrucţiunilor sale, „pe un câmp neştiut şi necultivat". El le spusese discipolilor săi:

Nu ridicaţi o piatră de mormânt! Macii din California sunt foarte buni ca pietre de mormânt... Aş vrea să fiu asemenea ciupercilor din inima munţilor – fără flori, fără ramuri, fără rădăcini. Vreau să putrezesc cât se poate de neştiut.

26

În 1947, sănătatea lui Ramana Maharshi a început să se deterioreze. Când medicii au sugerat amputarea braţului deasupra unei tumori canceroase, Ramana a replicat zâmbind:

Nu e niciun motiv de îngrijorare. Trupul însuşi nu este altceva decât o boală. Să-l lăsăm să aibă sfârşitul natural. De ce să-l mutilăm? Este suficient un simplu pansament pe partea afectată.

A fost necesar să se mai efectueze două operaţii, însă tumoarea a reapărut. Au fost încercate, de asemenea, şi

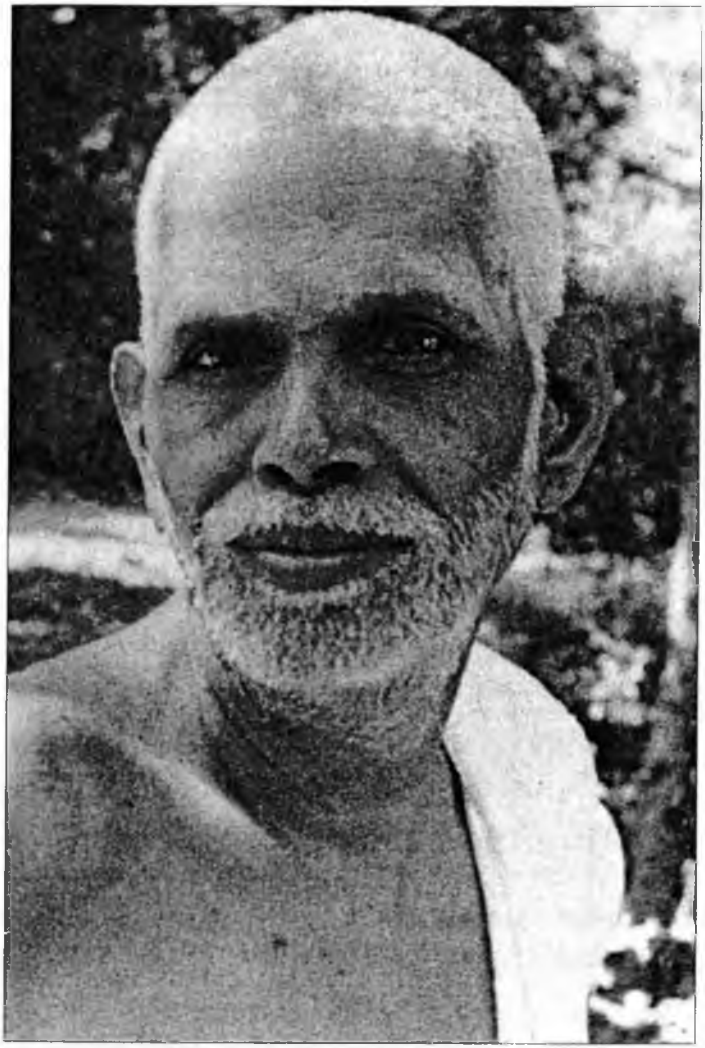

Ramana Maharshi

sistemele indigene de medicină şi homeopatia, însă tumoarea nu a cedat la tratament. Înţeleptul, indiferent la suferinţă, era cât se poate de lipsit de griji. Stătea ca un spectator, urmărind boala măcinându-i trupul; ochii îi străluceau intens, ca întotdeauna, iar harul său se revărsa asupra tuturor fiinţelor. Ramana a insistat ca mulţimilor care veniseră în număr mare să li se permită ritualul *darshan* (vederea fiinţei sale sfinte). Adepţii îşi doreau foarte mult ca înţeleptul să-şi vindece trupul folosindu-şi puterile supranormale. Ramana şi-a arătat compasiunea pentru cei care îi deplângeau suferinţele şi a căutat să îi consoleze, amintindu-le adevărul că Bhagavan nu este trupul:

> Ei iau acest trup drept Bhagavan şi îi atribuie lui suferinţa. Ce păcat! Sunt descurajaţi că Bhagavan o să-i părăsească şi o să se ducă, însă unde se poate duce şi cum?

Sfârşitul a venit în seara de 14 aprilie 1950. Înţeleptul le-a permis tuturor adepţilor săi din ashram să ia parte la ritualul *darshan*. Au şezut şi au intonat imnul lui Ramana dedicat muntelui sfânt Arunachala, pe care înţeleptul îl iubea foarte mult. El i-a rugat pe cei care îl îngrijeau să-l ajute să se ridice şi a deschis ochii luminoşi şi plini de har pentru scurtă vreme. A zâmbit, o lacrimă de extaz i s-a prelins pe la coada ochiului şi la ora 8,47 a încetat să mai respire. Nu a existat nicio zbatere, niciun spasm, nici unul dintre semnele morţii. În acel moment, pe cer a apărut o cometă care se deplasa încet, a trecut peste vârful muntelui Arunachala şi a dispărut în spatele lui.

Sufletul, mintea şi eul nu sunt altceva decât nişte cuvinte. Nu sunt nişte entităţi adevărate. Conştiinţa e singurul adevăr. Uitarea adevăratei noastre naturi este adevărata moarte; reamintirea ei e adevărata naştere. Ea pune capăt naşterilor succesive.
— Ramana Maharshi

27

Când poetul-sfânt Kabir s-a îmbolnăvit, a refuzat să fie tratat. Luându-şi rămas-bun de la medicul său, i-a spus: „Pleacă la casa ta. O, doctore, boala mea este de mai departe. El, care mi-a creat această durere, El o să aibă grijă să-mi fie bine".

După moartea sa, în 1518, la Maghar, India (lângă Gorakhpur), atât hinduşii, cât şi musulmanii s-au luptat pentru cadavrul său. Un grup voia să ardă trupul, iar celălalt voia să-l îngroape. În cele din urmă, Kabir li s-a arătat în persoană şi le-a cerut să ridice giulgiul şi să privească dedesubt. În locul cadavrului, spre uimirea lor, au găsit un braţ de flori, pe care le-au împărţit. Jumătate dintre ele au fost luate şi îngropate de către musulmanii din Gorakhpur, iar cealaltă jumătate a fost dusă de către hinduşi la Benares şi arsă.

28

Trecerea în nefiinţă a maestrului Yakusan a fost asemănătoare vieţii sale. Când era pe cale să moară, a strigat: „Sala Dharma se prăbuşeşte! Sala Dharma se prăbuşeşte!" Călugării au adus tot felul de lucruri şi au început să o sprijine. Maestrul a bătut din palme şi a

râs zgomotos. Pe urmă, Yakusan a ridicat mâinile în aer şi a strigat: „Nu înţelegeţi ce vreau să spun". Acestea fiind zise, a trecut în nefiinţă.

29

Când sănătatea a început să i se şubrezească, Swami Ram Tirth s-a retras în nişte ashram-uri depărtate de pe Gange. Dedicându-şi toată energia care-i mai rămăsese studiului Vedelor, rămânea cu picioarele încrucişate, în contemplaţie, zile de-a rândul, fără să acorde atenţie trupului. Când Puranji, unul dintre discipolii săi, a observat lipsa râsului şi a vitalităţii care îi erau caracteristice, el a replicat:

> Puranji, lumea este preocupată numai de florile mele, mă simte când apar în faţa ei, în florile mele. Însă nu ştie cât de greu trebuie să muncesc în adânc, în ascunzişurile întunecate, în rădăcinile mele, pentru a aduna hrană pentru flori şi pentru fructe. Acum mă aflu la rădăcinile mele. Tăcerea este o muncă mai măreaţă decât focurile de artificii ale predicării şi emiterii unor gânduri destinate lumii.

Înainte să părăsească această lume, cuvintele de despărţire ale lui Ram Tirth pentru discipolul său Puranji au fost: „Puranji! Oriunde te-ai duce, trăieşte pe Tărâmul de Aur, în lumina interioară. Continuă munca pe care a început-o Ram, pentru că a sosit vremea ca Ram să facă legământul tăcerii". Cuvintele de despărţire adresate discipolului său Narayana au fost:

> Fiul meu, în curând Ram va tăcea. Condeiul şi limba nu-l vor mai sluji. Trupul lui Ram devine tot mai slab, zi după zi; mintea lui este atât de obosită de lume, încât

Treizeci de ani şi mai bine
Am muncit ca să mă anulez.
Acum voi face saltul morţii.
Pământul se învolburează,
Cerurile prind să se rotească.

— Rankei Doryu,
călugăr zen din secolul al XIII-lea

nu-l mai interesează nimic acum. Simte că nu se va mai duce niciodată în câmpii. Nici nu-i de mirare că trupul lui Ram devine atât de inactiv. Nu-şi va părăsi niciodată sânul drag al Gangelui. Prin urmare, du-te în grota ta; practică izolarea; scufundă-te profund, în fiecare moment, în Ram şi ieşi ca întrupare a lui Vedanta. Să nu ai nici dureri, nici griji, nici regrete. Simte-l pe Ram cu tine, în tine. El este corpul tău. El este mintea ta. El este al tău întru totul. El este eul tău. Ieşi din izolare şi fii asemenea lui Ram însuşi.

O săptămână mai târziu, cu ocazia unei sărbători cunoscute sub numele de Diwali, în data de 12 octombrie 1906, Swami Ram Tirth şi-a părăsit trupul în timp ce se îmbăia în Gange. Dus în jos de curentul apei, bucătarul său l-a auzit spunând tare: „Du-te! Aminteşte-ţi-o pe Mama ta! Dacă eşti destinat să te duci astfel, du-te!... Om! Om! Om!" Şi-a tras picioarele, s-a aşezat în poziţia lotus şi a plutit la vale până într-un loc unde un curent de adâncime l-a tras într-o peşteră subacvatică.

Cu numai o oră înainte de trecerea sa în nefiinţă, bucătarul îl observase pe Swami scriind următorul pasaj cu lacrimi de bucurie în ochi.

O, moarte, dă-i înainte şi loveşte-mi trupul; am milioane de trupuri în care să trăiesc. Mă voi îmbrăca în raze de Lună, în pânză ţesută din fire argintii fine şi îmi voi petrece timpul în odihnă netulburată. Îmi voi cânta cântecele sub forma torentelor şi a pâraielor, sub forma valurilor rostogolitoare; voi merge mai departe. Sunt vântul cu picioare moi care se plimbă în extaz. Sunt forma permanent mişcătoare care trece drept timp. Am coborât sub forma cascadelor pe pantele munţilor,

redeşteptând la viaţă plantele veştede. Am făcut trandafirii să izbucnească în râs. Am făcut privighetoarea să-şi cânte trilurile tânguitoare; am bătut la toate porţile şi i-am trezit pe cei care dormeau, ştergându-i lacrimile unuia, suflând vălul de pe chipul altuia. I-am necăjit pe cei de aproape şi de departe deopotrivă. Te-am necăjit şi pe tine. Acum, mă voi duce, mă voi duce fără nimic...

Swami Ram Tirth a descoperit adevărul pe care îl căuta realizând că el însuşi era ceea ce căutase.

30

După ce a fost stareţ al Colegiului Tantric Gyume timp de şase ani şi apoi stareţ al Mănăstirii Namgyal Dratsang a lui Dalai Lama timp de paisprezece ani, Rinpoche s-a retras din activitatea monahală din cauza unei afecţiuni cardiace. A trăit liniştit, dedicându-şi timpul meditaţiei şi primirii unor studenţi particulari. Într-o zi, l-a anunţat pe unul dintre studenţii săi că, aşa cum îi promisese cu mulţi ani înainte, voia să le dea o pregătire formală, lui şi prietenilor pe care acesta voia să-i invite.

În ziua evenimentului, sala a fost pregătită protocolar. La cincisprezece minute după începutul prelegerii, studentul a observat că Rinpoche părea el însuşi în timp ce vorbea, chiar râdea şi spunea glume. Însă când se oprea şi-l lăsa pe translator să vorbească, culoarea chipului i se schimba şi se contracta uşor, închidea ochii şi recita mantra cu mai multă vigoare decât de obicei. După ce a observat acest lucru timp de câteva minute, studentul s-a aplecat şi l-a întrebat dacă era ceva în neregulă. „Ei bine", i-a răspuns Rinpoche calm, „am un atac de inimă". Pe urmă a reluat prelegerea, ca şi cum nu s-ar

fi întâmplat nimic. Când translatorul a vorbit pe urmă, studentul l-a întrebat cu o anumită grabă: „Dumnezeule, nu ar trebui să întrerupem imediat prelegerea?" Cu o privire adâncă şi pătrunzătoare, el i-a replicat: „Cum doreşti. Putem fie să continuăm acum, fie să terminăm altă dată". Studentul a pus capăt imediat evenimentului şi l-a dus pe Rinpoche în patul lui. Acesta s-a aşezat în poziţia de meditaţie, în timp ce mai mulţi călugări l-au înconjurat şi au început să intoneze pe ton coborât, profund.

În seara aceea, a continuat să stea în meditaţie, fără să se mişte. A doua zi, când studentul a făcut o vizită la locuinţa lui Rinpoche, a fost informat de către slujitor că acesta nu se simţea destul de bine cât să primească vizite. În noaptea aceea, în timp ce lama stătea în meditaţie, respiraţia şi inima i s-au oprit, însă nu a dat semnele complete ale trecerii în nefiinţă. Se afla în *tuk-dam* (exerciţiul de retragere în inimă). A stat astfel timp de trei zile, fără să prezinte niciun indiciu al morţii. Pe urmă, capul i-a căzut într-o parte şi procesul morţii a fost complet. Aceasta este trecerea în nefiinţă a unui yoghin împlinit.

31

Maestrul zen Shunryu Suzuki şi-a chemat studenţii laolaltă, zăcând bolnav de cancer, şi le-a spus:

> Dacă atunci când mor, în momentul în care mor, dacă sufăr, este în regulă, să ştiţi; acesta este Buddha în suferinţă. Nu încape nicio confuzie. Poate că oricine se va zbate din cauza agoniei fizice sau şi a agoniei spirituale. Însă este în regulă, aceasta nu este o problemă. Ar trebui să fim recunoscători că avem un trup limitat... ca al

meu, ca al vostru. Dacă aţi avea o viaţă fără limite, atunci asta ar fi cu adevărat o problemă pentru voi.

Murim şi nu murim.
— Shunryu Suzuki

32

La vârsta de optzeci şi trei de ani, primul Dalai Lama i-a chemat pe discipoli la el, într-o sală de adunări a mănăstirii, şi i-a informat că sosise momentul plecării sale. Unii dintre ei l-au rugat să-şi folosească puterile pentru a-şi prelungi viaţa, alţii l-au întrebat dacă nu ar putea să cheme un medic sau să facă ceva ca să-l împiedice să moară. Când el le-a răspuns că nu mai era nimic de făcut, ei l-au întrebat dacă ar fi trebuit să citească vreo rugăciune specială după moartea lui. El le-a răspuns:

Întotdeauna să purtaţi în minte învăţăturile lui Buddha şi spre binele tuturor fiinţelor vii, aplicaţi-le în cultivarea propriei voastre gândiri. Amintiţi-vă doctrinele Mănăstirii Tashi Lhunpo. Faceţi orice efort pentru a trăi, medita şi instrui potrivit adevăratelor instrucţiuni ale lui Buddha. Numai asta îmi poate împlini dorinţele.

Pe urmă a intrat în meditaţie tantrică. Respiraţia i s-a oprit şi inima a încetat să-i mai bată, însă el a rămas în meditaţie timp de treizeci de zile fără să dea vreun semn al trecerii în nefiinţă. Trupul său s-a transformat din acela al unui bătrân în al unui tânăr şi a emanat o lumină atât de puternică, încât puţini au suportat să îl privească.

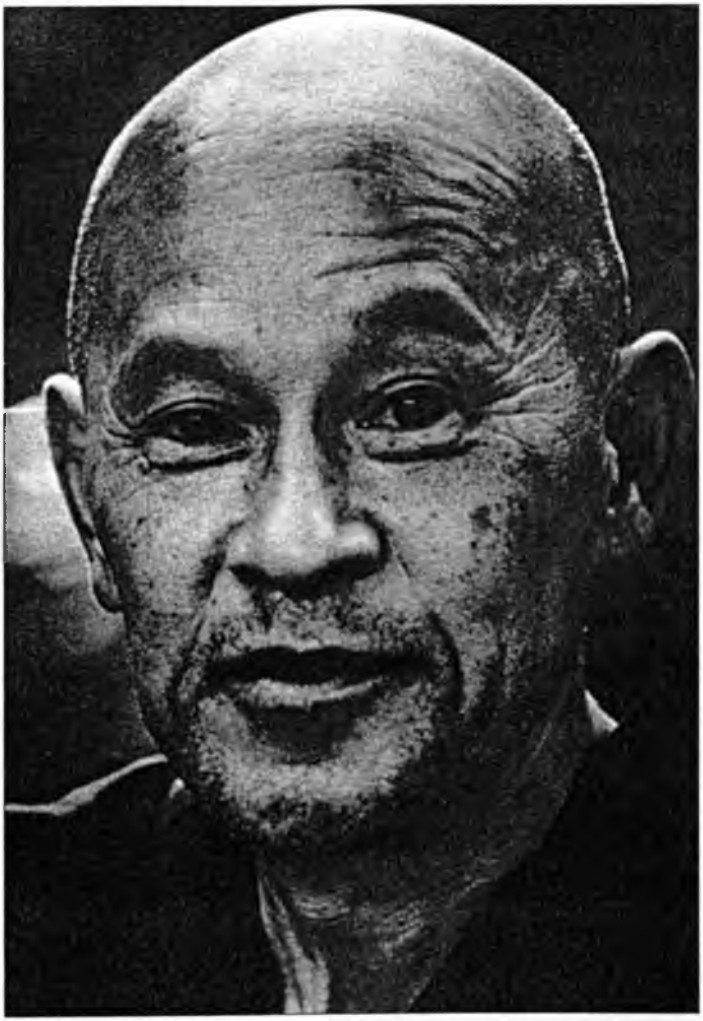

Shunryu Suzuki

33

Către sfârşitul vieţii, Gauribai, poeta-sfântă din Gujarat, s-a stabilit în Kashi. Într-o zi, la ieşirea dintr-un *samadhi* de şapte zile, i-a spus nepoatei sale că sfârşitul îi era aproape. I-a făcut cunoscută dorinţa de a muri pe malurile râului Jamuna, unde, potrivit Puranelor (texte mitologice ale Indiei), băiatul Dhruva şi-a ispăşit marea penitenţă. Ea a profeţit că trecerea în nefiinţă o să se petreacă de Ramanavami, sărbătoarea naşterii lui Rama. Raj Sundeersimha a făcut aranjamentele pentru a o trimite în locul unde dorea. Gauribai a rămas acolo în *samadhi* timp de câteva zile şi apoi a trecut împăcată în nefiinţă, în ziua de Ramanavami, la cincizeci de ani.

34

Când Dokuon era foarte bolnav, Tekisui a venit să se intereseze cum se simte. Intrând în camera sa de suferinţă, s-a anunţat şi s-a apropiat pe Dokuon. Aproape atingându-i lui Dokuon faţa cu faţa lui, i-a spus: „Ei bine, cum te simţi?"

„Bolnav", i-a răspuns Dokuon. „Crezi că o să te descurci?"

„Nu."

Fără niciun alt cuvânt, Tekisui s-a ridicat şi a plecat.

Cu câteva zile înaintea trecerii în nefiinţă a lui Tekisui, Keichu a venit de departe să se intereseze cum se simte. „Aud", i-a spus el portarului, „că maestrul este grav bolnav".

„Da, domnule", i-a răspuns portarul.

„Iată o cutie cu prăjituri pentru el. Când i-o dai, transmite-i acest mesaj: «Eşti destul de bătrân ca să mori fără niciun regret».“ Cu aceste cuvinte, Keichu a plecat.

Când portarul i-a dus prăjiturile lui Tekisui şi i-a transmis mesajul lui Keichu, maestrul a zâmbit duios, ca şi cum ar fi uitat de toate durerile.

35

Lui Shri Tapasviji Maharaj i s-au extirpat chirurgical două glande hipertrofiate din coapse, care au refuzat să se vindece, însă cu timpul a devenit din ce în ce mai slăbit. În dimineaţa zilei de 12 octombrie 1955, când a fost întrebat cum se simţea, a răspuns: „Mă aflu într-o stare de fericire“. În jurul amiezii, în aceeaşi zi, i-a cerut unuia dintre discipoli să-i citească *Bhagavad Cita* cu glas tare, încontinuu, ceea ce discipolul a şi făcut. La ora 3,30 după-amiază, a deschis ochii şi a ridicat două degete. Cei opt adepţi adunaţi în jurul patului său au înţeles că urma să intre în *mahasamadhi* în două ore. O oră mai târziu, a deschis din nou ochii şi s-a uitat de jur împrejur la toţi; a ridicat un deget şi toţi cei prezenţi au înţeles că mai rămăsese o oră. La ora 5,00 după-amiază, Maharaj a rostit slab un cuvânt pe care nimeni nu l-a înţeles.

Când a fost rugat să-l repete, a deschis ochii şi a spus „Jos“. A fost aşezat cu grijă pe podea. Când şi-a recăpătat răsuflarea, l-a chemat pe un discipol tânăr, pe nume Satcha, şi i-a şoptit ceva la ureche. Părea că îi dădea ultimele binecuvântări tânărului *sadhu* care îl slujise cu multă credinţă ani de-a rândul. Când a auzit ceasul bătând

Din ziua venirii mele pe-aici,
Şaptezeci de ani încheiaţi
s-au scurs.
Acum, aşternându-mă pe
ultimul drum,
Cele două picioare ale mele
calcă pe cer.
— Tsugen Jakurei,
călugăr zen din secolul al XIV-lea

ora 5,30 după-amiază, Maharaj a spus cu glas tare: „*Ram-Ram bolo*" („Repetaţi numele lui Ram"). Pe urmă, i-a binecuvântat pe toţi cei prezenţi, spunându-le: „Bhagawan vă va apăra pe toţi".

Cu toate că nu-i mai rămăsese niciun strop de vlagă, Maharaj a inspirat şi apoi şi-a ţinut respiraţia mult timp. Brusc, fără să fie ajutat, s-a ridicat şi s-a aşezat destul de uşor în poziţia lotus. Toţi discipolii aflaţi în încăpere l-au urmărit câteva momente cu profundă dragoste şi veneraţie. Ochii săi erau extrem de senini şi de luminoşi. Apoi, fără să se mişte şi cu privirea fixată între sprâncene, a rostit încet şi tare silaba sacră „Om" cu ultima suflare.

36

În ziua sfântă de Shivaratri din luna februarie 1938, Gaurima, unul dintre discipolii lui Sri Ramakrishna, a spus că piesa de teatru a vieţii ei era pe cale să ajungă la final. Către seară, a cerut să-i fie adusă efigia zeului Damodara. Văzând-o, ea a spus: „Frumos. Îl văd ca şi cum s-ar afla în faţa mea, cu ochii deschişi şi cu ochii închişi. Îl văd tot timpul". A păstrat efigia pe cap şi apoi pe piept, înainte să i-o dea conducătorului ashram-ului. A doua zi a şoptit „Guru Ramakrishna" de trei ori, a repetat Numele Domnului şi la ora 8,15 seara a trecut în nefiinţă împăcată.

37

Sri Bodhendra a făcut parte din descendenţa Siddhaşilor sau a maeştrilor perfecţi, care a trăit în delta Cauvery

din secolul al XVI-lea până în secolul al XIX-lea. Bodhendra a atins *samadhi* într-un mod cât se poate de misterios. În fiecare dimineaţă, după ce făcea o baie în râu, obişnuia să se îngroape pe malul acestuia şi să intre într-o stare yoghină. Seara îi ruga pe copiii care se jucau prin preajmă să-l ajute să iasă. Într-o zi cu Lună plină din 1692, Sri Bodhendra a intrat în starea yoghină în care obişnuia să intre în fiecare zi pe malul râului şi a ajuns la *samadhi*. Când discipolii săi au venit în locul acela, o voce divină i-a anunţat că Sri Bodhendra ajunsese în starea *samadhi* şi i-a învăţat să ridice o construcţie în jurul acestui loc de *samadhi* şi în fiecare an să vină şi să ţină ceremonii religioase.

38

Într-o zi din luna martie 818, maestrul Ling Mo a făcut o baie, a ars tămâie, s-a aşezat în poziţia pentru meditaţie şi le-a spus călugărilor săi: „Dharmakaya rămâne perfect nemişcată în timp ce se manifestă venind şi ducându-se. Mii de înţelepţi vin din aceleaşi origini şi numeroase spirite se întorc la acelaşi Unu. M-am lepădat în saturare. De ce ar trebui ca acesta să fie un motiv de durere? Nu fiţi tulburaţi în spiritele voastre, ci păstraţi gândul cel drept. Dacă veţi urma această instrucţiune pe care v-o dau, mă veţi răsplăti cu adevărat pentru favoare; însă dacă veţi acţiona împotriva sfatului meu, nu sunteţi fiii mei".

Un călugăr l-a întrebat: „În care loc te vei duce, maestre?" El a răspuns: „Nu mă voi duce nicăieri". Călugărul l-a întrebat: „De ce nu te pot vedea?"

Maestrul i-a spus: „Nu sunt ceva care să poată fi văzut de ochii fizici".

Acestea au fost ultimele sale cuvinte.

39

Sadasiva Brahmendra, un Siddha din secolul al XVIII-lea, care a trăit în delta Cauvery, a devenit *mouni* (cel care face legământul tăcerii) şi *avadhuta* (cel care se desparte de orice convenţie socială, inclusiv purtarea veşmintelor). Prin intermediul puterilor sale oculte, şi-a informat discipolii în legătură cu decizia sa de a intra în *samadhi* pe malurile râului Cauvery. În ziua stabilită, le-a spus cum să-i construiască o cavernă, să-l închidă înăuntru şi să o sigileze. Când unul dintre discipoli şi-a exprimat ezitarea cu privire la acest plan, Brahmendra l-a asigurat că nu va pleca, ci va continua să-şi reverse binecuvântările asupra lor din acel loc. Discipolii i-au urmat porunca şi dorinţa de a fi acoperit cu frunze de *vilvam*, cenuşă sacră, camfor şi noroi. La nouă zile după acest eveniment, din acest *samadhi* a răsărit un copac *vilvam*. În aceeaşi zi, adepţii de la Varanasi Manmadurai au avut viziuni ale intrării lui în *samadhi*. Unii cred că acesta este un indiciu că şi-a lepădat corpul fizic în trei locuri diferite, în acelaşi timp.

40

După ce a efectuat un anumit ritual vajna (ritual de sacrificiu în foc), Maharshi Brahmanda i-a spus slujitorului său ziua din luna februarie 1906 în care intenţiona să părăsească această lume. A primit *sannyas* (legământul

de renunţare) şi pe urmă a rămas absorbit în postura yoghină timp de două zile. În acest fel a trecut în nefiinţă. Trupul său a fost pus într-o cutie din lemn şi, aşa cum fusese stabilit, a fost aruncat în râul Narmada, în timp ce se intonau incantaţii vedice.

A doua zi, un grup membri ai unui trib din partea locului, în timp ce se apropia de oraşul Gangonath, l-a zărit plimbându-se pe malul râului Narmada. La sosirea în oraş, au fost uimiţi să afle că intrase în *samadhi* şi că fusese încredinţat braţelor mamei Narmada, cu o zi în urmă.

Conştientizarea morţii este însăşi pavajul Căii.
Până când îţi dezvolţi această conştientizare,
toate celelalte practici sunt îngreunate.
— Dalai Lama

41

Când maestrul zen Nan-ch'uan era pe cale să treacă în nefiinţă, un călugăr l-a întrebat: „Unde te vei duce în următoarea sută de ani?"

Maestrul i-a răspuns: „Mă voi renaşte ca bou pe moşia unui fermier".

Călugărul l-a întrebat: „Pot să te urmez, maestrule?"

Maestrul a răspuns: „Dacă vii cu mine, ai face bine să ai gura plină cu fire de iarbă".

Într-o dimineaţă din luna decembrie a anului 834, Nan-ch'uan a rostit următoarele cuvinte: „Steaua s-a estompat şi lampa a început să se stingă de multă vreme. Nu spun că am venit sau că am plecat". Când nu a mai vorbit, a trecut în nefiinţă.

42

Când maestrul zen Shen-t'san se pregătea să se despartă de această viaţă, s-a ras în cap, s-a îmbăiat şi a pus să se bată clopotul templului pentru a chema pe toată lumea şi a-şi anunţa plecarea.

Pe urmă a întrebat: „Fraţii mei, înţelegeţi *samadhi* lipsită de glas?"

Cei care se adunaseră au răspuns: „Nu, nu o înţelegem".

Maestrul le-a spus: „Ascultaţi în linişte, fără să nutriţi vreo idee".

În timp ce toţi cei prezenţi aşteptau într-o tăcere deplină şi cu mare nerăbdare să audă vocea *samadhi* lipsită de glas, maestrul Shen-t'san s-a retras din această lume.

43

Anumiţi yoghini tibetani au stăpânit vânturile sau aerul interior care circulă prin chakrele sau centrii de energie ai corpului subtil. Într-o zi, o asemenea fiinţă împlinită, un maestru retras la o mănăstire din Kham, i-a spus slujitorului său: „Acum o să mor, aşa că te rog să te uiţi pe calendar să găseşti o dată cu auspicii favorabile". Slujitorul a fost năucit, însă nu a îndrăznit să-l contrazică pe maestrul său. S-a uitat în calendar şi i-a spus că lunea care urma era o zi în care toate stelele se aflau sub auspicii favorabile. „Luni înseamnă de acum în trei zile. Ei bine, cred că voi reuşi", a răspuns maestrul. Când s-a întors în încăpere câteva minute mai târziu, l-a găsit pe maestru şezând drept, în postura yoghină pentru meditaţie, atât de nemişcat, încât părea că trecuse în nefiinţă. Nu respira, însă era perceptibil un puls slab. A

decis să nu facă nimic, ci să aştepte. La amiază a auzit brusc o expiraţie profundă şi maestrul a revenit la starea sa normală, a discutat cu slujitorul său pe un ton vesel şi a cerut prânzul pe care l-a mâncat cu plăcere. Îşi ţinuse respiraţia în cursul întregii şedinţe de meditaţie din acea dimineaţă. Maestrul ştia că durata vieţii omului se măsoară într-un număr finit de respiraţii şi de vreme ce se afla aproape de sfârşitul lor, îşi ţinuse respiraţia astfel încât numărul final să nu fie atins înaintea zilei aflate sub auspicii favorabile. Imediat după prânz, maestrul a inspirat din nou şi apoi şi-a ţinut respiraţia până seara. A făcut acelaşi lucru şi a doua zi. Când a venit ziua de luni, a întrebat: „Astăzi este ziua sub auspicii favorabile?" „Da", i-a răspuns slujitorul. „Bine, astăzi mă voi duce", a concluzionat maestrul. În ziua aceea, fără a suferi de vreo boală vizibilă, maestrul a trecut în nefiinţă în timpul meditaţiei.

44

Maestrul Yin Feng s-a adresat adunării după cum urmează: „Maeştri din multe locuri au murit fie şezând, fie întinşi. Am fost martor personal. A trecut cineva în nefiinţă stând în picioare?"

Un membru al adunării i-a răspuns: „Da, a fost cineva".

Maestrul a întrebat: „A existat cineva care stătea cu capul în jos când şi-a dat ultima suflare?"

Adunarea a răspuns: „Dacă a existat, noi nu am auzit".

Maestrul a trecut apoi în nefiinţă stând cu capul în jos, cu veşmintele în mod miraculos drapate pe trup.

Când adepţii săi au făcut planurile pentru a-i duce trupul să fie incinerat, acesta era încă nemişcat şi s-au adunat oameni veniţi de departe pentru a vedea acest lucru.

Maestrul avea o soră care era călugăriţă. Întâmplându-se ca ea să se afle în apropiere, s-a dus direct la el şi l-a mustrat: „Bătrâne frate, ani la rând ai nesocotit legea şi trebuie să-i bulversezi pe oameni chiar şi după moarte!" L-a împins cu mâna, iar el s-a clătinat şi a căzut lat la pământ.

În cele din urmă, a fost incinerat, iar cenuşa sa a fost adunată şi pusă într-o pagodă.

45

Atunci când maestrul chinez zen din secolul al X-lea pe nume Dasui Fazhen a fost întrebat „Cum te simţi în momentul în care soseşte moartea vieţii?", a răspuns prompt: „Când mi se serveşte ceai, servesc ceaiul; când mi se serveşte mâncarea, iau masa".

46

În vara anului 1983, Kyabje Ling Rinpoche, marele tutore al Sfinţiei Sale Dalai Lama, le-a ţinut o prelegere de o săptămână la cinci dintre cei mai apropiaţi discipoli occidentali ai săi. Unul dintre ei, Jhampa Shaneman, îşi aminteşte că subiectul a fost unul dintre cele mai scumpe pentru Ling Rinpoche: bodhicitta sau dorinţa altruistă de a ajunge la luminare pentru binele tuturor fiinţelor vii. La scurt timp după aceasta, a suferit primul atac cerebral dintr-o serie de mici atacuri de acest fel. În ziua de Crăciun a acelui an, patru dintre discipoli s-au adunat

Kyabje Ling Rinpoche

spontan la locuinţa lui Ling Rinpoche de pe dealurile de la poalele munţilor Himalaya. În vreme ce şedeau în camera de la parter, bucurându-se de întâlnirea lor întâmplătoare, au fost informaţi că el tocmai trecuse în nefiinţă. Faptul că trecuse în nefiinţă la această dată avea o semnificaţie specială pentru ei: Ling Rinpoche ţinuse întotdeauna foarte mult să sărbătorească – şi să se odihnească – în zilele de sărbătoare creştină. Avea optzeci şi unu de ani.

În moarte, realizarea spirituală excepţională a lui Ling Rinpoche a devenit cât se poate de evidentă. El a murit stând pe partea dreaptă, într-o postură specială de meditaţie, având ca model postura pe care a luat-o Buddha la *parinirvana* (trecerea sa în nefiinţă). În tradiţia tibetană, corpul celui trecut în nefiinţă este lăsat pe patul morţii timp de cel puţin trei zile, pentru a se permite fluxului de conştiinţă să părăsească liniştit trupul. În cazul în care este vorba despre o persoană realizată ca meditator, pot să fie utilizate mai multe tehnici în cursul experienţei morţii. Prin folosirea acestor tehnici, trupul nu prezintă niciun indiciu de deteriorare atâta vreme cât conştiinţa încă nu l-a părăsit. Dacă persoana respectivă posedă aptitudinile necesare, o asemenea meditaţie poate să dureze timp de mai multe zile. Ling Rinpoche a continuat această tehnică denumită *Meditaţia Luminii Limpezi a Morţii* timp de treisprezece zile. Discipolul elveţian care l-a slujit în cursul ultimelor sale săptămâni de viaţă a vizitat încăperea în fiecare zi pentru a se asigura că totul este aşa cum se cuvenea. Ea a confirmat că, în tot acest timp, chipul lui Ling Rinpoche a rămas frumos şi şi-a păstrat tonusul cărnii, iar trupul său nu a prezentat

nici unul dintre semnele specifice morţii. Numai un număr redus de mari maeştri din Tibet a reuşit să realizeze această stare extraordinară.

Sfinţia Sa Dalai Lama a fost atât de mişcat de spiritualitatea profesorului său personal, încât a decis ca trupul lui Ling Rinpoche să fie îmbălsămat şi nu incinerat. Astăzi, statuia care conţine resturile pământeşti ale lui Kyabje Ling Rinpoche poate să fie văzută în palatul lui Dalai Lama din Dharamsala.

47

Tao-ch'o suferea de o boală gravă la vârsta de şaizeci şi cinci de ani. Simţindu-se în pragul trecerii în nefiinţă, a avut pe neaşteptate o viziune în care i s-a arătat maestrul său, T'an-luan, care i-a poruncit să continue să predea. Este consemnat faptul că glasul lui T'an-luan a fost auzit şi că toţi cei prezenţi au văzut flori cereşti. Începând din acel moment, Tao-ch'o s-a însănătoşit rapid, i-a apărut un nou rând de dinţi şi a fost venerat ca un zeu de către discipolii săi. A continuat să mai predice optsprezece ani până la trecerea în nefiinţă.

48

Seng-chi a avut un vis în timp ce era foarte bolnav, în care lumina lui Buddha l-a purtat prin vidul întregului univers. S-a trezit vindecat de toate semnele bolii şi ale suferinţei. În noaptea care a urmat, şi-a căutat sandalele, a spus că trebuia să plece, apoi s-a întins şi a trecut în nefiinţă, fixând vidul cu o speranţă plină de bucurie întipărită pe chip.

49

Potrivit biografiei sale, Ikkyu nu a făcut nicio deosebire între înalta societate şi cei de jos, se bucura să se amestece printre meşteşugari, negustori şi copii. Tinerii îl urmau pretutindeni şi păsările veneau să-i ciugulească din palmă. Toate bunurile pe care le-a primit, le-a dat altora. Era sever şi riguros, însă trata pe toată lumea fără favoritisme.

Aproape de capătul zilelor sale, Ikkyu le-a spus discipolilor săi: „După moartea mea, unii dintre voi vă veţi izola în păduri şi în munţi pentru a medita, în vreme ce ceilalţi nu aveţi decât să beţi sake şi să vă bucuraţi de compania femeilor. Ambele feluri de zen sunt bune, însă dacă unii dintre voi vor deveni clerici de profesie, care să trâncănească «Zen e Calea», aceştia sunt duşmanii mei".

50

Swami Vivekananda, unul dintre cei mai mari discipoli ai lui Sri Ramakrishna, apropiindu-se de final, a spus: „O mare *tapasya* şi o mare meditaţie s-au pogorât asupra mea şi mă pregătesc să mor".

Discipolii săi şi-au amintit pe loc cuvintele rostite de Sri Ramakrishna cu mulţi ani înainte, după *nirvikalpa samadhi* a lui Vivekananda: „Acum, Mama ţi-a arătat totul. Însă această realizare, asemenea unui giuvaer ascuns într-o cutie, va fi ascunsă pentru tine şi va rămâne în păstrarea mea. Voi păstra cheia asupra mea. Numai după ce-ţi vei fi împlinit misiunea pe acest pământ cutia va fi

Şaptezeci şi şase de ani,
Ne-născut, ne-muritor,
Norii se risipesc,
Luna pluteşte mai departe.
— Tokken (1244 – 1319),
maestru zen japonez

descuiată şi vei cunoaşte totul, aşa cum l-ai cunoscut acum".

Când Vivekananda se apropia de trecerea în nefiinţă, discipolii săi şi-au amintit experienţa lui din peştera din Amarnath, din 1898; cu această ocazie, el primise harul lui Shiva de a nu muri până ce nu voia el însuşi acest lucru. La fel cum făcuse şi guru al său, înaintea lui. Vivekananda a consultat almanahul înaintea trecerii sale în nefiinţă, pentru a determina ziua în care să se descotorosească de carapacea sa muritoare.

Cu trei zile înaintea plecării, Vivekananda a indicat locul, mănăstirea unde voia să fie incinerat. În data de 4 iulie 1902, s-a trezit devreme şi a meditat timp de trei ore. Mai târziu, în cursul aceleiaşi dimineţi, i-a cerut unui discipol să-i citească un pasaj din Yajurveda. Cu toate că de obicei mânca singur din cauza bolii de care suferea, în ziua aceea a luat parte la prânzul comun, cu o mare plăcere. Pe urmă a predat lecţia de gramatică sanscrită timp de trei ore şi a făcut o plimbare lungă împreună cu un alt swami. La ora şapte seara, s-a retras în cameră, pentru a medita singur. După meditaţie, a chemat un discipol şi i-a cerut să deschidă ferestrele şi îi facă vânt cu evantaiul. Cum stătea el nemişcat pe pat, slujitorul a crezut că dormea sau medita. La capătul unei ore, a respirat o dată, foarte profund. După câteva minute, a respirat încă o dată; ochii i-au rămas ficşi între pleoape şi chipul său a căpătat o expresie divină. Un frate discipol a observat că avea urme vizibile de sânge în nări, în jurul gurii şi în ochi. Potrivit scripturilor yoghine, suflarea vieţii unui yoghin luminat trece printre-o deschidere din

creştetul capului. În acest fel, provoacă o mică hemoragie pe nări şi pe gură.

„Marele extaz" al lui Swami Vivekananda s-a produs la vârsta de treizeci şi nouă de ani, împlinindu-i propria profeţie, potrivit căreia nu va trăi până la a patruzecea aniversare.

51

După ce a petrecut douăzeci şi nouă de ani fructuoşi de sihăstrie completă într-o peşteră, călugăriţa tibetană Jetsunla le-a devenit cunoscută unora drept nestemata care împlineşte dorinţele. În 1959, a fost obligată să-şi întrerupă sihăstria şi să părăsească Tibetul. Vărul ei i-a construit o colibă mică din noroi şi iarbă, suficient de mare cât să încapă în ea Jetsunla şi doi vizitatori. Venerată drept cea mai mare Lama din regiune, urma să primească adepţi în primele nouă zile ale fiecărei luni, după care urma să mediteze restul timpului. Cu câteva luni înainte să treacă în nefiinţă, a spus: „Acum am împlinit ceea ce trebuia să fac şi am realizat tot ceea ce trebuia să realizez. Acum nu trebuie să mai trăiesc. Sunt foarte fericită dacă pot să plec curând, dar înainte să mă duc, trebuie să-l văd pe Sfinţia Sa Dalai Lama, deoarece trebuie să-i spun câteva cuvinte". După vreo lună, Sfinţia Sa a vizitat Orissa şi a discutat în particular cu ea, timp de peste o oră. Jetsunla a ieşit de la întâlnire foarte fericită şi a spus: „Acum, ultima mea dorinţă este împlinită, acum sunt liberă să mă duc". Curând după aceasta, Jetsunla a făcut o boală uşoară şi, în timp ce se afla în postura de meditaţie, a trecut în nefiinţă.

O altă călugăriţă tibetană a relatat că, la trecerea în nefiinţă a Jetsunlei, aerul s-a umplut de un parfum dulce şi s-au putut auzi sunete de chimvale. Iar în timpul incinerării ei, cerul s-a umplut de curcubeie.

52

Într-o zi de primăvară a anului 1995, după ce petrecuse o lună cu pregătirea instructorilor de zen din Soto, lângă San Francisco, Maezumi Roshi s-a întors în Japonia pentru a-şi vizita familia şi prietenii, potrivit unui obicei de douăzeci şi cinci de ani. În cursul vizitei sale, în prezenţa unui vechi prieten şi stareţ, el a încheiat şi datat – „în luna azaleelor" – *inka* (declaraţia finală de împuternicire de la maestru pentru discipol) pentru discipolul său, Sensei Tetsugen Glassman. Documentul, care s-a dovedit a cuprinde „ultimele sale cuvinte întru Dharma", se încheie astfel:

Viaţă după viaţă, naştere după naştere, te rog,
practică silitor.
Niciodată nu şovăi.
Nu lăsa să moară sămânţa înţelepciunii Buddha-şilor
şi Strămbunilor.
Adevăr îţi spun! Te implor!

53

În chinurile unei boli grave, în anul 414, Hui-yung şi-a cerut brusc veşmintele şi sandalele, şi-a îndoit mâinile şi a încercat să se ridice ca şi cum ar fi văzut ceva. Când călugării care îl asistau l-au întrebat ce a văzut, el

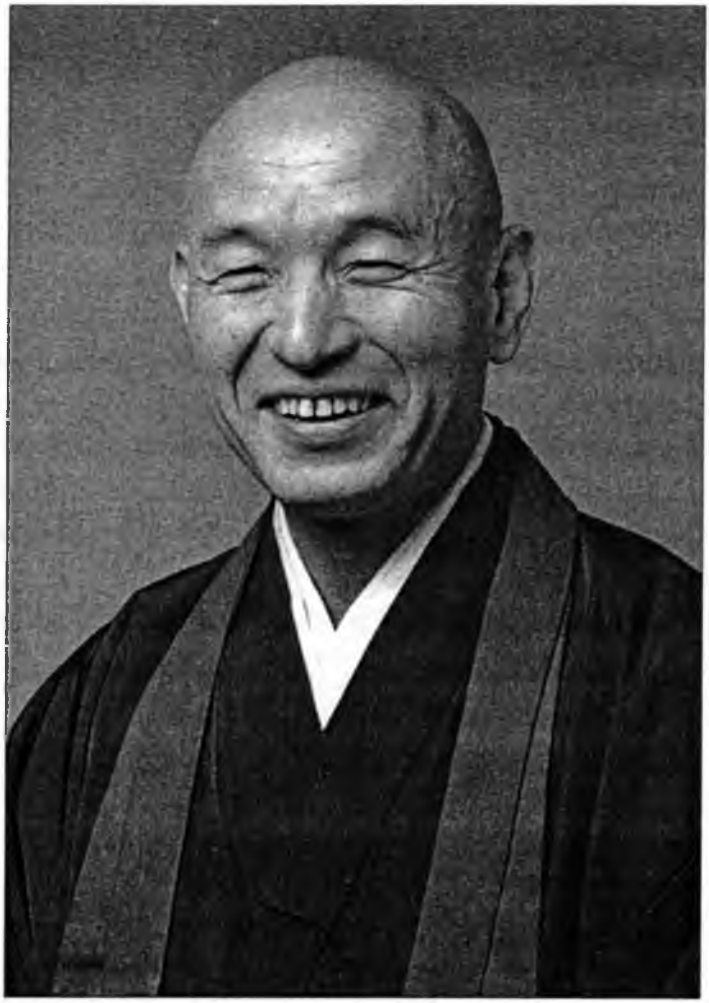

Hakuyu Taizan Maezumi

a răspuns „Vine Buddha". Exact când a terminat de vorbit, a murit.

54

În 1693, sănătatea lui Bankei se deteriorase atât de grav, încât discipolii săi au început să-i construiască o pagodă pentru funerară. În ziua de 10 august, Bankei a fost dus acolo cu o lectică. A doua zi, i-a spus în secret unei persoane care îl slujea că în trei luni urma să moară. În răstimpul care-i mai rămăsese la dispoziţie, Bakei a continuat să primească discipoli stând în pat. Imediat înaintea trecerii sale în nefiinţă, care s-a produs în luna noiembrie, după cum prezisese, nu a mai mâncat şi nu şi-a mai luat medicamentele. Dându-le instrucţiuni celor mai apropiaţi discipoli ai săi, i-a dojenit pentru lacrimi, spunându-le: „Cum vă aşteptaţi să mă vedeţi, dacă mă priviţi în termeni de naştere şi moarte?" Când unul dintre discipoli l-a rugat să compună un poem al morţii tradiţional zen, el a spus:

> Am trăit şaptezeci şi doi de ani. I-am învăţat pe oameni patruzeci şi cinci. Ceea ce v-am spus vouă şi le-am spus şi altora în tot acest timp este întregul meu poem al morţii. Nu am de gând să fac încă unul acum, înainte să trec în nefiinţă, doar pentru că toată lumea face la fel.

Spunând acestea, marele maestru zen a trecut în nefiinţă, şezând perfect drept. La funeraliile sale au participat peste cinci mii de persoane.

55

După doi ani petrecuţi în peştera sa din piatră din apropierea oraşului natal, Hsiangyang, P'ang Yun – cunoscut şi sub numele P'ang Profanul – a decis că venise vremea să treacă în nefiinţă. Şezând în poziţia de meditaţie, a instruit-o pe fiica sa, Ling-chao, să se ducă afară şi să se întoarcă să-l anunţe când Soarele ajunge la zenit. La ora doisprezece, urma să moară. Ling-chao a ieşit şi s-a întors aproape imediat, spunând: „Este deja amiază şi este o eclipsă totală de Soare. Vino să vezi".

„Chiar aşa?", a zis P'ang.

„Oh, da."

P'ang Yun s-a ridicat de pe locul său şi s-a dus la fereastră. În acel moment, Ling-chao a sărit în locul pe care îl lăsase liber, şi-a încrucişat picioarele şi a murit pe loc. Când P'ang Yun s-a întors şi a văzut ce se întâmplase, a spus: „Fiica mea a avut întotdeauna o fire iute. Acum s-a dus înaintea mea". S-a dus afară, a adunat lemn de foc, a făcut o ceremonie de incinerare şi a respectat perioada tradiţională de doliu de şapte zile, înainte să moară şi el, în prezenţa guvernatorului Yu Ti. Yu venise să-l întrebe cum îi mai mergea. P'ang şi-a pus capul pe genunchiul prietenului său, spunându-i: „Te implor să vezi toate fenomenele existente ca fiind goale şi să te fereşti să iei drept real tot ceea ce este non-existent. Ai grijă de tine în această lume a umbrelor şi a ecourilor". Pe urmă a trecut în nefiinţă împăcat.

56

Cu şase luni înainte ca Lahiri Mahasaya să-şi părăsească corpul fizic, i-a spus soţiei sale: „Trupul se va duce în curând. Să nu plângi când va veni vremea". În cursul verii anului 1895, maestrul a făcut un mic furuncul pe spate, pe care nu a vrut să şi-l incizeze. Unii dintre cei apropiaţi s-au gândit că probabil consuma în propriul său corp karma negativă a vreunuia dintre discipolii săi.

În momentul în care câţiva dintre discipoli au devenit insistenţi, el le-a replicat criptic: „Trupul trebuie să-şi găsească o scuză pentru a se duce. Voi fi de acord cu orice veţi vrea să faceţi".

Cu câteva zile înaintea plecării sale definitive, discipolii lui Lahiri Mahasaya s-au adunat în jurul său. Unii, care au fost chemaţi interior, au sosit de la mari depărtări. Ore întregi, maestrul a explicat Bhagavad Gita, apoi le-a spus simplu: „Mă duc acasă". Această remarcă a provocat o revărsare de suferinţă în rândurile discipolilor săi. El le-a răspuns: „Fiţi liniştiţi. Mă voi ridica din nou". După aceste cuvinte, Lahiri Mahasaya s-a ridicat de la locul său şi a păşit în cerc de trei ori. Pe urmă, a luat poziţia lotus, cu faţa spre nord, şi a intrat maiestuos în *mahasamadhi* finală.

Moartea izvorăşte din însăşi viaţa.
— Lao Tzu

Patru şi încă cincizeci de ani
Am suspendat cerul cu stele
Prin care acum fac saltul –
Ce mai cutremurare!
— Dogen (1200 – 1253),
maestru zen japonez

57

Exact înainte să treacă în nefiinţă, în anul 905, Chih-hsien din Huanch'i i-a întrebat pe cei prezenţi: „Cine moare şezând?" Ei au răspuns: „Un călugăr". El a spus: „Cine moare în picioare?" Ei au răspuns: „Călugării luminaţi". Apoi, el a făcut şapte paşi, cu mâinile lăsate în jos, şi a murit.

58

Când i s-a spus maestrului zen Ryoen Genseki că suferă de cancer şi că mai are o speranţă de viaţă de câteva luni, el a plecat singur într-un lung pelerinaj. Ryoen a mai trăit doi ani. Timp de aproximativ două săptămâni înaintea trecerii sale în nefiinţă, aflându-se într-o stare critică, în fiecare dimineaţă s-a târât din camera sa în sala cea mare a mănăstirii templului, pentru a invoca numele maeştrilor din ascendenţa lui. Avea nevoie de odihnă foarte des, atât în timp ce se târa, cât şi în timpul invocărilor. După ce a murit, a fost găsit în poziţia *zazen*.

59

Odată, când satul său a fost înconjurat de lupi, Dokyo a stat mai multe nopţi în diferite cimitire pentru a-şi testa *samadhi*, în timp ce lupii îi adulmecau beregata. La vârsta de optzeci de ani, Dokyo a scris aceste ultime cuvinte în timp ce se afla în poziţia zen în picioare.

În furia frenetică de a muri
Este greu să rosteşti ultimele cuvinte.

Dacă ar fi trebuit să rostesc cuvântul fără cuvinte,
Nu aş vorbi, nu aş vorbi.

Pe urmă, a pus pensula jos, a intonat un „cântec străvechi" numai pentru el, brusc a izbucnit într-un râs din tot sufletul şi a trecut în nefiinţă.

60

Timp de mulţi ani, Daito Kokushi nu a fost capabil să mediteze în poziţia lotus completă, din cauza unui picior invalid. Când a simţit moartea apropiindu-se, şi-a rupt piciorul cu propriile mâini şi s-a aşezat în poziţia lotus. Pe urmă, în ciuda durerii agonizante, a scris ultimele cuvinte şi a murit odată cu ultimul tuşeu al pensulei.

Buddha-şi şi Patriarhi tăiaţi bucăţi;
Sabia este ţinută tot timpul ascuţită.
Când se întoarce roata,
Vidul scrâşneşte din dinţi.

61

În anul 1582, Kwaisen, stareţul templului din Yerin-ji, a refuzat să îi predea pe soldaţii care îşi găsiseră refugiul în templul său. Împreună cu călugării săi, Kwaisen s-a închis într-un turn care a fost incendiat. În felul care le este caracteristic, ei s-au aşezat în poziţia *zazen*, iar stareţul le-a ţinut ultima predică: „Suntem înconjuraţi de flăcări. Cum v-aţi întoarce Roata Dharma în acest moment critic?" Fiecare a vorbit după înţelegerea sa. După ce au terminat toţi, stareţul le-a spus care era şi punctul său de vedere: „Pentru meditaţia în linişte, nu trebuie să ne ducem în munţi şi pe râuri. Când gândurile sunt pline

de linişte, însăşi focul este rece şi înviorător". Au pierit fără să scoată un sunet.

62

Atunci când Eshun, o călugăriţă zen, trecuse de vârsta de şaizeci de ani şi era pe cale să părăsească această lume, i-a pus pe nişte călugări să facă o grămadă de lemne în curtea mănăstirii. Aşezându-se hotărâtă în mijlocul grămezii de lemne, i-a pus pe călugări să-i dea foc pe margini. „O, călugăriţă", au strigat călugării, „nu e cald acolo?" „O asemenea chestiune nu ar putea să-i preocupe decât pe nişte oameni proşti cum sunteţi voi", le-a răspuns Eshun. Flăcările s-au ridicat, iar ea a trecut în nefiinţă.

63

Când maestrul Fugai a simţit că moartea îi era aproape, l-a pus pe unul dintre călugări să-i sape o groapă adâncă. Maestrul a coborât apoi în ea şi stând în picioare, cu o imensă demnitate, i-a cerut călugărului să-l acopere cu pământ.

64

Când Swami Brahmananda se afla în procesul morţii, şi-a pus mâna pe unul dintre discipoli şi i-a spus: „Nu jeli. M-ai slujit bine. Te vei contopi cu Dumnezeu şi vei ajunge la adevărata cunoaştere Brahman. Îţi dau binecuvântarea să ajungi la asta".

Pe urmă i-a chemat alături de el pe toţi discipolii şi adepţii care erau prezenţi. Pentru fiecare a avut o

Brahmananda

binecuvântare şi un cuvânt plin de afecţiune. Pe urmă a fost absorbit de viziunea sa transcendentală şi după un timp a continuat, cu un glas dulce, blând: „Plutesc. Plutesc pe frunza de credinţă pe oceanul Brahman". Pe urmă, brusc, a exclamat că i-a văzut pe alţii care trecuseră în nefiinţă înaintea lui: Sri Ramakrishna, Vivekananda, Premananda, Yogananda. O vreme a mai rămas absorbit în meditaţie, cu o expresie de mare plăcere întipărită pe chip. În liniştea care se aşternuse, a exclamat la un moment dat: „Ah, lumina aceasta care nu poate fi descrisă! Ramakrishna, Krishna al lui Ramakrishna al meu... Eu sunt păstorul. Puneţi-mi brăţările la picioare; vreau să dansez cu Krishna. Vreau să-l ţin de mână – micuţul Krishna Krishna, Krishna al meu, ai venit! Krishna... Krishna. Nu-l vedeţi? N-aveţi ochi? Oh, cât de frumos! Krishna... în lotus... etern... Cel Minunat... Piesa mea a luat sfârşit acum. Uitaţi! Copilul Krishna mă mângâie. Mă cheamă să mă duc cu el! Vin..." O profundă pace şi sfinţenie păreau să vibreze în marea sală în care era întins Brahmananda rostind aceste cuvinte.

Starea sa fizică s-a agravat şi în seara celei de-a treia zile pieptul i s-a ridicat brusc. Ca şi cum un mare val de respiraţie urcase prin corpul său spre gât. Ochii săi, pe jumătate închişi, s-au deschis şi Brahmananda a privit în depărtare cu ochii strălucindu-i magnific. În acest fel, în data de 10 aprilie 1922, şi-a părăsit trupul.

65

În data de 6 martie 1952, Paramahansa Yogananda le-a spus discipolilor săi în râs: „Mâine va fi o zi mare. Uraţi-mi succes". A doua zi a luat parte la un banchet în

Paramahansa Yogananda

onoarea noului ambasador al Indiei, care a avut loc la hotelul Biltmore din Los Angeles. Nu a privit în jur cu zâmbetul care încălzea inimile. După ce a mâncat foarte puţin, guru s-a ridicat pentru a ţine un toast despre „India spirituală". A vorbit mai lent şi cu o cadenţă mai măsurată decât de obicei. Yogananda şi-a încheiat alocuţiunea cu un citat dintr-unul din poemele sale:

Unde Gangele, pădurile, peşterile Himalayei
şi oamenii îl visează pe Dumnezeu,
Eu sunt venerat; trupul meu a atins această ţărână.

Când a sfârşit, Paramahansa şi-a ridicat privirea, s-a întors puţin la dreapta şi a căzut. Misiunea marelui guru era încheiată.

Oficialii care au efectuat îmbălsămarea trupului au relatat un fenomen neobişnuit: nu era vizibilă nicio dezintegrare vizibilă a acestuia, nici la douăzeci de zile de la trecerea în nefiinţă. Părea că trupul lui Yogananda era complet lipsit de impurităţi. Aceiaşi oficiali au relatat că acest caz era unic în experienţa lor.

Moartea nu este decât o experienţă prin care îţi este menit să înveţi o mare lecţie: nu poţi să mori.
— Paramahansa Yogananda

66

Nampo Shomyo, cunoscut de asemenea şi sub numele de Daio Kokushi, a studiat în China şi a adus disciplina Rinzai Zen în Japonia. La instalarea sa ca stareţ-şef la un important templu, la vârsta de şaptezeci şi doi de ani, el le-a spus discipolilor: „Astăzi mă aflu aici, venind

de nicăieri. În exact un an de acum înainte mă voi duce fără să am încotro să plec". Exact un an mai târziu, şi-a scris poemul şi a trecut în nefiinţă.

Am mustrat cu gura vântul şi ploaia,
Deasupra tuturor Buddha-şilor şi Patriarhilor.
Fulgerul nu se potriveşte minţii.

67

Maestrul Kanzan Egen a început să predea la vârsta de şaizeci de ani, nu a ţinut niciodată prelegeri şi a acceptat un număr mic de discipoli, pe care i-a pregătit cu o extremă severitate. Printre cele câteva *koan**-uri pe care le-a folosit, preferata sa era „Pentru Egen, aici nu există niciun fel de naştere-şi-moarte".

În ziua trecerii sale în nefiinţă, şi-a încredinţat ocupaţiile unicului moştenitor şi s-a îmbrăcat în veşmintele sale de călătorie. Pe urmă, a plecat din apartamentele destinate stareţului şi, stând în picioare liniştit alături de „vântul şi iazul" de la intrarea principală a templului, a trecut în nefiinţă.

68

În timp ce se afla în meditaţie şi după ce tocmai rostise cu glas tare spre folosul discipolilor săi „Fără o sosire care să te apese, fără o plecare care să urmeze", Daibai a auzit un cuvânt cu două înţelesuri, cuvântul „acesta" din următorul poem. Se spune că, recitându-l, şi-a dat ultima suflare.

* Anecdotă sau ghicitoare paradoxală, care nu are nici o soluţie, folosită în budismul zen pentru a demonstra inutilitatea gândirii logice.

Sunt una cu asta, cu asta numai.
Voi, discipolii mei,
Susţineţi-o neabătut.
Acum pot să-mi dau ultima suflare.

69

În data de 1 decembrie, la cei şaizeci şi şase de ani ai săi, Etsugan şi-a anunţat discipolii: „Ei bine, m-am hotărât să mor în data de opt, ziua trezirii lui Buddha. Dacă aveţi întrebări, să mi le puneţi până atunci".

Cu toate acestea, cum maestrul a continuat să-şi îndeplinească îndatoririle religioase, unii dintre călugări l-au suspectat că-şi râdea puţin de ei, în timp ce alţii erau loviţi de durere.

În seara datei de şapte, nu s-a petrecut nimic extraordinar, însă în noaptea aceea Etsugan i-a chemat pe toţi laolaltă şi i-a învăţat despre luminarea lui Shakyamuni. De asemenea, le-a încredinţat responsabilităţile sale.

În zorii zilei, a făcut o baie şi apoi, în timp ce se afla în poziţia zen de meditaţie, şi-a recitat cel de pe urmă poem:

Buddha a coborât din munte,
Eu l-am urcat. Mereu am fost
În contra învăţăturilor sale
Şi-acum sunt destinat iadului – ha-ha!
Curiozitatea omului nu e decât prostie.

70

Când maestrul P'u-hua a simţit că sfârşitul îi era aproape, i-a anunţat pe locuitorii oraşului învecinat că a

doua zi avea să se ducă la Poarta de Răsărit şi să moară acolo. Întregul oraş l-a urmat într-o procesiune şi s-a adunat în afara zidurilor oraşului pentru a-i aduce ultimul omagiu. P'u-hua a anunţat pe urmă: „Să mi se facă funeraliile astăzi nu ar fi potrivit cu Corbul Albastru (o pasăre mitică). Voi trece în nefiinţă mâine, la Poarta de Sud". A doua zi, oamenii l-au urmat din nou, însă el i-a anunţat: „Auspiciile ar fi mai favorabile dacă aş trece în nefiinţă lângă Poarta de Vest, mâine". În cea de-a treia zi, au venit mai puţini oameni, iar el s-a răzgândit şi s-a hotărât la Poarta de Nord. În cea de-a patra zi, şi-a luat sicriul şi l-a purtat la Poarta de Nord. Sunând din clopoţel, a intrat în sicriu şi şi-a dat ultima suflare.

71

Atunci când marele maestru tibetan Jamyang Khyentse Rinpoche, numit uneori şi „maestrul maeştrilor", s-a îmbolnăvit, se afla într-un pelerinaj la Sikkim. Toţi lama-şii importanţi, şefii ascendenţelor, au sosit unul după altul să-l viziteze, iar rugăciunile şi ritualurile de viaţă lungă pentru el au continuat noapte şi zi. Discipolii săi l-au implorat să continue să trăiască, pentru că se spunea că un maestru de nivelul lui avea puterea de a decide când să-şi părăsească trupul. Cum stătea în pat, primind toate ofrandele, el a râs şi le-a spus: „În regulă, pentru a fi de bun augur, voi spune că voi trăi". Însă primul indiciu că urma să moară a venit prin intermediul lui Gyalwang Karmapa, căruia îi spusese că împlinise datoria pe care venise să o ducă la capăt în această viaţă şi că decisese să părăsească această lume. Trecerea sa în nefiinţă avea

Jamyang Khyentse Rinpoche

să se producă imediat după sosirea veştii că cele trei mari mănăstiri ale Tibetului – Sera, Drepung şi Ganden – fuseseră ocupate de către chinezi.

La zece zile înainte să treacă în nefiinţă, pământul a fost zguduit de un extraordinar cutremur. Potrivit sutrelor budiste, acesta este un semn care marchează iminenta trecere în nefiinţă a unui fiinţe luminate. Jamyang Khyentse a murit la ora trei, în dimineaţa celei de a şasea zi a celei de a cincea luni tibetane, în anul 1959.

În unele tradiţii, în timpul în care un maestru rămâne în meditaţie după trecerea în nefiinţă, este important să se păstreze secretul. Timp de trei zile după trecerea lui în nefiinţă, s-a păstrat secretul deplin; nimănui nu i s-a permis să ştie că Khyentse murise, ci doar că starea sa de sănătate căpătase o turnură proastă. În cea de-a treia zi, după ce din punct de vedere medical murise, a ieşit din meditaţie: nasul i s-a dezumflat brusc, i s-a scurs culoarea din obraji şi capul i-a căzut puţin într-o parte. Până în acel moment, existase o anumită cumpănire şi tărie în trupul său. După ce trupul a fost spălat, înveşmântat şi dus în principalul templu al palatului, mulţimile s-au revărsat înăuntru pentru a-i aduce ultimul omagiu. Pe urmă, sute de oameni înmărmuriţi au relatat că văzuseră o lumină incandescentă, lăptoasă, care treptat s-a răspândit pretutindeni. Chiar şi cele patru becuri electrice de afară au fost estompate de această lumină misterioasă. Unul dintre ceilalţi maeştri a explicat că se spunea că o asemenea manifestare luminoasă este semnul că cineva a atins starea Buddha.

72*

Hyma, împreună cu mama sa, o yoghină realizată, pe nume Anasuya, locuiau în Jillellamudi, la mijlocul secolului XX. La vârsta de douăzeci şi cinci de ani, Hyma s-a îmbolnăvit grav de vărsat de vânt. În ultimul moment al vieţii sale, a strigat cu glas tare: „Amma (Mamă), vin!" Hymei i s-a pregătit un cavou *samadhi*. Anasuya a spălat trupul şi l-a pus în groapa *samadhi* în poziţia *siddhasana* (o poziţie yoga). În timp ce întreaga comunitate se afla acolo şi plângea, Anasuya părea ciudat de bucuroasă. Stătea alături de mormânt şi le zâmbea privitorilor. Pe urmă, i-a făcut un semn unui medic aflat aproape de ea. El a examinat trupul Hymei şi a fost cât se poate de şocat să constate că era foarte fierbinte, fără să prezinte nici cea mai slabă urmă de respiraţie. Tocmai urcase din groapă când un grup care se afla alături a simţit un şoc electric. Medicul a coborât la loc în groapă şi a descoperit că din fontanela Hymei se scurgea sânge. În scripturile yoghine stă scris că fontanela deschisă la moarte este semnul că sufletul a părăsit trupul prin *chakra sahasrara*, „ieşirea divină," şi a fost eliberat.

Moartea nu este altceva decât o poartă spre naştere.
Nimic din ceea ce are viaţă nu moare vreodată,
ci doar îşi schimbă forma.
Când trupul unui om este ostenit, sufletul
părăseşte trupul pentru a primi veşminte
noi şi proaspete.
Şi astfel se continuă acest măreţ joc
al lui Dumnezeu,
De la o eternitate la alta.
— Guru Nanak

73

Când vestea că Guru Nanak era pregătit să pornească în ultima călătorie, discipolii au început să vină la Kartarpur, pe malurile râului Ravi, ca să-l vadă. În timp ce el şedea sub un copac acacia, soţia, discipolii şi succesorul său – Guru Angad – au început să plângă; el i-a liniştit, spunându-le că nu aveau de ce să suspine. Pe urmă, a rostit un imn lung şi cei adunaţi au început o invocare. După aceasta, Guru Nanak a intrat în transă şi a recitat un poem care descrie năzuinţa sufletului de a se uni cu Dumnezeu.

În cursul ultimelor momente ale vieţii sale, musulmanii spuneau „Îl vom înmormânta", în vreme ce hinduşii spuneau „Îl vom incinera". Guru a răspuns la acestea spunându-le: „Puneţi-vă florile de o parte şi de alta, hinduşii la dreapta şi musulmanii la stânga. Cei ale căror flori rămân proaspete vor avea câştig de cauză".

Pe urmă, le-a cerut celor adunaţi să recite imnuri de preamărire a lui Dumnezeu. Ca epilog la imnul care era citit, Guru Nanak a tras cearşaful peste el şi s-a întins pe jos. Cei prezenţi s-au prosternat. Când a fost ridicat cearşaful, sub el nu mai era nimic altceva decât flori. Hinduşii şi musulmanii, la fel de uimiţi, şi-au luat florile aduse ca ofrandă şi toţi cei adunaţi au căzut în genunchi. Era în data de 7 decembrie 1939.

74

Când maestrul Xu Yun a început să fie din ce în ce mai slăbit de pe urma unei boli grave, a fost îndemnat să ceară ajutorul unui medic, însă el a refuzat, spunând:

Xu Yun

„Legătura mea cauzală cu această lume se apropie de sfârşit". Mulţumindu-le discipolilor pentru că-l ajutaseră să reconstruiască o mănăstire, maestrul le-a dat următoarea îndrumare: „După moartea mea, vă rog să-mi îmbrăcaţi trupul în veşmintele galbene, să-l puneţi în sicriu după o zi şi să-l incineraţi la poalele dealului de la vest de staule. Pe urmă, vă rog să-mi amestecaţi cenuşa cu zahăr, făină şi ulei, să faceţi din asta nouă bile şi să le aruncaţi în râu, ca ofrandă pentru vieţuitoarele apelor. Dacă mă ajutaţi să-mi împlinesc legământul, vă voi fi etern recunoscător". Când i s-a cerut să rostească ultimele cuvinte, maestrul a replicat: „Practicaţi sila, dhyana şi prajna (disciplina, meditaţia şi înţelepciunea) pentru a alunga dorinţa, furia şi prostia". După o pauză, a continuat: „Cultivaţi-vă gândul drept şi mintea dreaptă pentru a crea marele spirit al neînfricării, spre eliberarea oamenilor şi a întregii lumi. Sunteţi obosiţi, vă rog să vă retrageţi să vă odihniţi".

Cu câteva minute înainte ca maestrul să părăsească această lume, i-a implorat să păstreze credinţa. „Cum să o păstraţi? Răspunsul este în cuvântul *sila*." După ce a spus acestea, şi-a lipit palmele şi le-a poruncit asistenţilor săi să aibă grijă de ei. Au părăsit încăperea şi s-au întors o oră mai târziu, descoperind că Xu Yun trecuse în nefiinţă în tăcere. Avea 120 de ani. Când trupul său a fost incinerat, aerul s-a umplut de un parfum rar şi spre cer s-a ridicat un fum alb. În cenuşă s-au găsit peste o sută de relicve de cinci culori diferite şi nenumărate altele mai mici, care erau mai ales albe.

75

Când i-a sosit vremea să treacă în nefiinţă, în data de 19 iulie 1888, Yamaoka Tesshu s-a îmbăiat şi a îmbrăcat un chimono alb imaculat. Potrivit convenţiei, discipolii i-au cerut un vers al morţii. Imediat, Yamaoka Tesshu a intonat acest *haiku*:

Încordându-mi abdomenul
în pofida durerii –
Croncănitul unui corb în dimineaţă.

De vreme ce discipolii nu auziseră niciodată un vers al morţii care să conţină în el cuvântul „durere" – s-au gândit că „pace", „lumină" sau un sentiment similar erau mai potrivite pentru un maestru zen –, au ezitat să-l facă public. Tremurând, i-au dat versul stareţului Gasan, când acesta l-a cerut. „Ce vers magnific al morţii", a exclamat el. Când corbul a zburat pe deasupra şi a croncănit, Tesshu avea o hemoragie, stomacul său fiind devorat de cancerul de care suferea – aceste două evenimente umpleau cosmosul.

Tesshu s-a aşezat în poziţia *zazen* obişnuită, şi-a luat rămas-bun de la familie şi prieteni („Nu vă faceţi griji din pricina hranei sau veşmintelor", i-a atras el atenţia fiului cel mare), a închis ochii, a inspirat profund şi a intrat în meditaţia eternă. Avea cincizeci şi trei de ani. Tekis, stareţul templului din Tenryuji, a compus acest vers pentru funeraliile lui Tesshu:

Sabia şi pensula cumpănite între Absolut
şi Relativ,
Curajul său loial şi forţa nobilă au străpuns Cerurile.
Un vis de cincizeci şi trei de ani,
Învăluit în parfumul pur al lotusului
înflorind în mijlocul unui foc mistuitor.

Yamaoka Tesshu

76

Peste ani, Sri Aurobindo a ajuns să sufere de hipertrofia prostatei. La sfârşitul anului 1950, a intrat în comă profundă, din cauza creşterii uremiei. Înainte să intre în comă, a refuzat orice tratament semnificativ şi a refuzat să folosească asupra sa puterile terapeutice. Întrebat de ce, a spus simplu: „Nu-ţi pot explica, nu ai înţelege".

Din punct de vedere medical, afecţiunea de care suferea nu îi permitea revenirea voluntară a cunoştinţei. Spre surprinderea medicului care îl îngrijea, Sri Aurobindo deschidea ochii la intervale frecvente şi cerea apă sau întreba cât era ceasul. Aceasta i-a determinat pe mulţi să creadă că starea de comă coexista cu o retragere yoghină conştientă din trup. I-a vorbit celui care îl îngrijea şi chiar i-a sărutat pe apropiaţii credincioşi din ultimii săi ani de viaţă. Cu o jumătate de oră înainte ca inima să înceteze să-i mai bată, Sri Aurobindo şi-a aruncat împrejur privirea calmă şi plină de compasiune, a rostit numele medicului care se afla alături de el şi a băut puţină apă.

A trecut în nefiinţă la primele ore ale zilei de 5 decembrie 1950. După câteva zile, Mama (soţia lui Sri Aurobindo) a anunţat: „Funeraliile lui Sri Aurobindo nu au avut loc astăzi. Trupul său este încărcat cu o asemenea concentraţie de lumină supramentală, încât nu există niciun indiciu de descompunere şi trupul va fi lăsat pe pat atâta vreme cât rămâne intact". Către sfârşitul după-amiezei zilei de 9 decembrie, a fost îngropat simplu, într-un cavou special pregătit în centrul curţii ashram-ului.

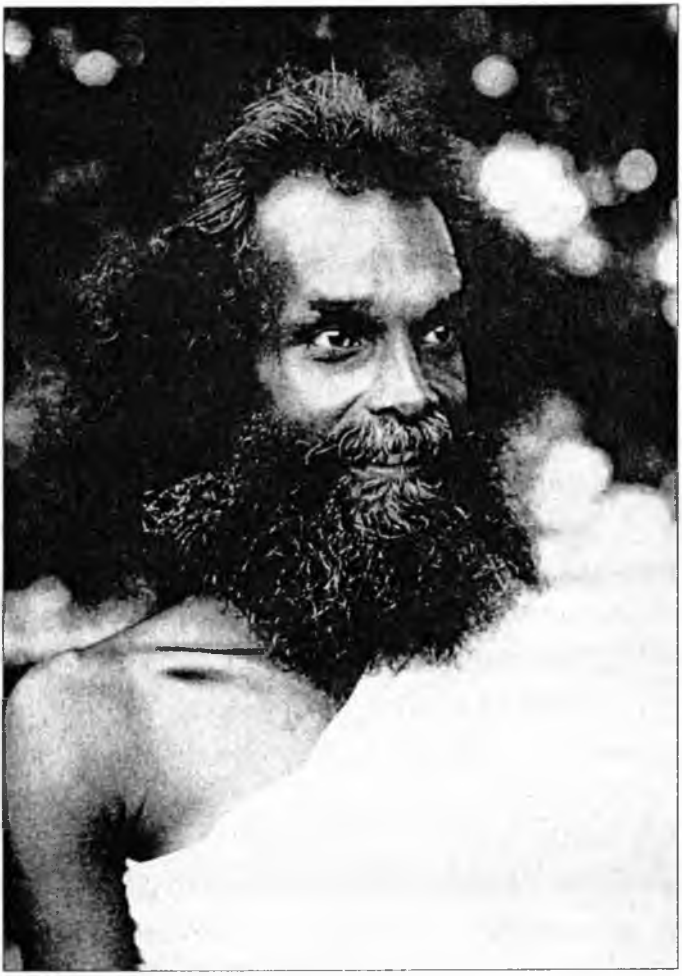

Shivapuri Baba

77

Când i se apropiau ultimele zile, Kukai, cunoscut şi sub numele de Kobo Daishi, şedea absorbit în meditaţie şi refuza hrana. Acest mare fondator al sectei Shingon de budism ezoteric prezisese că moartea sa avea să survină în cea de-a douăzeci şi una zi a celei de a treia luni. Nu cu mult timp înainte să moară, el le-a spus discipolilor: „Soţia mea nu va mai trăi nici ea mult. Trăiţi în armonie şi păstraţi cu grijă învăţăturile lui Buddha. Eu mă întorc pe munte pentru a rămâne acolo pentru totdeauna". Marea transformare – numită în mod obişnuit moarte – s-a produs la Kobo Daishi în timp ce stătea pe partea dreaptă. Şi-a dat ultima suflare în cea de-a douăzeci şi una zi din a treia lună a anului 835.

78

Se spune că un maestru indian absolut remarcabil, din statul Kerala, pe nume Shivapuri Baba, s-a născut cu zâmbetul pe buze. A binecuvântat acest pământ vreme de 137 de ani, trăind 23 în solitudine şi petrecând încă aproape jumătate de secol străbătând globul pe jos. Ultimele sale cuvinte, pe care le-a rostit într-o stare de deplină cunoştinţă şi luciditate, au fost: „Trăiţi o viaţă dreaptă, veneraţi-l pe Dumnezeu. Asta-i tot. Nimic mai mult". La ora 6,15 s-a sculat, s-a aşezat în capul oaselor în pat, a cerut de băut şi a spus „M-am dus". Pe urmă, s-a aşezat pe partea dreaptă, punând capul în palma mâinii drepte, şi şi-a părăsit trupul.

Cine vrea să moară împăcat,
Acela trebuie să înceapă să se ajute singur
cu mult timp înainte să-i vină timpul să moară.
— Swami Muktananda

79

Atunci când Tsong Khapa, la vârsta de şaizeci şi doi de ani, ţinea discursuri la Drepung în anul 1419, cei prezenţi au văzut curcubeie apărând pe cerul limpede, pe care le-au interpretat drept semne ale morţii sale iminente. În timp ce preda, Tsong Khapa s-a oprit pe neaşteptate, spunând că trebuia să se oprească în acel moment. Aceasta a fost o întâmplare cu totul neobişnuită şi din nou oamenii au considerat că era un indiciu că se pregătea să treacă în nefiinţă. Se consideră că este de bun augur să laşi o lecţie neterminată de predat dacă pleci undeva, pentru a avea certitudinea că maestrul şi discipolii se vor întâlni din nou şi vor continua învăţătura în cursul unei vieţi viitoare. De acolo, s-a dus la marele templu din Lhasa pentru a se ruga şi pentru a aduce ofrande. Înainte să părăsească templul, s-a prosternat, ceea ce în mod normal nu se face decât atunci când întoarcerea într-un anumit loc este imposibilă.

A doua zi, a recunoscut că avea dureri, cu toate că acest lucru nu era evident. Şi-a dat pălăria şi veşmântul unuia dintre discipoli şi le-a dat sfaturi celor prezenţi cu privire la importanţa păstrării unei stări mentale altruiste.

În ziua de douăzeci a celei de a zecea luni, Tsong Khapa a făcut o ofrandă scumpă zeităţii Heruka, iar în acea noapte a meditat la Recitarea Adamantină, un

exerciţiu tantric special pentru respiraţie. Foarte devreme, în dimineaţa zilei de douăzeci şi cinci, şezând în poziţia lotus, a meditat la gol. În zori a făcut o serie de danii interne, cu toate că nici unul dintre cei prezenţi nu putea să înţeleagă de ce. Pe urmă, respiraţia i s-a oprit şi trupul său a recăpătat vitalitatea unuia de şaisprezece ani. Mulţi discipoli care erau prezenţi au fost martori la izvorârea din trupul său a unor raze luminoase cu irizaţii multicolore, care au întărit convingerea că Tsong Khapa intrase pe tărâmul fiinţelor luminate.

Au fost consultate oracole pentru a se găsi tratamentul cel mai adecvat pentru trup. Când s-a găsit că acestea cereau ca trupul să fie păstrat într-un *stupa*, s-a construit o sală specială, care să adăpostească o platformă din argint pe care să troneze *stupa* din aur, sigilată. Trupul său mumificat era uimitor de intact la mijlocul acestui secol. Tsong Khapa a fost venerat de către cel de-al nouălea Karmapa ca fiind „cel care a înlocuit punctele de vedere greşite cu cele corecte şi perfecte".

80

În 1215, Eisai, unul dintre fondatorii zen-ului japonez, a ştiut cu exactitate când i se apropia moartea. A făcut o călătorie la Kyoto, pentru a le „arăta oamenilor cum se moare". La sosirea sa, mai întâi a predicat în faţa mulţimii, apoi a rămas complet nemişcat în poziţia zen în picioare şi a trecut în nefiinţă. Cu toate acestea însă, atunci când adepţii săi s-au plâns că moartea sa fusese prea bruscă, el a înviat. A murit pentru totdeauna în aceeaşi manieră, cinci zile mai târziu.

Să pleci, încotro să te duci?
Să stai unde?
Ce să alegi? Rămân distant.
Cui să-i spun cuvintele de despărţire?
Galaxia, albă, imensă.
Luna nouă.

— Shoten,
maestru chinez zen din secolul al XI-lea

81

Când Ninakawa zăcea pe patul de moarte, l-a vizitat maestrul zen Ikkyu.

„Vrei să te conduc?", a întrebat Ikkyu.

Ninakawa a răspuns: „Am venit aici singur şi singur plec. De ce fel de ajutor ai putea să-mi fii?"

Ikkyu i-a răspuns: „Dacă crezi că într-adevăr vii şi pleci, aceasta este iluzia ta. Dă-mi voie să-ţi arăt calea pe care nu există venit şi plecat".

Cu aceste cuvinte, Ikkyu a dezvăluit calea atât de clar, încât Ninakawa a zâmbit şi a trecut în nefiinţă.

82

Când s-a apropiat vremea morţii pentru el, Rumi şi-a avertizat discipolii să nu se teamă şi să nu fie îngrijoraţi pe seama lui. Le-a spus să-i amintească „astfel încât să mă arăt vouă, indiferent sub ce formă şi... să sădesc de-a pururi în piepturile voastre lumina inspiraţiei cereşti".

În timp ce zăcea foarte bolnav, timp de şapte zile şi nopţi s-au produs cutremure puternice. În cea de-a şaptea zi, ca răspuns la îngrijorarea discipolilor săi, el a remarcat calm: „Bietul pământ! Este dornic de o bucăţică grasă! Şi-o va primi!"

După trecerea sa în nefiinţă, trupul lui Rumi a fost întins pe un catafalc şi a fost spălat de un discipol iubitor. Apa de la abluţiunea sa a fost adunată până la ultima picătură şi a fost băută cu veneraţie de către discipoli, drept apa cea mai sfântă. Când discipolul care l-a spălat i-a îndoit lui Rumi braţele peste piept, trupul inert a părut

să fie străbătut de un tremur, iar acest discipol a căzut cu faţa pe pieptul lui, plângând. Când s-a simţit tras de ureche de mâna sfântului adormit, ca admonestare, s-a simţit cuprins ca de un leşin. În această stare a auzit un strigăt din cer, care i-a spus: „Sfinţii lui Dumnezeu nu au de ce să se teamă şi nici nu se vor mâhni. Credincioşii nu mor; nu fac decât să părăsească un adăpost pentru un altul".

La procesiunea funerară au participat credincioşi ai tuturor cultelor – turci, creştini, evrei, romani şi arabi. Fiecare grup a recitat din scripturile sacre potrivit propriei tradiţii. Rumi le aparţinea tuturor.

83

La începutul lunii mai 1963, Sivananda a început o serie riguroasă de înregistrări pe bandă, care a durat zile de-a rândul. A făcut acest lucru ore în şir, fără să bage de seamă încordarea. În cursul uneia dintre aceste şedinţe, el a spus cu glas tare: „Vederea se înceţoşează; ia acum tot ce vrei. Auzul se estompează; spune orice ai vrea să spui, chiar acum. Limba nu mai poate articula; întreabă orice ai vrea să întrebi".

În data de 21 iunie, a început să resimtă o durere la nivelul şoldului şi în această rară ocazie, nu a luat parte la *satsang*. Noaptea, durerea a devenit şi mai intensă. Într-una dintre zilele care au urmat, în ciuda suferinţei, Sivananda a început să dicteze, ca de obicei. După câteva propoziţii, s-a oprit şi a spus în şoaptă: „Fericirea vine atunci când individul se contopeşte cu Dumnezeu". Apoi a urmat o lungă pauză. Acesta a fost ultimul mesaj înregistrat al lui Swami Sivananda.

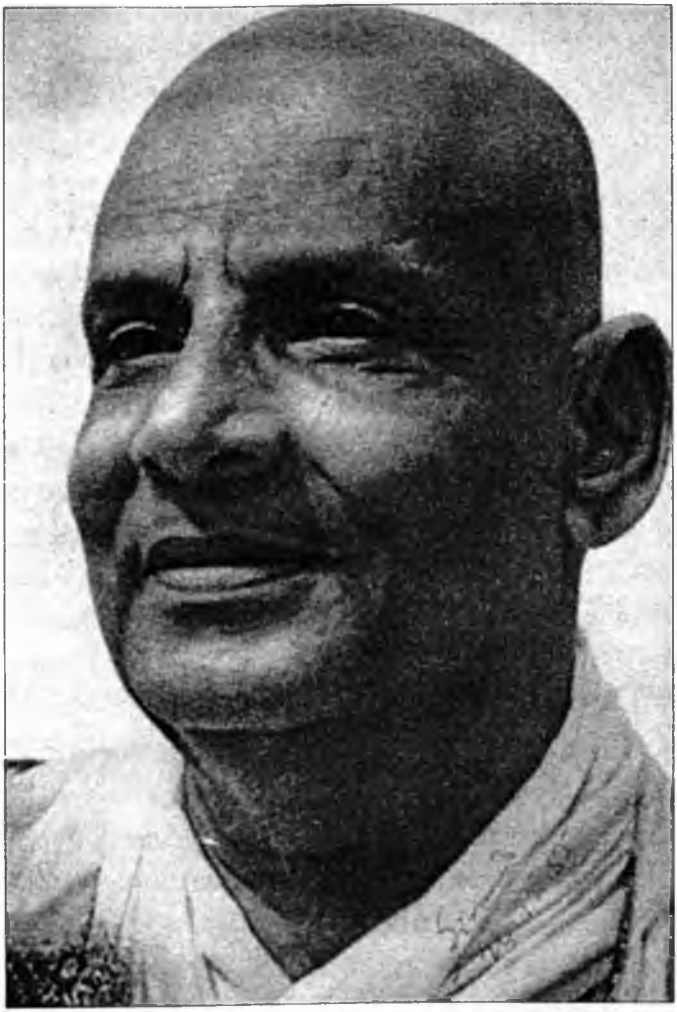

Sivananda

În ciuda suferinţei corpului fizic, pe parcursul următoarelor câteva săptămâni, Sivananda nu a fost niciodată demoralizat; spiritul său era vesel şi cei care s-au aflat alături de el în cursul acestei ultime boli i-au simţit dragostea irezistibilă revărsându-se şi cuprinzându-i. Într-o seară de iulie, a făcut febră. Un timp, a avut dificultăţi de înghiţire. Discipolii săi au vrut să-i dea apă de orz, potrivit practicii uzuale, însă el a insistat să i se dea apă din Gange. I-a fost adusă şi a înghiţit fără greutate jumătate de pahar. Şi cu aceasta, s-a despărţit de trup, la ora 11,15 seara.

Trupul lui Sivananda a fost aşezat în poziţia lotus în timp ce discipolii şi adepţii uluiţi şi înlăcrimaţi intonau încet pe veranda locuinţei sale; membrii ashram-ului au intrat pentru a se pleca în tăcere în faţa trupului iubit. A doua zi, la oficiul poştal Rishikesh au sosit din toate colţurile lumii mesaje de condoleanţe şi compasiune. În data de 16 iulie, în sunetul cochiliilor lovite ritmic cu beţe, al clopotelor şi al mantrelor Vedice, trupul sfânt al lui Sivananda a fost dus la Gange, unde a fost spălat ritual. Pe urmă, a fost aşezat pe un palanchin acoperit cu flori şi a fost purtat în fruntea unei procesiuni până la ashram, unde s-a desfăşurat ceremonia Arati. În timp ce se recitau mantre sfinte, trupul lui Sivananda a fost dus înăuntru şi aşezat în cavoul *samadhi*, locul destinat odihnei eterne.

În omagiul său de dragoste, Venkatesananda a scris: „...A creat înlăuntrul şi a pătruns în el. Acum lucrează dinăuntru, nevăzut, însă mai adevărat şi, prin urmare, într-adins mai activ".

84

Când Goei se afla în pragul morţii, şi-a făcut ablu-ţiunile, a ars tămâie, apoi s-a aşezat în poziţia potrivită şi le-a spus călugărilor: „Trupul Legii din Nirvana arată naş-tere şi moarte; cei o mie de Sfinţi sunt toţi la fel în esenţă; cele zece mii de spirite se reîntorc toate într-unul singur. Acum, mă dezintegrez; de ce aş fi atât de nesăbuit încât să plâng pentru asta? Nu vă tulburaţi sufletele. Păstraţi-vă mintea limpede! Dacă vă veţi supune acestor porunci, vă arătaţi cu adevărat gratitudinea faţă de mine. Dacă nu, nu sunteţi copiii mei". În acest moment, un călugăr a în-trebat: „Unde se duce învăţătorul nostru?" Goei a răs-puns: „Nu mă duc niciunde". Călugărul i-a spus: „De ce nu o să pot să te mai văd?" Goei a răspuns: „Locul acela nu este de văzut pentru ochii omului" şi a trecut în nefiinţă.

85

În cea de-a cincisprezecea zi a lunii a zecea, Enni şi-a anunţat adepţii că era pe cale să moară. Ei nu l-au crezut. În ziua morţii, a ordonat să fie bătută toba şi să fie anunţată moartea lui iminentă. S-a aşezat pe scaunul său şi a scris ultimele cuvinte. După ce şi-a pus şi semnătura, a scris „Rămas-bun" şi a murit.

86

Maestrul Tao Chuang-tzu descrie moartea lui Yu, care a trecut în nefiinţă înaintea lui. Când Yu s-a simţit bolnav, un alt înţelept, pe nume Szu, s-a dus să-l vizi-teze şi l-a întrebat cum se simţea. Yu a spus: „Minunat.

Calea maestrului mă deformează! Am spatele încovoiat ca al unui cocoşat, iar organele mele sunt toate alandala. Bărbia îmi ajunge la buric, umerii mi se ridică deasupra creştetului capului şi coada este ridicată spre cer. Elementele naturii trebuie să fie foarte încurcate de aceasta".

Inima lui era liniştită şi felul de a fi, lipsit de griji. S-a dus şchiopătând până la fântână, s-a uitat la imaginea lui din apă şi a spus: „Doamne! Doamne! Ziditorul Tuturor Lucrurilor mă deformează!" Szu l-a întrebat: „Şi te deranjează?" „De ce m-ar deranja?", a spus Yu. „M-am născut atunci când a fost timpul să mă nasc şi voi muri atunci când va veni timpul să mor. Dacă suntem împăcaţi cu timpul şi urmăm ordinea lucrurilor, nu ne vor impresiona nici durerea şi nici bucuria. Străbunii numeau aceasta «libertatea de legături». Aceia care sunt încâlciţi în aparenţele lucrurilor nu se pot elibera. Însă nimic nu poate înfrânge ordinea naturii. De ce m-ar deranja?"

87

Nogami Senryo a trăit potrivit învăţăturilor maestrului ei, Dogan, cu întreaga ei fiinţă. Şi-a trăit viaţa cu grijă şi îngrijind cu dragoste templul de maici Seikanji din Japonia şi pregătind-o pe ucenica ei, Kuriki Kakujo. Nogami a avut grijă să-i insufle lui Kuriki şi celorlalţi din jurul ei, dar mai ales ei însăşi, abordarea tuturor lucrurilor în spiritul dictonului zen clasic *„Zadatsu Ryubo.* Să mori şezând. Să mori în picioare. Aceasta este calea monahală". În zen, aceste poziţii sunt considerate a reprezenta dovada absolută a luminării. Dogen folosea acest

Nogami Senryo

dicton pentru a accentua faptul că practicarea însemna îndeplinirea tuturor activităţilor cu o atenţie permanentă la realitatea momentului actual.

Nogami a practicat această conştientizare în fiecare dimineaţă în timp ce se grăbea – cu degetele întinse pe cârpa umedă, împăturită cu grijă – pe podelele de lemn ale holului, adunând fiecare particulă de praf, după fiecare masă, în timp ce-şi curăţa bolul de orez cu o bucată de ridiche murată şi în fiecare după-amiază, în timp ce aduna buruieni micuţe din curtea acoperită cu piatră albă. Trupul ei înţelegea că luminarea însemna să nu tolereze nimic altceva în afara realizării perfecte a fiecărei acţiuni. „*Zadatsu Ryubo*. Să mori şezând. Să mori în picioare." Repeta aceste cuvinte ca pe o mantră, străduindu-se să trăiască fiecare clipă într-o stare de concentrare pură şi neîncetată.

Într-o după-amiază rece de noiembrie a anului 1980, vocea limpede ca diamantul a lui Nogami a străpuns tăcerea: „A sosit vremea pentru *Zadatsu Ryubo*!" Ucenica ei, Kuriki, neştiind la ce anume să se aştepte, s-a repezit pe holul slab luminat. Acolo a văzut-o pe Nogami păşind încet către statuia din bronz a lui Shakyamuni Buddha, aşezat în poziţia lotus, în Sala de Venerare. Ajungând la timp pentru a fi martoră când călugăriţa curajoasă, în vârstă de 97 de ani, îmbrăcată în veşminte negre simple, a făcut ultimul pas pentru a-şi corecta poziţia, Kuriki a spus „Felicitări!" în timp ce Nogami a murit în picioare.

88

Către sfârşitul vieţii sale, starea fizică a lui Gyanamata s-a deteriorat într-o asemenea măsură încât era

obligată să stea în pat majoritatea timpului. O altă călugăriţă din ordinul Ramakrishna a spus despre cele douăzeci şi două de luni pe care le-a petrecut alături de ea: „Sri Gyanamata nu putea nici măcar să respire fără dureri, dar cu toate acestea nu s-a plâns niciodată de nimic". S-a spus că în ultima zi a lui Gyanamata pe această lume, în 17 noiembrie 1951, chipul ei era plin de lumină. Când a rostit ultimele cuvinte, un zâmbet larg i-a luminat chipul şi a exclamat: „Ce bucurie! Ce bucurie! Prea multă, prea multă bucurie!" Într-o oră, trecea în nefiinţă.

Cu toate că lui Yogananda Paramahansa, guru al ei, Mama Divină îi spusese să nu se afle niciodată în încăperea în care o adeptă a sa trecea în nefiinţă, el s-a aflat în apropiere, cufundat într-o meditaţie profundă, pe parcursul tuturor stadiilor finale ale procesului trecerii în nefiinţă a lui Gyanamata. El i s-a alăturat la scurt timp după moartea ei. După ce a petrecut un timp alături de trupul ei neînsufleţit, binecuvântând-o, le-a făcut semn câtorva discipoli să intre. Maestrul le-a cerut să pipăie temperatura picioarelor, care erau foarte reci. Pe urmă i-a pus să-i pipăie creştetul capului, care era foarte fierbinte, ca şi cum ar fi fost în flăcări. Maestrul le-a explicat: „Aceasta ne arată că a părăsit trupul în cea mai înaltă stare de *samadhi*. Sufletul ei a plecat prin cel mai înalt centru spiritual, lotusul cu o mie de petale din creier. Acum a atins stadiul final al *mukti* (eliberării); este liberă. Nu are de ce să se mai întoarcă în această lume. Însă ne vom întâlni din nou". Mai târziu, maestrul le-a spus discipolilor: „Trebuie să ştiţi că trecerea ei în nefiinţă simbolizează că şi eu voi părăsi această lume în scurt timp". Mai puţin

de patru luni mai târziu, Yogananda Paramahansa şi-a părăsit şi el trupul.

89

În 1943, la vârsta de şaizeci şi şase de ani, Seki Seisetsu a devenit şeful tuturor templelor din Japonia. Doi ani mai târziu, s-a îmbolnăvit foarte grav, iar în data de 1 octombrie le-a spus celor adunaţi în jurul patului său:

> Când ridic mâna, începeţi să intonaţi Shiku Seigan (Cele patru jurăminte ale lui Bodhisattva). Pe urmă, la sfârşit, când loviţi clopoţelul cel mic, voi înceta să respir. Vă rog să faceţi acest lucru.

Prin urmare, când maestrul Seisetsu Roshi a ridicat mâna, Yamada Mumon Roshi şi ceilalţi doi călugări care erau prezenţi au început să intoneze *„Shujo muhen sei gan do..."*, iar la sfârşit au lovit în clopoţelul cel mic. Văzând că respiraţia maestrului Seisetsu Roshi s-a oprit, în câteva minute a apărut medicul şi i-a făcut o injecţie care să-i stimuleze inima.

„Nu astăzi", i-a spus Seisetsu Roshi. Pe urmă a adăugat: „Mâine, când ridic mâna, nu trebuie să-mi mai faci injecţie". Astfel, i-a interzis medicului să intervină pentru a doua oară. În noaptea de 2 octombrie, când Seisetsu Roshi a ridicat mâna, micul grup a recitat din nou *Shiku Seigan*. Când a fost lovit clopoţelul, Seisetsu Roshi a căscat, a scos un „Aaaaaah" şi şi-a dat ultima suflare. Cei prezenţi au relatat că a fost cu adevărat un ultim moment magnific.

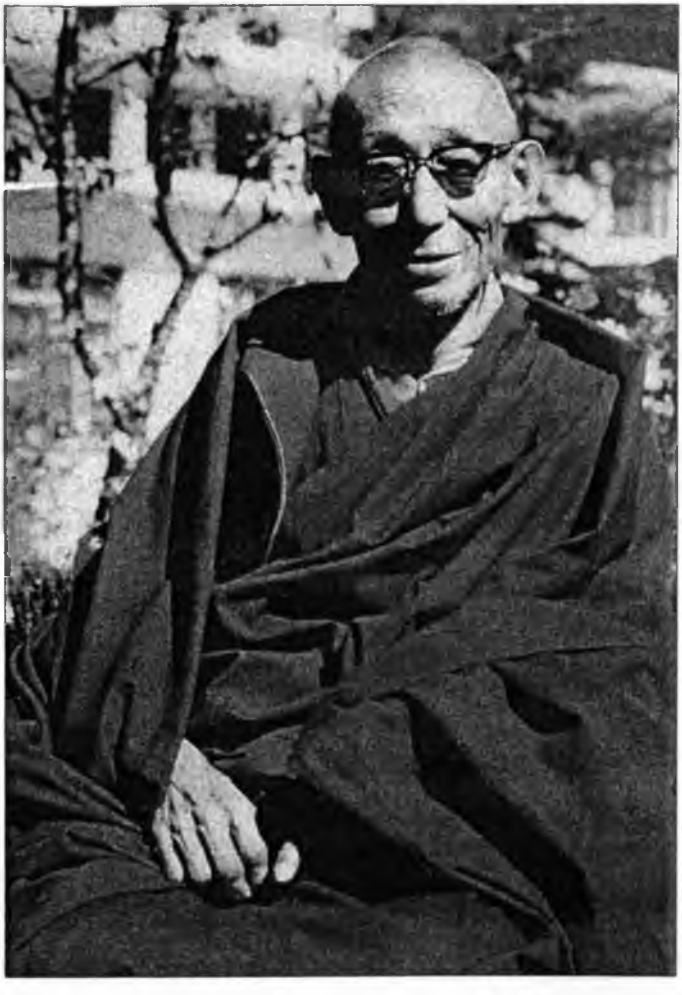

Trijang Rinpoche

90

Trijang Rinpoche l-a chemat pe vechiul său secretar, Palden Tsering, la patul său, într-o dimineaţă îngheţată de noiembrie 1981. „Până la urmă, nu voi mai face călătoria la Mundgod", l-a anunţat el cu o voce profundă, aspră. Ochii lui Palden Tsering s-au umplut de lacrimi, însă a încercat să şi le ascundă. „Atunci să anulez biletele de tren?", a întrebat el. Al doilea tutore al lui Dalai Lama, în vârstă de optzeci şi unu de ani, nu a răspuns imediat, ci mai întâi s-a uitat la *thangka* (o pictură budistă) care se afla în celălalt capăt al încăperii şi şi-a pipăit rozariul. „Păstrează-le", i-a răspuns el. „Am o întâlnire acolo." A murit a doua zi. Tibetanii cred că următoarea sa incarnare va fi descoperită în aşezarea pentru refugiaţi Mundgod din sudul Indiei.

91

La scurt timp înainte să moară, Mahatma Gandhi i-a spus lui Manubehn, un adept apropiat: „Aş vrea să mai înfrunt o dată gloanţele asasinului stând în poala ta şi repetând numele lui Rama cu zâmbetul întipărit pe chip". Deplasându-se printr-o mulţime, unde urma să ţină o cuvântare, într-o dimineaţă de ianuarie a anului 1948, un bărbat şi-a făcut deodată loc pe lângă Manubehn şi a tras trei focuri de armă asupra lui Mahatma. „Sri Ram! Sri Ram!", a spus Gandhi, prăbuşindu-se la pământ.

Un călugăr i-a spus lui Tozan:
„A murit un călugăr; unde s-a dus?"
Tozan i-a răspuns: „După foc, un fir de iarbă".

92

Când maestrul Tozan era pe moarte, un călugăr i-a spus: „Maestre, cele patru elemente ale tale nu se mai află în armonie, dar există cineva care nu este niciodată bolnav?"

„Există", a spus Tozan.

„Se uită el la tine?", a întrebat călugărul.

„Este menirea mea să mă uit la el", a răspuns Tozan.

„Dar când te uiţi tu însuţi la el?", a întrebat călugărul.

„În acel moment nu mai există nicio boală", i-a răspuns Tozan.

93

Cu trei luni înainte ca Bhagawan Nityananda să facă *mahasamadhi*, a venit la el, din Dadar, un adept pe nume Mataji, ca să-şi ia *darshan*. Cu o zi înaintea sosirii ei, maestrul avusese o hemoragie la o ureche. Imediat ce a aflat despre aceasta, Mataji a început să plângă şi să-l roage pe maestru să nu plece. Ea a interpretat acest lucru ca pe un semn că maestrul îşi curăţa organismul de toxine, cu un singur scop. Maestrul i-a spus: „De ce plângi? Nu plânge. În domeniul subtil poţi face mai multe decât în domeniul grosier".

Cu două luni înaintea plecării sale, Bhagawan a încetat, practic, să mai mănânce. Bea numai apă şi ocazional mânca puţin din câte un fruct. Trupul său slăbise foarte mult. Nici măcar implorările celor mai apropiaţi adepţi ai săi nu l-au putut convinge să mănânce. Au fost chemaţi medici, însă pe Bhagawan nu-l interesau nici medicii şi nici medicamentele. Nu voia să-şi mai păstreze

trupul şi nimeni nu putea să-l convingă să o facă. La vederea stării de slăbiciune în care ajunsese maestrul, un adept l-a întrebat: „Baba, mă doare foarte mult să văd starea în care te afli şi să-ţi văd trupul atât de slab. De ce nu-ţi foloseşti puterile divine pentru a trece peste această situaţia aceasta?" Răspunsul lui, plin de compasiune, a fost: „Trupul acesta nu-i decât praf şi tină. Această putere nu-i destinată să fie folosită pentru aşa ceva. Este destinată numai adepţilor".

În jurul orei 9,30 în dimineaţa zilei în care a murit, o adeptă, observând că trupul lui Bhagawan era foarte fierbinte, i-a spus acest lucru. Bhagawan i-a răspuns: „Aşa va fi", lăsând să se subînţeleagă că aceasta era starea normală în acel stadiu. Pe urmă a repetat cuvintele pe care, potrivit relatărilor, le-ar fi repetat adeseori pe parcursul ultimelor luni: „Sadhu a devenit Swami, Swami a devenit Deva pentru unii, Baba şi Bhagawan pentru alţii; Deva va intra acum în *samadhi*, în *samadhi* permanent". Potrivit relatărilor, acestea au fost ultimele cuvinte ale lui Bhagawan, rostite cu aproximativ o oră înainte să intre în *mahasamadhi*.

Înaintea trecerii sale în nefiinţă, Bhagawan a pus să se împartă cafea în chip de *prasad* (dar) tuturor celor prezenţi. Cu un zâmbet, i-a dat un fruct unui băieţel. Cu câteva momente înaintea sfârşitului, braţele şi picioarele i-au rămas ţepene. Vreme de câţiva ani, articulaţiile braţelor sale fuseseră înţepenite din cauza unui reumatism; acum i-au devenit absolut libere. La ora 10,45, maestrul a respirat foarte profund de două-trei ori. Ultima oară atât de profund, încât pieptul i s-a umflat la maximum. Ochii săi au intrat în *shambhavi mudra*. A aruncat o

privire plină de compasiune asupra tuturor adepţilor din jur şi apoi şi-a îndreptat privirea în sus. Nervul *sushumna* i-a pulsat între sprâncene. S-a auzit un sunet Om melodios şi suflarea vieţii lui Bhagawan s-a contopit cu Cosmosul.

Trupul lui Bhagawan a fost aşezat în poziţia lotus chiar pe fotoliul pe care şedea el de obicei. Timp de două zile, s-au adunat mii de adepţi pentru a-l omagia. În ziua de joi, în intonarea silabei benefice OM, câţiva discipoli au efectuat spălarea rituală a trupului. La ora 7,30 seara, împodobit cu flori şi ghirlande, Bhagawan a fost dus în casa în care se născuse, în Ganeshpuri, Vaikunth. După sfinţirea pământului, Bhagawan a fost aşezat pe o piele de căprioară, înconjurat de camfor, lemn de santal, aur şi giuvaeruri, şi îngropat pentru totdeauna, în intonarea Vedelor.

94

Suzuki Shosan fusese samurai până în cel de-al patruzeci şi doilea an al vieţii sale şi devenise călugăr zen în anul 1620. Rătăcind dintr-o mănăstire în alta, el a propovăduit şi a scris doctrina budistă, într-un stil simplu, care era înţeles de toată lumea. Adeseori atrăgea atenţia împotriva vânării onorurilor şi bogăţiei. Budismul, scria el, nu este o doctrină abstractă, ci un mod de viaţă; pentru războinic, este calea războinicului; pentru ţăran, este calea ţăranului; pentru meşteşugar, este calea meşteşugarului, iar pentru negustor este calea negustorului. Fiecare poate să aleagă orice sectă sau manieră pentru a se ruga care i se potriveşte, cu condiţia să urmeze calea din toată inima. Aşa cum se cuvenea pentru un bărbat de

statura unui samurai, Shosan accentua că lucrul cel mai important este să „priveşti moartea în faţă. Să cunoşti moartea – aceasta este întreaga doctrină".

În primăvara anului 1655, Shosan s-a îmbolnăvit. Când i s-a spus că boala era una gravă, a zis că acest lucru nu însemna nimic, de vreme ce el murise deja cu treizeci de ani în urmă (referindu-se probabil la faptul că devenise călugăr). Starea sa devenind critică, adepţii s-au adunat în jurul patului său de moarte. Unul dintre ei l-a rugat să spună „ultimele cuvinte". Shosan l-a privit tăios pe călugăr şi l-a dojenit: „Ce vrei să spui? Nu faci decât să dovedeşti că nu ai înţeles nimic din tot ce am spus mai mult de treizeci de ani. Uite aşa, mor pur şi simplu".

Trebuie să te străduieşti să fii pregătit să mori!
Fii sigur şi pregătit; când soseşte vremea, nu
vei avea nici teamă şi nici regrete.

— Milarepa

95

Se spune că Milarepa, considerat de către mulţi a fi cel mai mare dintre sfinţii Tibetului, a băut cu bună ştiinţă un pahar de otravă pe care i-l dăduse un fals admirator, invidios pe el.

Acest act de compasiune s-a concretizat prin aceea că vinovatul s-a căit pentru fapta sa şi a devenit discipol. Ştiind că trebuia să părăsească lumea în curând, Milarepa a trimis mesaje pentru a-i aduna la el pe discipoli şi pe alţi căutători. Şi tuturor acestora, Milarepa le-a ţinut

Ridic oglinda vieţii mele
În dreptul feţei: şaizeci de ani.
Cu o lovitură
Distrug imaginea –
Lumea ca de obicei;
Fiecare lucru la locul său.

— Taigen Sofu,
călugăr zen din secolul al XVI-lea

predici despre Adevăr. După una dintre discuţii, le-a spus:

> Voi toţi care vă aflaţi aici astăzi existaţi datorită karmei bune pe care aţi adunat-o în vieţile anterioare, iar acum, aflându-vă laolaltă, între noi s-a stabilit cu certitudine o legătură pură şi sfântă... Vă implor să vă amintiţi discursul meu şi să puneţi învăţăturile în practică în viaţa voastră de zi cu zi, cât vă pricepeţi mai bine. Dacă veţi face acest lucru, atunci pe oricare tărâm aş ajunge la Perfecţiunea lui Buddha, veţi fi cei dintâi care veţi primi Adevărul pe care îl voi predica. Întăriţi-vă cu acest gând.

Câteva zile mai târziu, când un discipol a vrut să facă intervenţii pe lângă Puteri în numele lui Milarepa, acesta i-a replicat că boala unui yoghin trebuie să fie un imbold care să-l împingă mai departe şi că nu trebuie să fie înălţate rugăciuni pentru însănătoşirea lui; el trebuie să-şi folosească boala pentru a progresa spiritual şi pentru a fi în permanenţă pregătit pentru suferinţă şi chiar pentru moarte. A continuat astfel: „A venit momentul ca trupul care este evoluat numai din punctul de vedere al minţii să trebuiască să devină contopit în Tărâmul Luminii şi pentru aceasta nu este nevoie de niciun fel de ritual".

Când a fost întrebat de discipolii săi în legătură cu instrucţiunile pentru funeralii, Milarepa a replicat:

> ...În loc să ridicaţi stupa-suri, să cultivaţi un devotament plin de dragoste faţă de toate părţile Dharmei şi să înălţaţi Stindardul Dragostei, şi în locul comemorărilor, să nu fie altceva decât rugăciunile zilnice... Viaţa este scurtă, momentul morţii îţi este necunoscut, aşa că aplecaţi-vă asupra meditaţiei.

Pe urmă, Milarepa şi-a mutat reşedinţa la Chubar şi boala i s-a agravat. Când doi dintre principalii săi discipoli l-au întrebat care era tărâmul pe care se ducea şi încotro să-şi îndrepte rugăciunile pentru el, Milarepa le-a răspuns: „Îndreptaţi-vă rugăciunile oriîncotro credeţi că e mai bine; oriunde v-aţi ruga, câtă vreme sunteţi sinceri şi cinstiţi, voi fi alături de voi. Aşa că rugaţi-vă cu onestitate şi fără şovăială. În primul rând, mă duc pe Tărâmul Fericirii". Pe urmă, Milarepa le-a cântat discipolilor săi un cântec, după care a părut să se cufunde într-o stare de transă din care nu s-a mai trezit niciodată. A trecut în nefiinţă la vârsta de optzeci şi patru de ani, în 1135.

96

Chiar înainte ca maestrul Kassan să fie în pragul trecerii în nefiinţă, l-a chemat la el pe şeful călugărilor şi i-a spus: „Mulţi ani le-am predicat călugărilor Calea. Semnificaţia profundă a budismului este că trebuie să fie cunoscut în parte de fiecare. Viaţa mea iluzorie s-a sfârşit, sunt pe cale să plec. Voi, călugării, trebuie să continuaţi la fel ca atunci când eram eu în viaţă. Nu trebuie să-i faceţi orbeşte pe oameni să se simtă nefericiţi". Spunând acestea, a trecut în nefiinţă.

97

În cursul ultimei vizite în Statele Unite a Sfinţiei Sale cel de Al Şaisprezecelea Karmapa, în 1980, s-a anunţat că suferea de o formă gravă de cancer. Şi-a petrecut ultimele optsprezece zile într-un spital din Illinois, în acest timp discipolii relatând că „Sfinţia Sa a fost extrem de

bine dispus. Activitatea lui spontană de ajutorare a fiinţelor nu a încetat nicio clipă".

Cu puţin timp înaintea morţii sale, care a survenit în data de 5 noiembrie 1981, a venit la el un discipol occidental, pentru a-i prezenta un ultim omagiu. Când şi-a plecat capul pentru a-i primi binecuvântarea, au început să-i curgă lacrimi fără să se poată controla. Lacrimile curgându-i încontinuu, Karmapa i-a atins uşor părul. Când a încetat să plângă, şi-a ridicat capul şi l-a văzut pe Karmapa privindu-l drept în ochi. Cu zâmbetul pe chip, i-a spus discipolului: „Nu se întâmplă nimic". Aceste cuvinte, atât de simple şi de lipsite de orice afectare, au insuflat în fiinţa discipolului adevărul profund al impermanenţei.

Medicul care l-a îngrijit pe Karmapa, de asemenea occidental, a fost uimit de faptul că pacientul său nu s-a plâns niciodată de dureri şi că nici măcar nu a arătat că avea dureri. Faptul şi mai surprinzător pentru el, din punct de vedere medical, a fost acela că, timp de douăzeci şi patru, patruzeci şi opt şi chiar şaptezeci şi două de ore după moarte, inima lui Karmapa era în continuare caldă la atingere. El a remarcat: „Ca medic, nu am niciun fel de explicaţie". Pe de altă parte, potrivit tradiţiei tibetane, acesta este un semn de *samadhi*. La cererea adepţilor săi, spitalul din Illinois a dat permisiunea – probabil pentru prima oară – ca trupul să rămână în salonul spitalului timp de două zile, astfel încât să se poată îndeplini ritualurile sacre. Situ Rinpoche a îmbăiat trupul şi a rostit mantre de protecţie pentru el, iar călugării au început *pujas* (ritualuri) în afara salonului.

Al Şaisprezecelea Karmapa

Trupul lui Karmapa a fost transportat cu avionul la Rumtek, mănăstirea lui din Sikkim. Acolo a fost pregătit pentru incinerare, în maniera tradiţională – aşezat în poziţia de meditaţie, înfăşurat în voal şi brocart –, şi pus într-o încăpere specială. Au venit să-i prezinte ultimul omagiu oameni de toate condiţiile. S-au început imediat pregătirile pentru construirea unui cavou special, numit *chorten* – despre care se spune că reprezintă simbolic trupul, vorba şi mintea luminării –, în care să fie pus trupul lui Karmapa în timpul ceremoniei de incinerare. În cursul celor şapte săptămâni care s-au scurs, s-au ţinut în permanenţă ceremonii de purificare şi au fost înălţate rugăciuni pentru reincarnarea neîntârziată a lui Karmapa, spre binele tuturor fiinţelor vii. Au venit mii de oameni, reprezentând toate sectele budismului, stând la rând pentru a trece prin faţa cavoului, pentru a-i aduce un ultim omagiu şi a lăsa ca ofrandă o eşarfă din mătase albă. Când focul pentru incinerare tocmai urma să fie aprins, deasupra mănăstirii, pe cerul limpede şi albastru a apărut un curcubeu.

În timp ce ardea focul, câţiva membri ai unei echipe de film documentar au relatat că au văzut o explozie în vârful *chorten*-ului. Unul dintre ei a văzut ceva negru zburând în sus, fără să mai cadă înapoi. Mai târziu, unul dintre *rinpoche* a spus că acel obiect fusese creştetul capului Sfinţiei Sale; că *dakini* (zeiţe care prefac suferinţa) aşteptaseră în aer, deasupra mănăstirii, să-l întâmpine pe Sfinţia Sa şi că acesta era semnul că el s-a dus să se întâlnească cu ele şi să le rămână alături.

Ce minunat! Undele eurilor individuale, după natura lor, se înalţă, jucându-se o vreme, şi dispar. Eu rămân oceanul fără ţărmuri.
— din *Ashtavakra Samhita*

98

Cu o zi înainte să moară, maestrul zen Yakuo Tokuken, aflat la vârsta de şaptezeci şi şase de ani, a interzis să i se facă funeraliile complicate şi le-a poruncit discipolilor săi să-i incinereze trupul. „Mâine dimineaţă", le-a spus el, „voi mânca fiertură de orez împreună cu voi la micul dejun şi la amiază mă voi duce". A doua zi, la amiază, a scris câteva ultime cuvinte, a aruncat pensula pe jos şi a murit stând drept.

99

În prima zi a anului nou tibetan, în 1984, inima lui Lama Thubten Yeshe a cedat enormei presiuni pe care o suportase timp de peste zece ani. Două valve defectuoase o făcuseră să-şi dubleze volumul. Potrivit medicinei moderne, a fost un miracol că trăise. El însuşi spusese odată că mai era în viaţă „numai prin puterea mantrelor".

Cu patru luni înainte să treacă în nefiinţă, discipolii săi şi-au dat seama cât de grav bolnav era el de fapt. În data de 3 ianuarie, în urma unei şederi de cincisprezece zile într-un spital din Delhi, unul dintre discipoli l-a rugat fierbinte pe Lama să trăiască mai mult. Lama Yeshe a fost de acord cu el că putea face acest lucru, dar că „depinde de karma şi de rugăciunile fierbinţi ale discipolilor".

Lama Yeshe

Câteva zile mai târziu, unul dintre cei mai dragi învăţători ai lui Lama l-a îndemnat să fie de acord ca vălul de tăcere aşternut asupra bolii sale să fie ridicat, astfel încât discipolii să îi ducă vestea.

La începutul lunii februarie, s-a decis ca Lama Yeshe să fie supus unei intervenţii chirurgicale pentru înlocuirea valvelor, într-un spital din California. Aşteptând ca trupul său să capete suficientă vigoare pentru a putea suporta intervenţia chirurgicală, a avut un atac cerebral care l-a lăsat paralizat pe partea stângă. S-a poruncit să fie înălţate rugăciuni şi mantre speciale, descoperite într-un text tibetan, pentru a se preveni extinderea paraliziei, însă, deşi aceasta a trecut, starea lui Lama Yeshe s-a agravat şi mai mult.

În ajunul trecerii sale în nefiinţă, Lama Yeshe a fost conştient pe deplin, a vorbit şi a râs cu asistentele şi a mâncat căpşuni. În jurul orei patru dimineaţa, Lama Yeshe a cerut să se ţină un anumit ritual, numit Heruka Sadhana, la care a putut să stea în poziţia de meditaţie. La scurt timp după ora cinci dimineaţa, inima sa a încetat să bată. De-a lungul întregii zile, alături de el s-au aflat oameni care au citit mantre. La ora cinci după-amiaza, liniştea deplină din încăpere a fost sfâşiată de mantre Heruka strigate cu glas tare şi s-a anunţat: „Acum, meditaţia lui Lama a luat sfârşit". Era prima zi a anului nou tibetan, 3 martie 1984.

100

Potrivit legendei, marele învăţător Shaivit, Abhinavagupta, a intrat într-o peşteră împreună cu o mie două sute dintre discipolii săi şi nici unul dintre ei nu a mai

ieşit vreodată de acolo. Peştera, numită Bhairava, duce adânc în străfundurile pământului. Există şi în zilele noastre.

101

Chögyam Trungpa Rinpoche a fost una dintre cele mai importante personalităţi în introducerea budismului tibetan în Occident. A murit în 1987, la vârsta de 47 de ani, însă a lăsat o moştenire solidă, constând în învăţăturile şi în comunitatea discipolilor şi practicanţilor care au crescut în jurul său. „Naşterea şi viaţa sunt expresii ale vieţii", scria el într-o declaraţie citită după moartea sa. „Mi-am îndeplinit datoria şi mi-am desfăşurat activităţile atât cât mi-a permis situaţia, iar acum am trecut în nefiinţă cât se poate de fericit... În ansamblu, disciplina şi practicarea sunt esenţiale, indiferent dacă sunt sau nu alături de voi. Indiferent dacă sunteţi tineri sau bătrâni, trebuie să învăţaţi, din moartea mea, lecţia impermanenţei."

102

Gadge Baba a fost un sfânt rătăcitor care a dus mai departe marea tradiţie a lui Tukaram şi Eknath. Numele său vine de la un ciob de vas de lut – *gadge* – pe care îl purta pe cap. A călătorit timp de cincizeci de ani dintr-un sat în altul, oficiind ritualuri şi făcând fapte bune. În 1951, la vârsta de şaptezeci şi cinci de ani, când un prieten l-a sfătuit să se odihnească, el i-a replicat: „Prietene, acest trup este un cal închiriat. Cu cât îl dezmierzi mai mult, cu atât devine mai docil şi mai leneş. Şi cu cât îl pui mai mult să alerge, cu atât mai mult munceşte

pentru tine". Cu toate că şi-a continuat călătoriile, în 1953 şi-a pierdut de două ori cunoştinţa din cauza diabetului. Obişnuit să doarmă pe o saltea întinsă pe pământ, când a fost spitalizat şi a fost aşezat pe o saltea moale, în 1956, a fugit din spital. Când a fost întrebat despre aceasta, a glumit că nu putea să plătească o factură mare la spital, însă pe urmă, pe un ton mai serios, a adăugat: „În faţa lui Dumnezeu, cazul meu a fost deja audiat. Am primit totuşi o suspendare şi mi s-a permis să mai trăiesc câteva zile". Cu toate că era foarte bolnav, şi-a continuat călătoriile, mulţimi de oameni însoţindu-l. În data de 7 decembrie, cu toate că starea sănătăţii sale era critică, a plecat din Bombay. A murit, într-o manieră care i s-a potrivit, într-o camionetă, în drum spre Nagarwadi. Trecerea sa în nefiinţă a fost în deplină armonie cu viaţa pe care a trăit-o. De când şi-a părăsit căminul, la vârsta de 29 de ani, nu a mai avut niciun cămin, nicăieri. A fost un om pe drumuri şi pe drumuri şi-a sfârşit zilele. Peste trei sute de mii de oameni s-au adunat pentru a participa la ultimele ceremonii care i-au fost dedicate, la Amravati. El spunea adeseori că trupul aparţine celor cinci elemente ale naturii (pământul, aerul, apa, cerul şi soarele), iar din momentul în care îşi pierde utilitatea, trebuie să fie înapoiat elementelor.

103

Într-o după-amiază de duminică de la sfârşitul lunii martie a anului 1973, Yasutani Roshi a oficiat o *jukai* (ceremonie de transmitere a preceptelor budiste) la Sanun Zendo, în Kamakura, Japonia. Fiind bolnav de câtva timp, s-a aşezat cu grijă pe o platformă, respirând greu şi

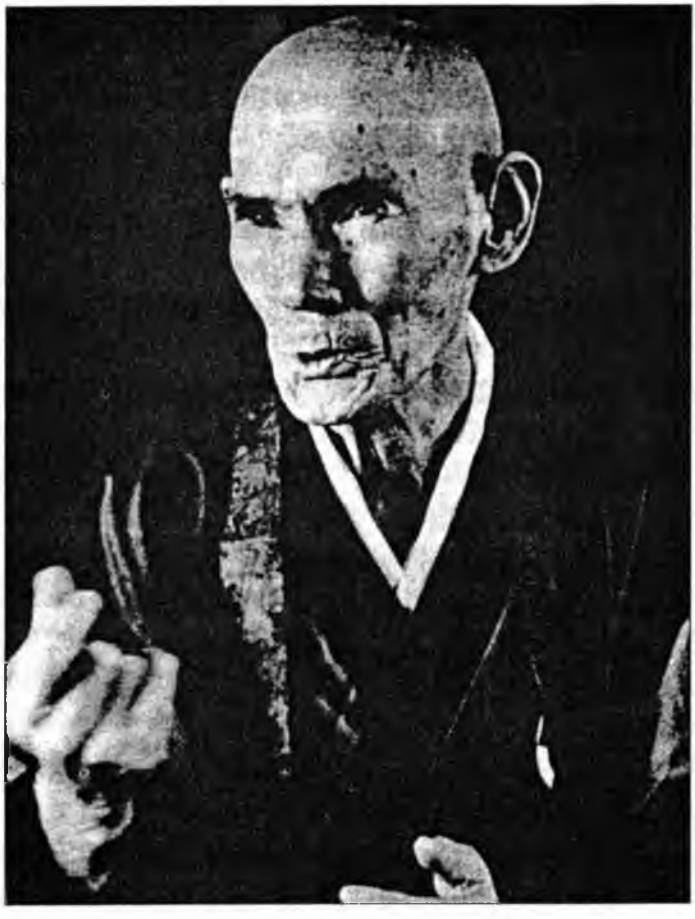

Haku'un Ryoko Yasutani

superficial. Cu toate că suferea adeseori de o tuse convulsivă, aceasta nu s-a manifestat; după aproximativ cinci minute, respiraţia i-a revenit la normal. A intrat în *samadhi* şi a început ritualul *jukai*. Ceremonia a fost oficiată fără cea mai mică tulburare, fără să tuşească măcar o singură dată. A vorbit cu o voce surprinzător de tare şi de puternică. Mai târziu, a spus că ceremonia *jukai* din acea zi avea să fie ultima pentru el, că o oficiase exclusiv datorită puterii de voinţă.

Două zile mai târziu, s-a aşezat cu picioarele încrucişate pe pat şi a luat micul dejun format din terci de orez. O persoană care îl îngrijea l-a lăsat singur pentru a se duce să ia un prosop, iar când s-a întors, l-a găsit mort.

Acesta este unul dintre ultimele poeme pe care le-a scris Yasutani:

Strălucitor, strălucitor, curat, clar, gol şi splendid.
Marele pământ, munţii şi râurile – pântecele dezvăluit.
Sunt flori şi e Luna – cine-i Stăpânul!
Primăvara, toamna, iarna şi vara se-ntrec în veşminte noi.

104

Meher Baba şi-a petrecut ultimii ani din viaţă în special în izolare. Din 1925, până la moartea sa, care a survenit în 1969, el a păstrat o tăcere neîntreruptă, comunicând iniţial cu ajutorul scrisului şi apoi prin semne. A ieşit din izolarea finală în iulie 1968. În luna decembrie a început să sufere de spasme musculare la nivelul membrelor şi coloanei vertebrale şi le-a spus celor din *mandali* (grup de companioni apropiaţi): „Este foarte aproape momentul". Luna următoare, l-a consolat pe un adept care era foarte îngrijorat din pricina morţii

sale, spunându-i: „Voi fi bine până la sfârşitul acestei luni". În data de 30 decembrie, a fost nevoie de mai multe persoane care să-l ţină de picioare, în timp ce nişte spasme foarte puternice îi zguduiau trupul. În seara aceea, cu toate că durerea a fost cumplită, i-a spus unui membru din *mandali*: „Eu nu sunt corpul acesta". Imediat după amiază, a doua zi, Baba a suferit un spasm puternic, iar respiraţia i s-a oprit. Încercările de a-l resuscita au fost zadarnice. Cu toate că s-a transmis întregii lumi mesajul că înmormântarea lui Baba urma să aibă loc pe 1 februarie, sora lui şi-a adus aminte că Baba îi spusese prin semne, în ultima dimineaţă, că „după şapte zile va fi sută la sută liber". Şi astfel, corpul lui Baba, acoperit de ghirlande şi înconjurat de blocuri de gheaţă, a fost lăsat neînmormântat şapte zile, în timp ce un şir neîntrerupt de adepţi s-a scurs prin faţa lui, pentru a-i aduce un ultim omagiu. A fost înmormântat în cea de-a opta zi. Una dintre zicerile sale, preţuită de către adepţi, aduce o mică mângâiere: „Când voi renunţa la trup, voi rămâne în toţi cei care mă iubesc. Nu pot să mor vreodată. Iubiţi-mă, daţi-mi ascultare şi mă veţi găsi".

Chiar dacă ar fi ca moartea să se pogoare
asupra ta azi asemenea fulgerului,
trebuie să fii pregătit să mori fără tristeţe
şi fără regrete,
fără strop de tânjeală după ce laşi în urmă.
Păstrând recunoaşterea vederii absolute, ar trebui
să părăseşti această lume asemenea vulturului
care se înalţă pe cerul albastru.
— Dilgo Khyentse Rinpoche

105

La vârsta de numai cincisprezece ani, Dilgo Khyentse Rinpoche i-a promis primului său învăţător, chiar înainte ca acesta să treacă în nefiinţă, că îi va învăţa fără niciun fel de rezerve pe toţi cei care i-ar cere Dharma. Pentru a se pregătit pentru această sarcină, şi-a petrecut cea mai mare parte a următorilor treisprezece ani în izolare tăcută în sihăstrii şi peşteri, în sălbăticie, în apropiere de locurile sale natale din Nepal. După această perioadă, când i-a spus celui de al doilea învăţător că ar fi vrut să-şi petreacă restul vieţii într-o izolare strictă pentru meditaţie, a primit răspunsul: „A sosit vremea ca tu să îi înveţi şi să le transmiţi celorlalţi toate învăţăturile fără număr şi preţioase pe care le-ai primit". Călătoria sa interioară îl dusese la o extraordinară profunzime a cunoaşterii, care i-a permis să fie un izvor de bunătate plină de dragoste, înţelepciune şi compasiune pentru toate fiinţele vii, până la moartea sa, care a intervenit în 1991.

Khyentse Rinpoche a fost întotdeauna perfect conştient de impermanenţa morţii şi de câte ori oamenii îl invitau să facă o vizită sau îi cereau să mai vină, el le spunea: „Dacă am zile, voi veni". Şi-a păstrat energia caracteristică chiar şi după împlinirea vârstei de optzeci de ani. Însă, la începutul anului 1991, a dat primele semne de îmbolnăvire, în timp ce preda la Bodhgaya, locul în care Buddha a ajuns la iluminare, în India. Cu toate acestea, şi-a încheiat programul de acolo şi s-a dus la Dharamsala, unde a petrecut o lună dându-i învăţături importante lui Dalai Lama. Când s-a întors în Nepal, în cursul primăverii, a devenit evident că starea sănătăţii sale continua să se deterioreze. Pierdea în greutate şi

Dilgo Khyentse Rinpoche

avea nevoie de tot mai multă odihnă. Cea mai mare parte din timp şi-o petrecea în rugăciune tăcută şi meditaţie; numai câteva ore pe zi erau dedicate întâlnirilor cu aceia care aveau cea mai mare nevoie de el. În loc să mai facă o călătorie în Tibet, a preferat să petreacă trei luni şi jumătate într-un loc sacru de izolare din Bhutan. În cursul anului, a indicat de mai multe ori că avea să părăsească această lume cât de curând. Uneori, glumea în legătură cu aceasta, spunând: „Să mor acum?" I-a scris unui discipol apropiat, spunându-i: „Ne vom întâlni pe Gloriosul Munte de Culoarea Cuprului" (câmpul Buddha al lui Padmasambhava, maestrul care a dus budismul în Tibet).

După retragerea din Bhutan, sănătatea lui Khyentse Rinpoche a părut să se amelioreze. I-a vizitat pe mai mulţi discipoli ai săi care trăiseră în izolare şi le-a vorbit despre învăţătorul suprem, de dincolo de naştere şi moarte şi de oricare altă manifestare fizică. A fost invitat la Kalimpong de Regina-Mamă a Bhutan-ului, însă a preferat ca în locul elicopterului pe care ea i-l pusese la dispoziţie să facă pe jos această călătorie dificilă, pentru a-l vizita în drum şi pe un vechi discipol de-al său.

La scurt timp după întoarcerea în Bhutan, Khyentse Rinpoche a dat din nou semne de boală şi timp de aproape douăsprezece zile a fost aproape incapabil să mănânce şi să bea. Cu patru zile înaintea trecerii sale în nefiinţă, a scris pe o bucată de hârtie: „Voi pleca pe nouăsprezece". Două zile mai târziu, a sosit din Nepal Trulshik Rinpoche, cel mai apropiat discipol al său şi prieten spiritual, iar întâlnirea lor a fost foarte fericită. A doua zi, în 27 septembrie 1991 (ziua a nouăsprezecea a lunii

tibetane), la înserat, i-a rugat pe cei care îl îngrijeau să-l ridice şi a intrat într-un somn liniştit. În primele ore ale dimineţii, a încetat să respire şi mintea lui s-a dizolvat în absolut.

La cererea discipolilor săi din Tibet şi din întreaga lume, trupul său a fost păstrat un an, folosindu-se metodele tradiţionale de îmbălsămare. În fiecare zi de vineri (ziua trecerii sale în nefiinţă), în primele şapte săptămâni, s-au aprins o sută de mii de candele cu unt pe Bodhnath Stupa, lângă Mănăstirea Shechen din Nepal. În cele din urmă, rămăşiţele sale pământeşti au fost incinerate lângă Paro, în Bhutan, în noiembrie 1992, în cadrul unei ceremonii care a durat trei zile şi la care au participat peste o sută de lamaşi importanţi, familia regală şi preoţi din Bhutan, cinci sute de discipoli occidentali şi o uriaşă mulţime de aproximativ cincizeci de mii de adepţi – o adunare fără precedent pentru istoria statului Bhutan. Ca şi în cazul altor maeştri, moartea lui a fost ultima învăţătură pe care a dat-o, învăţătura despre impermanenţă:

> Niciodată să nu uiţi cât de iute se va sfârşi această viaţă – asemenea unui fulger vara sau unei fluturări de mână. Acum, când ai ocazia să practici Dharma, nu irosi nicio clipă cu altceva, ci cu toate energiile şi cu toate străduniile, practică Dharma.

106

Telanga Swami a fost o fiinţă superioară care, spre marea nemulţumire a Poliţiei din Varanasi, întotdeauna stătea în pielea goală. Când Telanga Swami a realizat că misiunea lui pe această lume era împlinită, şi-a stabilit

data plecării la o lună din ziua respectivă. În ziua stabilită, le-a dat elevilor săi instrucţiunile necesare pentru ca trupul său să fie închis într-o cutie din lemn şi aruncat în mijlocul Gangelui. În ziua aceea a petrecut multe ore într-o încăpere închisă, în meditaţie profundă. Ieşind din încăpere după-amiaza, a binecuvântat un grup de discipoli şi de admiratori, a luat poziţia lotus şi a intrat în *mahasamadhi*. După câte se vorbea, ar fi atins vârsta de 280 de ani.

107

Când Tung-shan, un maestru zen, a considerat că era timpul să se ducă, s-a ras pe cap, s-a îmbăiat, şi-a îmbrăcat veşmântul, a bătut clopotul pentru a-şi lua rămas-bun de la comunitate şi a stat nemişcat până când a încetat să mai respire. După toate aparenţele, trecuse în nefiinţă. Întreaga comunitate a izbucnit în plâns îndurerată, ca nişte copii mici la moartea mamei lor. Deodată, maestrul a deschis ochii şi le-a spus călugărilor care suspinau: „Noi, călugării, trebuie să fim detaşaţi de toate lucrurile trecătoare. În aceasta constă viaţa spirituală. A trăi înseamnă a munci, a muri înseamnă a te odihni. Care este rostul să gemem şi să suspinăm?" Pe urmă a ordonat o masă de „purificare de prostie" pentru întreaga comunitate. După masă, le-a spus: „Vă rog să nu faceţi caz din pricina mea! Fiţi calmi, aşa cum se cuvine pentru o familie de călugări! Vorbind la modul general, atunci când cineva este pe punctul de a se duce, nu are nevoie de gălăgie şi de agitaţie". Zicînd acestea, s-a întors în încăperea stareţului, unde a şezut în poziţia de meditaţie până când a trecut în nefiinţă.

108

Atunci când înţeleptul taoist Lai se afla în pragul morţii, un alt înţelept l-a întrebat: „Mare este Ziditorul Lucrurilor! Ce se va întâmpla cu tine? Unde vei fi trimis?" Lai i-a răspuns: „Un copil care îşi ascultă tatăl şi mama se va duce oriunde i se spune să se ducă – est, vest, sud sau nord. Yin şi Yang, elementele naturii, nu sunt oare pentru om ca tatăl sau mama? Dacă nu le-aş da ascultare acum, după ce m-au adus în punctul morţii, cât de neascultător m-aş arăta! Ei nu sunt de condamnat. Marele pământ mă împovărează cu un trup, îmi impune cu forţa truda vieţii, mă alină la bătrâneţe şi mă linişteşte în moarte. Dacă viaţa este bună, moartea este de asemenea bună. Cum ar fi dacă fierarul ar turna metalul şi metalul ar sări în sus şi ar zice «Fă din mine cea mai bună sabie!»? Fierarul ar considera că e o prevestire de rău augur. Acum, că forma mea omenească se descompune, dacă eu aş spune «Vreau să fiu om! Nimic altceva decât om!», Ziditorul Lucrurilor m-ar crede cât se poate de nedemn. Cerul şi pământul sunt o mare forjă şi Ziditorul Lucrurilor este maestru fierar. Este posibil ca locul în care mă trimite să fie greşit?"

Poteci înguste către cimitir generaţii
de călugări camelii scuturate
— Mitsu Suzuki

POSTFAŢĂ

În cartea sa *Death and Dying: The Tibetan Tradition*, Glenn Mullin remarcă: „Nimic nu se consideră a fi un învăţător mai eficient în privinţa morţii şi a impermanenţei decât trecerea în nefiinţă a propriului guru".

Am avut marele noroc de a mă afla în ashram-ul guru-lui meu, în India, atunci când acesta a trecut în nefiinţă. Motivul medical pentru care Swami Muktananda (numit cu afecţiune Baba de către adepţii săi) şi-a părăsit trupul a fost un atac de inimă. Cu câteva ore înaintea trecerii sale în nefiinţă, a început să vorbească despre sine la timpul trecut. Nimeni nu a băgat de seamă în mod deosebit acest lucru, deoarece maeştrii siddha yoga, cunoscuţi drept „fiinţe perfecte", rostesc adeseori lucruri misterioase.

La ora 11,30 seara, a început să răsune gongul ashram-ului, care era bătut de regulă numai la răsăritul şi la apusul soarelui. A părut ciudat. În fundal se putea auzi murmurul lent al incantaţiilor, laolaltă cu bătăile intermitente, ca de pe un şantier. De vreme ce construcţiile la care lucrează muncitorii din triburile indiene sunt ridicate adeseori la miezul nopţii, după cum uneori şi nunţile au loc la miezul nopţii, loviturile de gong au părut mai puţin nepotrivite faţă de incantaţii. Pe coridorul pe care se afla încăperea pe care o împărţeam cu alte trei femei, am auzit paşi grăbiţi şi o voce de femeie tânără

care spunea: „Baba nu se simte bine. Toată lumea este chemată să incanteze".

Am aruncat toate ceva pe noi şi ne-am dus repede jos. Intensitatea incantaţiilor şi a loviturilor de gong a crescut, iar situaţia părea încă şi mai confuză. Dacă Baba nu se simţea bine, atunci de ce se apucaseră oamenii să smulgă podeaua din sala de meditaţie, aflată în curte, imediat alături de apartamentul lui? Lucrul acesta nu-l tulbura? În acel moment, s-a apropiat unul dintre swami şi a şoptit încet: „Baba şi-a părăsit trupul". Nu mi-a venit să cred. Nu putea să o facă. Cum ar fi putut să mă părăsească? Şi totuşi, privind împrejur, am înţeles că aceasta era singura explicaţie de bun-simţ. Nimeni nu s-ar fi apucat să smulgă podeaua decât dacă Baba ar fi dat indicaţii explicite ca pregătirea locului destinat înmormântării lui să înceapă imediat ce murea. Am păşit în jur ameţită. Ar fi fost şi mai dureros să şed, aşa că am continuat să mă mişc. Deja sute de oameni erau în picioare, în locul acela, şi fiecare părea să fie închis într-un cocon de şoc. Unii se lăsaseră să cadă jos grămadă, lipsiţi de vlagă, pentru a rosti incantaţii, incapabili să se mişte. Alţii măturau cu vigoare praful şi resturile de la demolarea care avea loc la numai câţiva paşi de cei care intonau. Murmurul incantaţiilor părea să cuprindă durerea Universului. Am făcut şi eu ce făceau ceilalţi. Mai întâi, am intonat, iar când asta nu mi s-a mai părut potrivit, am măturat.

În jurul orei 3,00 dimineaţa, am rătăcit până în Amrit, o cafenea din partea de jos a grădinii, unde se adunau adeseori occidentalii. La fiecare masă se auzeau poveşti despre Baba, despre viaţa lui, despre gloria lui,

unele din urmă cu numai câteva zile, altele din urmă cu cincisprezece ani. Lacrimi, râsete, neputinţa de a crede ce se întâmplase, gratitudine. Atmosfera era încărcată de har. Harul circula sub forma oamenilor despre care credeam că aveau limitări. Odată în viaţă, bagajul lor karmic era suspendat, egoul lor nu mai era vizibil. Conceptele limitatoare care dădeau formă, de regulă, percepţiei pe care o aveam asupra celorlalţi – şi a mea – se dizolvaseră. Tot ce vedeam era lumina. Absolut fiecare particulă de aer era luminată.

Aveam mintea complet nemişcată. În lăuntrul meu simţeam un lac lichid de lumină cristalină. Îmi simţeam inima însărcinată cu însăşi bucuria de a fi vie şi prezentă în fiecare secundă. Era ceva asemenea acelor limpezi, excitante momente de adoraţie liber plutitoare pe care le trăieşti într-o clipire, când eşti adolescent. Însă de această dată dragostea nu avea nevoie de un obiect. Nu trebuia decât să fie savurată pentru ea însăşi; originea şi destinaţia ei se aflau acum în spaţiul dintre propriile mele bătăi de inimă. Fiecare moment era imaculat şi trebuia savurat pentru simplul motiv că exista.

Odată cu intrarea lui Baba în *mahasamadhi*, am ştiut că viaţa mea începea din nou. Şi îmi aparţinea mie toată, datorită lui. Cum poate să aibă vreodată sfârşit litania recunoştinţei faţă de un dar atât de preţios? El este încă viu în mine şi astăzi. Mai există un singur alt dar care ar putea să umbrească acest dar al maeştrilor siddha: întotdeauna ei lasă un maestru în viaţă, care să continue să-i sprijine şi să-i călăuzească pe adepţii lor spre scopul final. Baba a transmis moştenirea siddha unui discipol apropiat, pe care îl pregătea de când avea cinci ani, Swami

Chidvilasananda, o femeie, care acum este numită cu afecţiune Gurumayi.

Cu două veri în urmă, când o vizitam pe Gurumayi la ashram-ul Shree Muktananda din South Fallsburg, New York, am urmat un curs intitulat „Moartea există cu adevărat?" Într-o după-amiază târzie, pe la mijlocul cursului, o frumoasă femeie swami ne-a cerut tuturor să închidem ochii pentru contemplaţie: „Întrebaţi-vă «Unde am să mă duc când voi muri»". Înainte ca gura ei să rostească întrebarea până la sfârşit, am auzit cuvinte care îmi răsunau în piept: „În inima lui Baba". Aceste cuvinte fuseseră în mod clar formulate de altceva decât mintea mea conştientă. Am plecat din Catskills, în vara aceea, cu o nouă bucurie care venea din sentimentul că ştiam unde aveam să locuiesc în cele din urmă.

Dintr-un motiv misterios, când am ajuns acasă, am început să adun povestiri despre trecerea în nefiinţă a maeştrilor şi să le introduc în calculator. Se părea că era pe cale să se nască o carte.

Titlul iniţial pe care i-l dădusem – *Diamond Light: How Great Beings Die* – a fost determinat de o experienţă pe care am avut-o după moartea mamei mele. Pe parcursul mai multora dintre ultimii ei optzeci şi nouă de ani de viaţă, a vrut ca niciodată să nu-i facem cadouri, dar întotdeauna îşi încânta privirea cu diamantele strălucitoare din vitrinele magazinelor de bijuterii de la mall, unde ne duceam să luăm prânzul. Diamantul din inelul ei de logodnă era ciobit de peste o jumătate de secol şi părea să tânjească după ceva din acest punct de vedere.

A murit împăcată cu o zi înainte de Sfântul Valentin, în 1993, la o săptămână după ce a suferit un atac de

inimă. În duminica ce a urmat, în cursul meditaţiei noastre de dimineaţă, am avut o viziune puternică. Mi-a apărut şezând alături de guru lui Baba, Bhagawan Nityananda, legănându-şi braţele în extaz, cu o expresie de fericire indescriptibilă întipărită pe chip. În spatele ei, am văzut ceva care părea să fie un imens ţurţur. Pe urmă am auzit spunând, aproape ca o ovaţie, „Mi-a dat diamante! Mi-a dat diamante!" Pentru mine, aceasta a fost confirmarea că Bhagawan îi dăduse lumina interioară, adevărata piatră preţioasă după care tânjise.

Câţiva ani mai târziu, în august 1995, tatăl meu, în vârstă de nouăzeci şi trei de ani, a venit să-şi petreacă ultimele două săptămâni de viaţă la noi acasă. Deşi peste ani nu manifestase niciun fel de interes faţă de practicile mele yoga, ceea ce-i plăcea tatălui meu să asculte era o înregistrare cu Baba intonând *Om Namah Shivaya*, mantra de iniţiere în ascendenţa siddha yoga. Cu câteva zile înainte să plece, a vrut să-i explic foarte simplu cine a fost Baba Muktananda. I-am spus că Baba a fost un om care şi-a petrecut întreaga viaţă căutându-l pe Dumnezeu şi că, sub călăuzirea maestrului său, a ajuns la realizarea lui Dumnezeu, devenise una cu Dumnezeu. Asta a părut să-i răspundă la întrebare.

Cu aproximativ trei ore înainte să moară, l-am întrebat pe tata dacă voia să-i pun înregistrarea cu Baba intonând mantra. Am fost foarte surprinsă când i-am auzit răspunsul, care s-a dovedit a reprezenta, de fapt, ultimele sale cuvinte: „Doar până vine El. Doar până vine El". Nu sunt sigură ce anume a vrut să spună de fapt, însă aceste cuvinte au fost pentru mine un dar; m-au făcut să simt o imensă bucurie în !ăuntrul meu. Am ştiut că, indiferent

care era forma sub care avea să vină „El", aceasta trebuia să fie neapărat perfectă.

Faptul că am fost de faţă la moartea tatălui meu a reprezentat, probabil, cea mai intimă experienţă pe care am trăit-o alături de el. Am avut impresia că a fost o onoare şi un privilegiu că mi-a permis să iau parte la despărţirea sa de această lume. Ascendenţa siddha ne învaţă că toţi membrii familiei adepţilor, pentru şapte generaţii, primesc mila şi protecţia maeştrilor siddha. Felul în care părinţii mei au primit această grijă mi-a dat o idee despre adevărul şi frumuseţea învăţăturii.

Harul palpabil pe care l-am simţit în preajma procesului morţii lor şi a despărţirii de această lume mi-a inspirat un titlu revizuit pentru această carte, *Graceful Exits*, care mi-a venit în minte într-un fel foarte natural, într-un moment de linişte. Cu toate acestea, când am fost întrebată de ce am compilat cartea, nu am putut să răspund. Nu ştiam. Motivul profund, de care nu eram conştientă, mi s-a clarificat abia cu câteva săptămâni în urmă. Am simţit o durere în piept şi m-am dus la camera de urgenţă de la spitalul din apropiere, gândindu-mă că aveam un atac de inimă uşor. Am plecat de acolo după cinci ore şi după ce am aflat că aveam cancer pulmonar avansat, cu metastaze osoase. Speranţa mea de viaţă s-a îngustat foarte mult. Fără să o ştiu, fusese ocupată cu compilarea unui manual de pregătire a propriei mele „plecări întru har"! La aflarea acestei veşti, am recurs din nou la izvorul care m-a ostoit întotdeauna: guru al meu. De îndată ce i-am transmis un mesaj lui Gurumayi, percepţia mea asupra lumii a început să se schimbe radical. Brusc, am văzut cărămizile karmice care îmi ascunseseră conştiinţa pe timpul întregii vieţi. Multe daruri

de pătrundere şi înţelegere sublimă a vieţii şi a morţii s-au revărsat asupra mea. Într-o dimineaţă, aflându-mă în meditaţie, am avut o viziune incredibilă. Am văzut chipul lui Gurumayi de aproape, pe pământ. Ochii s-au deschis şi mi-a zâmbit. „Sunt alături de tine", mi-a spus. Imaginea aceasta a dispărut şi apoi am văzut aceeaşi scenă, numai că de această dată chipul ei era cu totul transparent şi am auzit cuvintele „Sushila, mor cu tine". Pe urmă mi-a răspuns la o mare întrebare practică pe care o aveam, legată de timpul până când aveam să plec. „Mori câte puţin în fiecare zi, în meditaţie", mi-a spus ea. Această experienţă a fost darul cel mai extraordinar şi mi-a implantat convingerea că Gurumayi va fi alături de mine de-a lungul acestui drum şi că mă va trece dincolo.

La o lună după ce am aflat vestea, în cea de a zecea şi ultima zi de radioterapie cerebrală paliativă, am putut să mă duc în South Fallsburg ca să fiu aproape de Gurumayi timp de câteva săptămâni. Am început să trăiesc, în inima mea, experienţe şi mai extraordinare ale compasiunii ei faţă de mine. Am ajuns acolo cu tulburări digestive, efecte secundare ale iradierii. Gurumayi a venit în meditaţie la mine şi mi-a spus: „Oferă-mi mâncarea ta şi eu o voi transforma în *prana*, în lumină". După aceasta, aşa am procedat la fiecare masă şi mâncarea a devenit un adevărat nectar. În această perioadă, pătrunderea şi înţelegerea profundă care mi-au fost transmise au părut să se aşeze în adâncul fiinţei mele şi am fost catapultată în starea de a fi prezentă pur şi simplu în inimă. Era o stare lipsită de frică, lipsită de dorinţă. Prin urmare, când mi s-a cerut să ţin o prelegere de meditaţie intensivă în faţa unei audienţe de peste o mie de oameni, nu

am avut nici măcar o umbră de anxietate. (Lucru foarte neobişnuit, dat fiind că pe tot parcursul celor peste douăzeci de ani de practicare a tehnicilor siddha yoga am nutrit în secret o frică intensă de a mă confrunta cu o asemenea solicitare.) Însă în loc de aceasta, graţie unei stări de graţie pe care o căpătasem, prezentarea a fost o ofrandă adusă cu bucurie, o împărtăşire naturală şi confortabilă cu propriul eu. Când am menţionat în prezentare că ne aflăm cu toţii, împreună, în acest proces (al morţii), în încăpere s-a lăsat, pentru scurt timp, tăcerea. Aceasta a fost întreruptă imediat de un râset când am adăugat că cineva mi-a spus că pur şi simplu făceam „muncă suplimentară" pentru toţi adepţii.

Acum, revenită acasă, harul continuă să se reverse. Mă bucur de întregul sprijin al guru-lui meu şi al întregii comunităţi siddha, în fiecare zi în care drumul meu continuă. Aş putea chiar să spun că de-abia aştept experienţa morţii, care continuă să mi se dezvăluie zi de zi. În cursul unei meditaţii dinainte de a mă duce la Fallsburg, Gurumayi mi-a spus să-mi amintesc cea mai profundă şi extraordinară meditaţie a mea din ultimii douăzeci de ani. Pe urmă mi-a spus că „mahameditaţia", meditaţia supremă, depăşeşte într-un mod inimaginabil oricare dintre aceste experienţe.

Dacă prezenta carte este de ajutor pentru a face trecerea în nefiinţă, fie şi pentru o singură persoană, mai încărcată de har, mai încărcată de lumină, mai plină de dragostea şi înţelegerea sublimă a lui Dumnezeu, înseamnă că şi-a îndeplinit cu prisosinţă scopul.

Sushila Blackman,
21 septembrie 1996

Sushila Blackman a trecut în nefiinţă împăcată şi conştientă în după-amiaza de sâmbătă, 9 noiembrie 1996. Potrivit tradiţiei spirituale pe care a respectat-o, această zi este sărbătorită sub numele Diwali, Festivalul Luminilor şi începutul Anului Nou.

MAEŞTRI ŞI SURSE

Iată în continuare o listă a maeştrilor ale căror treceri în nefiinţă sunt povestite în această carte şi bibliografia originală din care au fost extrase aceste povestiri. Numele maeştrilor sunt urmate de anii naşterii şi decesului (când au fost cunoscute) şi de tradiţiile religioase cărora le-au aparţinut. Numele sunt redate potrivit materialului bibliografic, ceea ce înseamnă, de exemplu, că numele unor maeştri chinezi au primit transliteraţia în japoneză şi există si unele inconsecvenţe în romanizarea lor. Ch'an este pronunţarea caracterului pronunţat Zen în japoneză şi a fost folosită pentru identificarea maeştrilor chinezi care au aparţinut acestei tradiţii.

1. Maestru anonim budist.
   Din *What Survives? Contemporary Explorations of Life After Death*, editată de Gary Doore (New York: Tarcher/ Putnam, 1990).
2. Matsuo Basho (1644-94). Zen.
   Din *Zen Poems of China and Japan*, de Lucien Stryk, Takashi Ikemoto şi Taigan Takayama. Copyright © 1973 Lucien Stryk, Takashi Ikemoto şi Taigan Takayama. Folosit cu permisiunea Doubleday, divizie a Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc.
3. Taji (1889-1953). Zen.
   Din *The Wheel of Life and Death*, de Philip Kapleau. Copyright © 1989 Rochester Zen Center. Folosit cu permisiunea Doubleday, divizie a Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc.
4. Neem Karoli Baba (secolul XX). Hindus.
   Din *Miracle of Love: Stories of Neem Karoli Baba*, de Ram Dass (Santa Fe: Fundaţia Hanuman , 1979). Cu acordul.
5. Takuan Soho (1573-1645). Zen.
   Din *The Wheel of Death*, de Philip Kapleau, © 1971. Retipărit cu acordul Centrului Zen Rochester.

6. Anandamayi Ma (1896-1982). Hindus.
   Elizabeth Hallstrom, *My Mother, My God: Anandamayi Ma* (disertaţie pentru doctorat, Universitatea Harvard, 1995).
7. Hakuin Ekaku (1689-1769). Zen.
   John Stevens, *Three Zen Masters: Ikkyu, Hakuin, and Ryokan* (Tokyo: Kodansha International, 1993). Cu acordul.
8. Lama Tseten (secolul XX). Tibetan.
   Din *The Tibetan Book of Living and Dying,* de Sogyal Rinpoche. Copyright © 1993 Rigpa Fellowshipag. Cu acordul.
9. Akkalkot Swami (date necunoscute). Hindus.
   Dintr-o lucrare de masterat nepublicată, din biblioteca ashram-ului Shree Muktananda, South Fallsburg, NY şi din N.S. Karandikar, *Biography of Sri Swami Samarth Akkalkot Maharaj* (Bombay: P.B. Paanjpe, fără an).
10. Tenno Dogo (J. pentru T'ien-huang Tao-wu; 748-807). Ch'an.
    Din *The Wheel of Death,* de Philip Kapleau, © 1971. Retipărită prin acord cu Centrul Zen Rochester.
11. Buddha (563-483 î. Hr.).
    Din *Death and Dying: The Tibetan Tradition,* de Glen H. Mullin (London: Penguin Arkana, 1987). Copyright © 1986 Glenn H. Mullin. Cu acordul.
12. Lin-chi I-hsüan (m. 866). Ch'an.
    Din *Samadhi,* de Mike Sayama. Cu acordul State University of New York Press © 1986.
13. Kalu Rinpoche (1904-89). Tibetan.
    Din *The Tibetan Book of Living and Dying,* de Sogyal Rinpoche. Copyright © 1993 de Rigpa Fellowship. Cu acordul.
14. Chuang Tzu (369-286 î. Hr.). Taoist.
    Din *The Wheel of Death,* de Philip Kapleau, © 1971. Retipărit cu acordul Centrului Zen Rochester.
15. Razan (secolul al IX-lea). Ch'an.
    Din *The Wheel of Death,* de Philip Kapleau, © 1971. Retipărit cu acordul Centrului Zen Rochester.
16. Sri Ramakrishna (1836-86). Hindus.
    Din *Saints of India,* de Anna (Madras: Sri Ramakrishna Math, 1977) şi din *Gurus, Swamis, Avatars,* de Marvin

Henry Harper (Philadelphia: Westminster Press, 1972). Cu acordul.

17. Sarada Devi (1853-1920). Hindus.
    Din *Great Women of India,* de Ramesh Majundar (Almora, India: Mayavati, 1982).
18. Hui Neng (638-713). Ch'an.
    Heinrich Dumoulin, *Zen Buddhism: A History,* vol. 1, *India and China.* (New York: Macmillan, 1988).
19. Sonam Namgyal (1873-1952). Tibetan.
    Din *The Tibetan Book of Living and Dying,* de Sogyal Rinpoche. Copyright © 1993 Rigpa Fellowship. Cu acordul.
20. Hofuku Juten (J. pentru Pao-fu Ts'ung-chan; m. 928). Ch'an.
    Din *The Wheel of Death,* de Philip Kapleau, © 1971. Retipărită cu acordul Centrului Zen Rochester.
21. Sai Baba (m. 1918). Hindus.
    Din *The Life and Teachings of Sai Baba of Shirdi,* de Antonio Rigopoulos. Cu acordul of the State University of New York Press, © 1993.
22. Venkusha (secolul al XIX-lea) Hindu.
    Din *The Life and Teachings of Sai Baba of Shirdi,* de Antonio Rigopoulos. Cu acordul State University of New York Press, © 1993.
23. Bassui Tokusho (1327-87). Zen.
    Din *Mud and Water: A Collection of Talks de the Zen Master Bassui,* tradusă de Arthur Braverman (San Francisco: North Point Press, 1989).
24. Yamamoto Gempo (1865-1961). Zen.
    Din *The Wheel of Death,* de Philip Kapleau, © 1971. Retipărită cu acordul Centrului Zen Rochester.
25. Nyogen Senzaki (1876-1958). Zen.
    Din *Crazy Clouds: Zen Radicals, Rebels & Reformers,* de Perle Besserman şi Manfred Stegner (Boston; Shambala, 1991) şi *Nine-Headed Dragon River,* de Peter Matthiesen, (Boston: Shambala, 1985).
26. Ramana Maharshi (1879-1950). Hindus.
    Din *Ten Saints of India,* de T.M.P. Mahadevan (Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1971).

27. Kabir (1440-1518). Hindus/musulman.
    Din *Sufis, Mystics, and Yogis of India,* de Bankey Behari (Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1962) şi *Spiritual Masters of India*, de Shashi Ahluwalia (Delhi: Manas Publications, 1987).
28. Yakusan Igen (J. pentru Yüeh-shan Wei-yen; 751-843). Ch'an.
    Din *The Wheel of Death,* de Philip Kapleau, © 1971. Retipărită cu acordul Centrului Zen Rochester.
29. Swami Ram Tirth (1873-1906). Hindus.
    Din *Spiritual Masters of India,* de Shashi Ahluwalia (Delhi: Manas Publications, 1987) şi din *Practical Vedanta of Swami Ram Tirth,* tipărită de Brandt Dayton (Honesdale, PA: The Himalayan International Institute, 1978).
30. Regretatul stareţ al mănăstirii Namgyal Dratsang. Tibetan.
    Din *Death and Dying: The Tibetan Tradition,* de Glen H. Mullin (London: Penguin Arkana, 1987). Copyright © 1986 Glenn H. Mullin. Cu acordul.
31. Shunryu Suzuki (1905-71). Zen.
    Din *Zen Mind, Beginners Mind,* de Shunryu Suzuki (New York: Weatherhill, 1970).
32. Primul Dalai Lama (Gendün Drub; 1391-1475). Tibetan.
    Din *Death and Dying: The Tibetan Tradition,* de Glen H. Mullin (London: Penguin Arkana, 1987). Copyright © 1986 Glenn H. Mullin. Cu acordul.
33. Gauribai (date necunoscute). Hindus.
    Din *Women Saints of East and West* (Hollywood, CA: Vedanta Press, 1978). Cu acordul.
34. Tekisui (1822-99). Zen.
    Din *Zen: Poems, Sermons, Anecdotes, Interviews,* traducere de Lucien Stryk şi Takashi Ikemoto (Athens, OH: Ohio University Press/ Swallow Press, 1981). Cu acordul.
35. Shriman Tapasviji Maharaj (m. 1955). Hindus.
    Din *Maharaj,* de T.S. Anantha Murthy (San Raphael, CA: Dawn Horse Press, 1986). Cu acordul.
36. Gaurima (1858-1938). Hindus.
    Din *Women Saints of East and West* (Hollywood, CA: Vedanta Press, 1978). Cu acordul.

37. Shri Bodhendra (m. 1692). Hindus.
    Din *Saints of the Cauvery Delta,* de R. Krishnamurthy (New Delhi: Concept, 1979).
38. Ling Mo (m. 818). Ch'an.
    Din *Transmission of the Lamp: Early Masters,* compilaţie de Tao Yuan, traducere de Sohaku Ogata. (Wolfeboro, NH: Longwood Academic Press, 1990).
39. Sadsiva Brahmendra (secolul al XVIII-lea). Hindus.
    Din *Saints of the Cauvery Delta,* de R. Krishnamurthy (New Delhi: Concept, 1979).
40. Maharshi Brahmanda (m. 1906). Hindu.
    Din *Splendor in the Cave,* de S. Banerjee (Banerjee Publishing, 1976) şi *Saints of the Cauvery Delta,* de R. Krishnamurthy (New Delhi: Concept, 1979).
41. Nan Ch'uan (748-835). Ch'an.
    Din *Transmission of the Lamp: Early Masters,* compilaţie de Tao Yuan, traducere de Sohaku Ogata (Wolfeboro, NH: Longwood Academic Press, 1990).
42. Shen Tsan (date necunoscute). Ch'an.
    Din *Transmission of the Lamp: Early Masters,* compilaţie de Tao Yuan, traducere de Sohaku Ogata (Wolfeboro, NH: Longwood Academic Press, 1990).
43. Maestrul retras la Kham (secolul XX). Tibetan.
    Din *The Tibetan Book of Living and Dying,* de Sogyal Rinpoche. Copyright © 1993 Rigpa Fellowship. Cu acordul.
44. Yin Feng (secolul al IX-l-ea). Zen.
    Din *Transmission of the Lamp: Early Masters,* compilaţie de Tao Yuan, traducere de Sohaku Ogata (Wolfeboro, NH: Longwood Academic Press, 1990).
45. Dasui Fazhen (secolul al X-lea) Ch'an.
    Din *A Zen Life: D.T. Suzuki Remembered,* publicată de Masao Abe (New York: Weatherhill, 1986).
46. Kyabje Ling Rinpoche (m. 1983). Tibetan.
    Povestire pentru care îi sunt datoare lui Jhampa Shaneman, B.A.S.I.S., Duncan, British Columbia.
47. Tao-ch'o (date necunoscute). Budist chinez.
    Din *Breaking the Circle: Death and Afterlife in Buddhism,* de Carl B. Becker (Carbondale, IL: Southern Illinois University Press, 1993). Cu acordul.

48. Seng-chi (date necunoscute). Budist chinez.
Din *Breaking the Circle: Death and Afterlife in Buddhism,* de Carl B. Becker (Carbondale, IL: Southern Illinois University Press, 1993). Cu acordul.
49. Ikkyu Sojun (1394-1481). Zen.
Din *Three Zen Masters: Ikkyu, Hakuin, and Ryokan,* de John Stevens (Tokyo: Kodansha International, 1993). Cu acordul.
50. Swami Vivekananda (1863-1902). Hindus.
Din *Vivekananda: A Biography,* de Swami Nikhilananda (Calcutta: Advaita Ashram, 1953).
51. Jetsunla (m. 1959?). Tibetan.
Din *Tibetan Buddhist Nuns,* de Hanna Navnevik (Oslo: Norwegian University Press, 1989).
52. Hakuyu Taizan Maezumi (1931-95). Zen.
Îi datorez povestirea morţii şi poezia lui White Plum Sangha.
53. Hui-yung (m. 414). Budist chinez.
Din *Breaking the Circle: Death and Afterlife in Buddhism,* de Carl B. Becker (Carbondale, IL: Southern Illinois University Press, 1993). Cu acordul.
54. Bankei Eitaku (1622-93). Zen.
Din *Crazy Clouds: Zen Radicals, Rebels & Reformers,* de Perle Besserman şi Manfred Stegner (Boston; Shambala, 1991).
55. P'ang Yun (740-808). Ch'an.
Din *Crazy Clouds: Zen Radicals, Rebels & Reformers,* de Perle Besserman şi Manfred Stegner (Boston; Shambala, 1991).
56. Lahiri Mahasaya (1828-95). Hindus.
Din *Autobiography of a Yogi,* de Paramahamsa Yogananda (Los Angeles: Self-Realization Fellowship, 1946). Cu acordul.
57. Chih-hsien (m. 905). Ch'an.
Nancy Wilson Ross, *The World of Zen* (New York: Random House, 1960).
58. Ryoen Genseki (date necunoscute). Zen.
Din *Samadhi,* de Mike Sayama. Cu acordul State University of New York Press © 1986.

59. Dokyo Etan (1642-1721). Zen.
Din *Samadhi,* de Mike Sayama. Cu acordul State University of New York Press © 1986.
60. Daito Kokushi (1282-1337). Zen.
Din *Samadhi,* de Mike Sayama. Cu acordul State University of New York Press © 1986.
61. Kwaisen (m. 1582). Zen.
Din *Samadhi,* de Mike Sayama. Cu acordul State University of New York Press © 1986.
62. Eshun (date necunoscute). Zen
Din *Zen Flesh, Zen Bones: A Collection of Zen and Pre-Zen Writings,* publicată de Paul Reps (New York: Doubleday, 1957).
63. Fugai (1779-1847). Zen.
Din *The Wheel of Death,* de Philip Kapleau, © 1971. Retipărită cu acordul Centrului Zen Rochester.
64. Swami Brahmananda (1863-1922). Hindus.
Din *The Eternal Companion: Brahmananda, His Life and Teachings,* de Swami Prabhavananda (Hollywood, CA: The Vedanta Press, 1960). Cu acordul.
65. Paramahansa Yogananda (1853-1952). Hindus.
Paramahansa Yogananda: In Memorium (Los Angeles: Self-Realization Fellowship, broşură redactată). Cu acordul.
66. Nampo Shomyo (Daio Kokushi; 1235-1308). Zen.
Din Lucien Stryk, Takashi Ikemoto şi Taigan Takayama, *Zen Poems of China and Japan* (New York: Doubleday, 1973); Mike Sayama, *Samadhi* (Albany: State University of New York Press, 1986). Cu acordul.
67. Kanzan Egen (1277-1360). Zen.
Din *Samadhi,* de Mike Sayama. Cu acordul State University of New York Press © 1986.
68. Daibai (Daibai Hojo, J. pentru Ta-mei Fa-ch'ang; 752-839). Ch'an.
Din *Zen Poems of China and Japan,* de Lucien Stryk, Takashi Ikemoto şi Taigan Takayama. Copyright © 1973 Lucien Stryk, Takashi Ikemoto şi Taigan Takayama. Cu acordul Doubleday, divizie Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc.

69. Etsugan (1616-1681). Zen.
    Din *Zen: Poems, Sermons, Anecdotes, Interviews,* traduse de Lucien Stryk şi Takashi Ikemoto (Athens, OH: Ohio University Press/ Swallow Press, 1981). Cu acordul.
70. P'u-hua (m. 860). Ch'an.
    Din *The Laughing Buddha: Zen and the Comic Spirit,* de Conrad Hyers (Wolfeboro. NH: Longwood Academic Press, 1989).
71. Jamyang Khyentse (1892-1959). Tibetan.
    Din *The Tibetan Book of Living and Dying,* de Sogyal Rinpoche. Copyright © 1993 Rigpa Fellowship. Cu acordul.
72. Hyma (secolul XX). Hindus.
    Linda Johnsen, *Daughters of the Goddess: The Women Saints of India* (Yes International Publishers, 1994). Cu acordul.
73. Guru Nanak (1469-1539). Sikh.
    Harbans Singh, *Guru Nanak and the Origins of the Sikh Path* (Bombay: Asia Publishing House, 1969).
74. Xu Yun (1840-1959). Ch'an.
    Din *The Empty Cloud: The Autobiography of the Chinese Zen Master Xu Yun,* traducere de Charles Luk (Rockport, MA: Element Books, 1988). Cu acordul.
75. Yamaoka Tesshu (1836-88). Zen.
    Din *The Sword of No-Sword,* de John Stevens (Boston: Shambala, 1984).
76. Sri Aurobindo (1872-1950). Hindus.
    Din *The Passing of Sri Aurobindo: Its Inner Significance and Consequence,* de K.D. Sethna (Pondicherry, India: Sri Aurobindo Ashram, 1951) şi din Peter Heehs, *Sri Aurobindo* (Oxford: Oxford University Press, 1989). Cu acordul.
77. Kukai (Kobo Daishi; 774-835). Secta Shingon aparţinând budismului japonez. Din *Kukai. Major Works,* publicată de Yoshito S. Hakeda. Copyright © 1972 Columbia University Press. Retipărăită cu acordul editorului.
78. Shivapuri Baba (m. secolul XX). Hindus.
    Din *Long Pilgrimage: The Life and Teachings of Sri Govindananda Bharati,* de J.G. Bennett (London: Hodder and Stoughton, 1965).
79. Tsong Khapa (1357-1419). Tibetan.

Din *The Life and Teachings of Tsong Khapa,* publicată de Robert Thurman (Dharamsala, India: Library of Tibetan Works and Archives, 1993).

80. Eisai (1141-1215). Zen.
Din *Japanese Death Poems,* publicată de Yoel Hoffman (Tokyo: Charles E. Tattle, 1986). Cu acordul.
81. Ninakawa (secolul al XV-lea). Zen.
Din *Zen Flesh, Zen Bones,* publicată de Paul Reps (New York: Doubleday, 1957).
82. Jalaluddin Rumi (1207-73). Sufi.
Din *Legends of the Sufis: Selected Anecdotes,* traducere de J.W. Redhouse (Wheaton, IL: Theosophical Publishing House, Ltd., 1976). Retipărită cu acordul Theosophical Society, London.
83. Swami Sivananda (1887-1963). Hindus.
Sivananda: Biography of a Modern Sage, vol. 1 (Sivanandanagar, India: Divine Life Trust Society, 1985).
84. Goei (date necunoscute). Zen.
R.H. Blyth, *Zen and Zen Classics,* vol. II (Tokyo: Hokuseido Press, 1964).
85. Enni Ben'en (1201-80). Zen.
Din *Japanese Death Poems,* publicată de Yoel Hoffman (Tokyo: Charles E. Tuttle, 1986). Cu acordul.
86. Yü. Legendarul maestru taoist.
Din *Japanese Death Poems,* publicate de Yoel Hoffman (Tokyo: Charles E. Tuttle, 1986). Cu acordul.
87. Nogami Senryo (1883-1980). Zen.
Paula Arai, *Women Living Zen: Soto Buddhist Nuns in Japan* (lucrare de doctorat nepublicată, 1996). Cu acordul.
88. Gyanamata (m. 1951). Hindus.
Din *God Alone: The Life and Letters of a Saint,* de Sri Yanamata (Los Angeles: Self-Realization Fellowship, 1984).
89. Seki Seisetsu (1876-1945). Zen.
Din *Omori Sogen: The Art of a Zen Master* (London: Kegan Paul International, în curs de apariţie).
90. Trijang Rinpoche (1900-81). Tibetan.
Din *The Last Dalai Lama,* de Michael H. Goodman, © 1986. Republicată cu acordul Shambala Publications, Inc., Boston, MA.

91. Mahatma Gandhi (1869-1948). Hindus.
Din *The Sacred Art of Dying,* de Paul Kramer. Copyright © 1988 Paulist Press. Cu acordul.
92. Tozan Ryokai (J. for Tung-shan Liang-chieh; 807-69). Ch'an.
Din *The Wheel of Death,* de Philip Kapleau, © 1971. Republicată cu acordul Centrului Zen Rochester.
93. Bhagawan Nityananda (m. 1961). Hindus.
Din *Nityananda: The Divine Presence,* de M.U. Hatengei (Cambridge, MA: Rudra Press, 1984). Cu acordul.
94. Suzuki Shosan (1578-1655). Zen.
Din *Japanese Death Poems,* publicată de Yoel Hoffman (Tokyo: Charles E. Turtle, 1986). Cu acordul.
95. Milarepa (1052-1135). Tibetan.
W.Y. Evans-Wentz, traducere, *The Life of Milarepa: Tibet's Great Yogi,* (Oxford: Oxford University Press, 1962).
96. Kassan (date necunoscute). Zen.
Din *The Wheel of Death,* de Philip Kapleau, © 1971. Retipărită cu acordul Centrului Zen Rochester.
97. Al şaisprezecelea Karmapa (Rigpe Dorje; 1924-81). Tibetan.
Centre Productions, Inc., *The Lion's Roar,* (video; Boulder, CO: Nalanda Foundation, 1985). Cu acordul.
98. Yakuo Tokuken (1244-1320). Zen.
Din *Japanese Death Poems,* publicată de Yoel Hoffman (Tokyo: Charles E. Turtle, 1986). Cu acordul.
99. Lama Thubten Yeshe (1935-84).
Lori de Aratanha şi Robina Courtin, „Lama Thubten Yeshe, 1935-84", în *Mandala* (scrisorile informative FPMT, Soquel, CA). Cu acordul.
100. Abinavagupta (date necunoscute). Hindu.
Dintr-o sursă orală necunoscută.
101. Chogyam Trungpa Rinpoche (1940-87). Tibetan.
Din *How the Swans Came to the Lake: A Narrative History of Buddhism in America,* de Rick Fields, © 1992. Republicată cu acordul Shambala Publications, Inc., Boston, MA.
102. Gadge Baba (m. 1956). Hindus.
Vasant Shirwadkar, *The Wandering Saint: The Life and Teachings of Gadge Baba* (Bombay: Sri Gadge Baba Prakashan Samiti, fără an)

103. Hakuun Ryoko Yasutani (1885-1973). Zen.
Din *Yasutani Roshi Memorial Issue*, jurnalul *ZCLA*, vară/toamnă 1973. Cu acordul Centrului Zen din Los Angeles.
104. Meher Baba (1894-1969). Hindus.
Din *Much Silence: Meher Baba and His Work*, de Tom şi Dorothy Hopkinson (Bombay: Meher House Publications, 1981).
105. Dilgo Khyentse Rinpoche (1910-91). Tibetan.
Povestire pe care i-o datorez lui Mattieu Ricard. © 1996 Padmakara Translation Group.
106. Telanga Swami (m. secolul XX). Hindus.
Din *Saints and Sages of India*, de Manu G. Bhagat (Mungshiram Manoharlal, 1976).
107. Tung-shan (807-69). Ch'an.
Din *The Golden Age of Zen*, de John C.H. Wu (Taipei, Taiwan: United Publishing Center, 1975).
108. Lai. Legendarul maestru taoist.
Din *Japanese Death Poems*, publicată de Yoel Hoffman (Tokyo: Charles E. Tuttle, 1986). Cu acordul.

POEZII

Poemele morţii de la paginile 37, 53, 62, 70 şi 131 sunt *Japanese Death Poems*, publicată de Yoel Hoffman (Tokyo: Charles E. Tuttle, 1986). Cu acordul.

Poeziile morţii de la paginile 82, 90 şi 114 sunt din *Zen Poems of China and Japan*, de Lucien Stryk, Takashi Ikemoto şi Taigan Takayama. Copyright © 1973 Lucien Stryk, Takashi Ikemoto şi Taigan Takayama. Folosite cu acordul Doubleday, divizie Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc.

Poezia de la pagina 150 este din *Essential Zen*, publicată de Kazuaki Tanahashi şi Tensho David Schneider (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1994). Cu acordul.

MULŢUMIRI PENTRU FOTOGRAFII

Neem Karoli Baba (pag. 31). Reprodusă cu permisiunea Fundaţiei Hanuman, Santa Fe, NM.

Anandamayi Ma (pag. 34). Reprodusă cu permisiunea Matri Satsang, Kailua-Kona, HI.

Kalu Rinpoche (pag. 43). Fotografie de Sanje Elliott. Reprodusă cu acord.

Ramakrishna (pag. 46). Reprodusă cu permisiunea editurii care a publicat *The Gospel of Sri Ramakrishna,* traducere de Swami Nikhilananda (New York: Ramakrishna-Vivekananda Center of New York, 1942).

Ramana Maharshi (pag. 58). Reprodusă cu permisiunea Sri Ramanasramam, Tiruvannamalai, India.

Shunryu Suzuki (pag. 67). Fotografie de Robert S. Boni. Reprodusă din *Zen Mind, Beginner's Mindly*, de Shunryu Suzuki (New York: Weatherhill, 1971).

Kyabje Ling Rinpoche (pag. 78). Reprodusă cu permisiunea Jhampa Shaneman, B.A.S.I.S., Duncan, British Columbia.

Hakuyu Taizan Maezumi (pag. 86). Fotografie de Emmett Ho. Reprodusă cu permisiunea White Plum Sangha, Yonkers, NY.

Brahmananda (pag. 94). Reprodusă cu permisiunea editurii care a publicat *Splendour in the Cave,* de Shyamananda Banerjee (Calcutta: Banerjee Publishing, 1976).

Paramahansa Yogananda (pag. 101). Reprodusă cu permisiunea Self-Realization Fellowship, Los Angeles, CA.

Jamyang Khyentse Rinpoche (pag. 96). Reprodusă cu permisiunea Fundaţiei Rigpa, Santa Cruz, CA.

Xu Yun (pag. 105). Reprodusă cu permisiunea editurii care a publicat *The Empty Cloud: The Autobiography of the Chinese Zen Master Xu Yun* (Rockport, MA: Element Books, 1988).

Yamaoka Tesshu (pag. 108). Reprodusă cu permisiunea editurii care a publicat *The Sword of No-Sword,* de John Stevens (Boston: Shambhala, 1984).

Shivapuri Baba (pag. 110). Reprodusă cu permisiunea editurii care a publicat *Long Pilgrimage: The Life and Teaching of Sri Govindananda Bharati,* de J.G. Bennett (London: Hodder and Stoughton Limited, 1965).

Sivananda (pag. 117). Reprodusă cu permisiunea International Sivananda Yoga Vedanta Centre, Quebec, Canada.

Nogami Senryo (pag. 121). Reprodusă cu permisiunea Templului Seikanji, Nagoya, Japonia.

Trijang Rinpoche (pag. 125). Reprodusă cu permisiunea *Mandala* (Soquel, CA), prin bunăvoinţa lui Jaffa Elias.

Al 16-lea Karmapa (pag. 135). Fotografie de Sanje Elliott. Reprodusă cu acord.

Lama Yeshe (pag. 138). Fotografie de Jonathan Landaw. Reprodusă cu acordul editurii care a publicat *Introduction to Tantra* (Boston: Wisdom Publications, 1978).

Haku'un Ryoko Yasutani (pag. 142). Reprodusă din *A Zen Wave: Basho's Haiku and Zen,* de Robert Aitken (New York: Weatherhill, 1978).

Dilgo Khyentse Rinpoche (pag. 146). Fotografie de Matthieu Ricard. Reprodusă cu acord.

CUPRINS

Introducere **5**

Plecări întru har **27**

Postfaţă **151**

Maeştri şi surse **160**

Mulţumiri pentru fotografii **171**

În colecţia TOTAL au apărut:

1. **CELE MAI INFLUENTE 100 DE PERSONALITĂŢI GAY** de Paul RUSSELL
2. **DICŢIONAR INTRODUCTIV DE PSIHANALIZĂ LACANIANĂ de** D. EVANS
3. **DICŢIONAR DE SIMBOLURI MASONICE** de Jean FERRÉ
4. **FORMULA 1. SCENA ŞI CULISELE MARILOR PREMII** de N. COSMESCU
5. **DICŢIONAR CRITIC DE MITURI ŞI SIMBOLURI ALE NAZISMULUI** de Rosa Sala ROSE
6. **DICŢIONAR DE SIMBOLURI MUSULMANE** de Malek CHEBEL
7. **CODUL DA VINCI — SURSELE SECRETE** de Jean-Jacques BEDU
8. **ÎNGERI ŞI DEMONI — SURSELE SECRETE** de Jean-Jacques BEDU
9. **DROGURILE – O TENTAŢIE UCIGAŞĂ** de Griffith EDWARDS
10. **DICŢIONAR DE VISE** de Hélène RENARD
11. **CEI MAI INFLUENŢI 100 DE EVREI DIN TOATE TIMPURILE** de Michael SHAPIRO
12. **MARILE IMPOSTURI ALE ISTORIEI** de Claude MOSSÉ
13. **CELE MAI IMPORTANTE 500 DE MĂRCI ALE LUMII** de Tory Czartowski
14. **100 DE CĂRŢI INTERZISE – ISTORIA CENZURII ÎN LITERATURA MONDIALĂ**
de Nicholas J. KAROLIDES, Margaret BALD & Dawn B. SOVA
15. **SPĂLAREA CREIERULUI – ŞTIINŢA MANIPULĂRII** de Kathleen TURNER
16. **LEXICONUL ERORILOR MILITARE** de Hans-Dieter OTTO
17. **LEXICONUL ERORILOR BIBLICE** de Walter-Jörg LANGBEIN
18. **CELE MAI MARI 80 DE CONSPIRAŢII DIN TOATE TIMPURILE**
de Jonathan VANKIN & John WHALEN
19. **DICŢIONAR DE VISE** de Hélène RENARD
20. **LEXICONUL ERORILOR JURIDICE** de Hans-Dieter Otto
21. **MAGIA VISELOR – DICŢIONAR DE SIMBOLURI ONIRICE** de Francesco Monte
22. **NOILE HAINE ALE PROPAGANDEI** de Călin Hentea
23. **CODUL FRANCMASONILOR DEZVĂLUIT – Adevărul despre Cheia lui Solomon şi Frăţie** de Robert L.D. Cooper
24. **CAVALERII TEMPLIERI – RĂZBOINICII DOMNULUI, BANCHERII DIAVOLULUI**
de Frank Sanello
25. **RELIGIILE LUMII – GHID ESENŢIAL** de Brandon Toropov şi Pr. Luke Buckles
26. **SECRETELE ALCHIMIEI** de Carole Sédillot
27. **DALAI LAMA: OMUL, CĂLUGĂRUL, MISTICUL** – de Mayank Chhaya
28. **ENCICLOPEDIA DROGURILOR** de Richard Rudgley
29. **MARIA MAGDALENA - GHID ESENŢIAL** de Lisa Bellevie
30. **DICŢIONAR DE SUPERSTIŢII - MARILE PERSONALITĂŢI ŞI SUPERSTIŢIILE LOR** de Pierre Canavaggio
31. **BIBLIA ÎN LUMINA SIMBOLURILOR** de Julien Behaeghel

COMENZI – CARTEA PRIN POȘTĂ

EDITURA PARALELA 45
Pitești, jud. Argeș, cod 110174, str. Frații Goleşti 130
Tel./fax: 0248 214 533; 0248 631 439; 0248 631 492
Tel.: 0753 040 444;
0721 247 918.
E-mail: **comenzi@edituraparalela45.ro**
sau accesați **www.edituraparalela45.ro**

Tiparul executat la *Graficprint Industries*
www.graficprint.eu
e-mail: comenzi@graficprint.eu